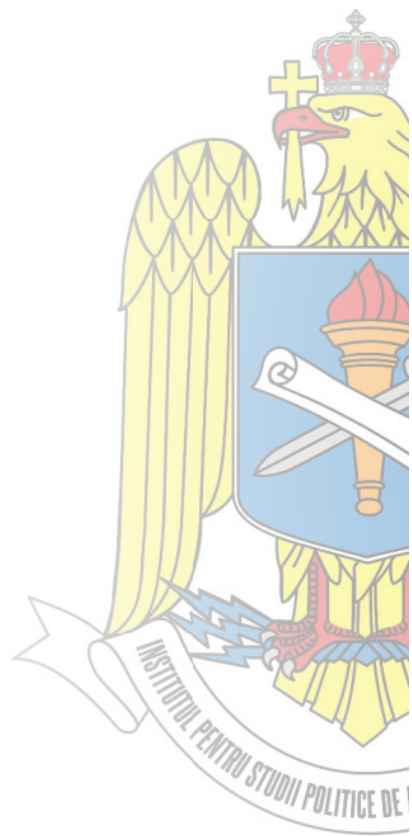

SECURITY BRIEF

NATO – la 75 de ani
Continuitate și adaptare

2024

Responsabil de volum: Alexandru Lucinescu

NATO – LA 75 DE ANI CONTINUITATE ȘI ADAPTARE

Este permisă reproducerea, fără perceperea unor taxe, însă cu respectarea precizării exacte a sursei.

Responsabil de volum:

Alexandru Lucinescu

Colectiv de autori:

Dragoș Ilinca

Andreea-Iuliana Bădilă

Rareș-Gabriel Bercaru

Sebastian Blidaru

Șerban-Filip Cioculescu

Vlad Gheorghită

Alexandru Lucinescu

Alin-George Oprea

Șerban-Liviu Pavelescu

Daniela Șișcanu

CUPRINS

Prefață	7
<i>Crearea NATO și reconfigurarea securității europene</i>	<i>13</i>
<i>NATO în primii ani ai Războiului Rece</i>	<i>25</i>
<i>Adaptarea NATO în contextul crizelor Războiului Rece</i>	<i>37</i>
<i>NATO între descurajare și destindere</i>	<i>47</i>
<i>Sfârșitul Războiului Rece și noul rol al NATO</i>	<i>55</i>
<i>NATO într-o nouă dinamică de securitate</i>	<i>63</i>
<i>Alianța Nord-Atlantică după anul 2014</i>	<i>77</i>
<i>Transformarea Structurii de Comandă a NATO</i>	<i>87</i>
<i>Procesul de extindere</i>	<i>99</i>
<i>România și NATO</i>	<i>105</i>
<i>Concluzii</i>	<i>115</i>
Bibliografie selectivă	123
Lista ilustrațiilor	131

PREFAȚĂ

Dragi cititori,

Cel de-al treilea dosar de analiză, reunit în cadrul colecției „Security Brief”, este dedicat evoluției Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). Apariția acestuia se plasează în contextul prilejuit de aniversarea, la 4 aprilie 2024, a 75 de ani de existență a acestei organizații. Astfel, am considerat oportun ca demersul nostru de cercetare să se concentreze asupra prezentării semnificațiilor acestui moment pentru istoria Europei și nu numai. Obiectivul a vizat, ca și în cazul celorlalte dosare de analiză elaborate de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară în anul precedent, furnizarea unor elemente sintetice privind evoluția acestei organizații, însoțite de elemente distincte de analiză, precum și evaluări tematice acolo unde am considerat că aceste aspecte sunt de un interes particular.

În mod evident, prezentarea analitică a modului în care NATO a evoluat reprezintă o provocare majoră atât din perspectiva efortului de sinteză pe care aceasta îl presupune, cât și din aceea a caracterului multidisciplinar al problematicii în sine. Istoria NATO este interconectată, conceptual și acțional, cu istoria ultimei jumătăți a secolului al XX-lea, jalonând, totodată, primele decenii din ceea ce am putea denumi perioada contemporană. Practic, este vorba despre un segment temporal extrem de generos pentru cercetarea istorică și ale cărui efecte vor aduce transformări de substanță asupra modului în care problematica securității și apărării în Europa va evolua. De-a lungul acestei perioade, NATO a reprezentat unul dintre principalii actori instituționali având o contribuție esențială în gestionarea situației de securitate de pe continentul european.

Symbolistica asociată creării NATO este aceea a situației dificile pe care Europa după cel de-Al Doilea Război Mondial o traversa. Dificultățile economice majore și amenințarea

expansionismului sovietic au reprezentat principalele trăsături ale primilor ani de după război. Contextul acestor evoluții era unul dintre cele mai tensionate din istoria postbelică, fiind consemnate accente de agresivitate majoră ale politicii sovietice (Războiul civil din Grecia, presiunile asupra Turciei vizând modificări teritoriale în urma cărora o serie de state est-europene vor intra în sfera de influență a Moscovei). În fața acestor realități dramatice, statele vest-europene vor căuta să-și unească eforturile pentru a crea un sistem de apărare puternic și credibil. Astfel, la 17 martie 1948, Belgia, Franța, Luxemburg, Olanda și Marea Britanie semnavă, la Bruxelles, „Tratatul de cooperare economică, culturală, socială și apărare reciprocă”, în baza căruia, la câteva luni distanță vor fi puse bazele „Organizației de apărare a Europei occidentale”. Demersul era cu atât mai dificil, în condițiile în care niciunul dintre statele vest-europene nu își refăcuse potențialul militar. Rolul Statelor Unite se va dovedi esențial în contracararea expansionismului sovietic și susținerea refacerii economice a Europei de Vest. Lansarea Planului Marshall și a Doctrinei Truman aveau să fie urmate de negocieri cu statele vest-europene în urma cărora, va fi semnat la 4 aprilie 1949 la Washington, Tratatul Nord-Atlantic prin care se puneau bazele Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). În anii următori, funcțiunile organizației vest-europene creată prin semnarea Tratatului de la Bruxelles vor fi preluate gradual de NATO, care va deveni singura organizație responsabilă pentru apărarea statelor membre. Fără îndoială, crearea NATO a deschis o nouă perspectivă asupra modului în care securitatea europeană va fi abordată. Aceasta nu s-a implementat, însă, linear, fiind marcată de crize internaționale și divergențe la nivelul statelor membre, dar care toate nu au fost de natură să diminueze capacitatea Alianței Nord-Atlantice de a continua să-și exercite funcțiunile. În mod evident, cele peste șapte decenii de existență reprezintă un adevărat arc peste timp care legitimează întrebarea „Cum a fost posibil ca potențialul NATO să rămână neatins?” Răspunsul nu poate fi găsit decât în capacitatea de a se adapta, fenomen care s-a manifestat

pe întreaga existență a acestei organizații și ale cărui elemente de fundamentare se regăsesc în principiile și valorile împărtășite de statele membre. Astfel, capacitatea de adaptare, unică în istoria alianțelor, reprezintă firul roșu care a marcat evoluția NATO, putând fi identificată cronologic încă din primele etape ale anilor '50 când Războiul Rece se manifesta cu acuitate, mai ales în contextul crizei coreene. Pe acest fond, NATO înregistrează un amplu proces de instituționalizare, declinat prin crearea structurii de comandă și a formulelor de cooperare dintre statele membre. Vorbim de o perioadă în care efortul operațional este unul de anvergură cantitativă, în susținerea „retalierii masive” ca abordare strategică în relație cu URSS și, subsecvent, Tratatul de la Varșovia.

Potențialul de adaptare va fi validat și în anii '60, considerați, îndeobște, ca fiind unul dintre cele mai complexe din istoria NATO. Criza rachetelor (1962) și apariția opiniilor favorabile destinderii au reprezentat provocări și, în egală măsură, întrebări în ceea ce privește credibilitatea descurajării nucleare. Pe acest fond, încep să se contureze tendințe de autonomizare a modelului de dezvoltare a capacităților nucleare, culminând cu retragerea Franței din structura militară integrată a NATO. Dar NATO se va adapta oportun și de substanță. Prin adoptarea Raportului „Harmel” (1967-1968), Alianța Nord-Atlantică își asumă coordonate de flexibilitate în proiectarea „strategiei duale” în care coexistă descurajarea și destinderea, sub auspiciile unui profil politic mult mai pronunțat al organizației. Totodată, raportul deschide o nouă perspectivă în dezvoltarea strategiei de apărare, prin intermediul „răspunsului flexibil” în care adaptarea tipului de răspuns la criză corespundea nivelului de intensitate al acesteia. Nu în ultimul rând, capacitatea de adaptare a NATO se va regăsi și în consolidarea dialogului între statele membre în domeniul politicii nucleare.

Un alt moment de inflexiune strategică avea să fie consemnat în contextul sfârșitului Războiului Rece și al URSS. Fără a aduce o amenințare militară directă, evenimentele din intervalul 1989-1990 au generat noi preocupări în ceea ce privește rolul pe care NATO urma să-l îndeplinească, în condițiile dispariției

amenințării unui război convențional. În acest context, NATO avea să se adapteze din nou, fără a-și pierde relevanța, prin focalizarea către cooperarea cu statele foste comuniste, inițierea procesului de extindere către Centrul și Estul Europei și, nu în ultimul rând, prin abordarea problematicii managementului crizelor. Acest din urmă palier reprezintă cea mai bună exemplificare pentru capacitatea de adaptare a NATO la noile riscuri de securitate generate în contextul post-Război Rece. Dezvoltarea potențialului de generare a angajamentelor operaționale în afara ariei de responsabilitate devine centrul preocupărilor aliate, deplasând, astfel, focusul NATO dinspre apărare teritorială către managementul crizelor. Adaptarea este completată de transformarea întregii arhitecturi de funcționare a Alianței, atât prin dezvoltarea dialogului cu state partenere și organizații, cât și prin trecerea la noi tipuri de forțe și capabilități cu pronunțat caracter expediționar. În această ecuație, amprenta geografică a structurii de comandă a NATO se recalibrează pentru a se integra în abordarea multidisciplinară a noilor tipuri de sarcini care vor trebui îndeplinite. În acest context se plasează și includerea problematicii privind combaterea terorismului în ansamblul misiunilor și sarcinilor operaționale pe care NATO le va asuma în contextul atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001. Pe acest fond, Alianța devine un actor global în domeniul securității și apărării, profil susținut atât prin runde succesive de extindere, cât și prin dezvoltarea parteneriatelor într-o ipostază geografică extinsă.

Reluarea posturii agresive a Federației Ruse, concretizată prin anexarea Peninsulei Crimeea (2014) și lansarea războiului împotriva Ucrainei (2022) au proiectat o nouă realitate în care deteriorarea gravă a securității europene a readus spectrul războiului în Europa. În această cheie trebuie citită revenirea la paradigma apărării și descurajării ca vectori centrali ai strategiei aliate de acțiune. Pe acest fond, capacitatea de adaptare a NATO a fost pusă din nou în valoare prin recalibrarea strategiei de apărare prin consolidarea posturii avansate de pe Flancul Estic și inițierea unui pachet consistent de reasigurare a statelor membre din această regiune. Acest demers s-a derulat cu promptitudine și în baza

unui consens politic sustenabil, oferind, totodată, premisele unei descurajări eficiente. Evident, reperatele descrise mai sus alcătuiesc o schiță istorică asupra unui proces complex de adaptare, atât din perspectivă externă, în relație evoluțiile mediului de securitate, cât și în planul dinamicii interne al relațiilor dintre statele membre. Fără îndoială, evoluția NATO prezintă un tablou complex în care poate fi asumată existența unei ciclicități conceptual-practice având ca reper fundamental asigurarea și apărarea colective a statelor membre.

Ca și în cazurile precedente, studiul de față este rezultatul unui efort analitic dezvoltat de un grup de cercetători ai Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară, istorici și experți în studii de apărare și securitate. Contribuția acestora consolidează caracterul multidisciplinar al lucrării, oferind, totodată, elemente de detaliu suficient de aprofundate, credem noi, pentru a oferi o imagine cât mai sugestivă a diferitelor etape din istoria NATO.

Nu în cele din urmă, trebuie subliniată relevanța acestui studiu pentru valorizarea experienței României atât în procesul de pregătire pentru aderare, cât și în calitate de stat membru al Alianței Nord-Atlantice. Practic, pentru întreaga perioadă de la înlăturarea regimului comunist și până în prezent, NATO a reprezentat o constantă în evoluția statului român. Cu atât mai relevantă este interacțiunea dintre România și NATO dacă analizăm importanța procesului de aderare pentru demersul general de modernizare și reluare a locului în ansamblul democrațiilor europene. Toate aceste aspecte sunt abordate, de asemenea, în cadrul studiului de față, oferind un inventar relevant al eforturilor depuse de România pentru obținerea calității de membru al Alianței Nord-Atlantice.

Carmen-Sorina Rîjnoveanu

*Directorul Institutului pentru studii
politice de apărare și istorie militară*

CREAREA NATO ȘI RECONFIGURAREA SECURITĂȚII EUROPENE

Războiul Rece și Cortina de fier

- Doctrina Truman • Planul Marshall și apărarea lumii libere
 - Încercări europene de creare a unui sistem de apărare (Tratatul de la Bruxelles, 1948)
 - Semnarea Tratatul Nord-Atlantic și nașterea NATO (4 aprilie 1949)

La finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, Europa era devastată. Aproximativ 40 milioane de europeni fuseseră uciși în urma conflagrației, jumătate dintre aceștia fiind civili. Starea economică a continentului era precară, situația fiind ilustrată perfect de introducerea raționalizării hranei și de numărul uriaș al persoanelor fără adăpost. Deși conflictul se încheiase, arena internațională era caracterizată de tensiune, evoluțiile politice semnificative pregătind terenul pentru Războiul Rece. O serie de evenimente a marcat deteriorarea situației de securitate la începutul perioadei postbelice, ilustrând vulnerabilitatea vestului Europei și demonstrând în același timp necesitatea înființării ulterioare a NATO.

Încă de la finalul anului 1944, Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) controla mari părți din estul Europei, țări precum România, Bulgaria și Țările Baltice aflându-se sub presiunea Armatei Roșii. În acest grup au ajuns ulterior și Polonia,

Ungaria și Cehoslovacia, alături de partea de est a Germaniei. În ciuda angajamentului asumat de Stalin la Conferința de la Yalta de a permite organizarea de alegeri libere în această parte a continentului, Moscova a impus în realitate guverne servile la conducerea acestor țări, prezența sovietică fiind caracterizată de jafuri și abuzuri comise pe scară largă asupra populației civile.

După ce și-a asigurat frontiera de vest, URSS a inițiat mai multe acțiuni agresive dincolo de granițele sale sudice. Inițial, Stalin a întârziat retragerea trupelor sovietice din Iran, staționate acolo în timpul războiului pentru a împiedica accesul germanilor la câmpurile petrolifere din zonă. Criza a reprezentat primul moment în care instrumentele noii Organizații a Națiunilor Unite au fost utilizate pentru a soluționa o problemă internațională. Soldații Armatei Roșii au fost în final retrași la mijlocul anului 1946, într-un eșec politic pentru Stalin. În aceeași notă, liderii sovietici au cerut concesiile teritoriale din partea Turciei, vizând în esență controlul efectiv al strâmtorilor Bosfor și Dardanele. De asemenea, Moscova a dorit să joace un rol în administrarea fostelor colonii italiene, obiectivul fiind dobândirea mai multor baze navale în Marea Mediterană. Ca și în cazul Iranului, sovieticii s-au lovit de refuzul britanicilor și al americanilor, fiind nevoiți să renunțe la pretenții. Mai mult, președintele Truman a dislocat în estul Mării Mediterane Flota a VI-a pe termen nedeterminat.

Cum interpreta Occidentul comportamentul sovietic agresiv de la finalul războiului? George F. Kennan, diplomat american în cadrul Ambasadei Statelor Unite ale Americii (SUA) din Moscova, a oferit un răspuns concludent în „Telegrama cea lungă” pe care a trimis-o Departamentului de Stat în februarie 1946. Documentul a reprezentat unul dintre elementele centrale pe care s-a construit politica Statelor Unite în raport cu Uniunea Sovietică pe tot parcursul Războiului Rece. Astfel, Kennan a indicat că intransigența Moscovei era datorată caracteristicilor inerente ale regimului totalitar comunist care guverna țara, nefiind o reacție la acțiunile statelor occidentale. În opinia sa, ideologia marxist-leninistă a partidului îi

determina pe sovietici să perceapă acțiunile lumii exterioare ca pe o încercuire capitalistă a țării. Sentimentul de insecuritate rezultat, alături de nevoia ideologică de a răspândi comunismul la nivel global, induceau tendințele expansioniste manifestate de Uniunea Sovietică. În ciuda puterii militare, economia URSS nu era nicidecum robustă, acest aspect reprezentând pentru Kennan o vulnerabilitate ce putea fi exploatată. Așadar, pentru a contracara politica Moscovei, Kennan argumenta nevoia dezvoltării unei strategii de îngădire (*containment*) pe termen lung, ce avea scopul de a opri avansul puterii sovietice în orice parte a lumii prin utilizarea unor mijloace politice, economice și militare. În final, aprecia diplomatul american, sistemul sovietic ar fi evoluat sau s-ar fi prăbușit prin prisma presiunilor interne ale dictaturii.

Influențat de argumentele formulate de George Kennan, dar și constrâns de evenimente aflate în desfășurare, precum anunțul guvernului britanic că Londra nu mai putea susține Turcia și Grecia din motive financiare, președintele Harry Truman a enunțat, într-un discurs în fața Congresului, în martie 1947, principiile după care urma să fie ghidată politica externă americană în următorii ani. În ansamblul lor, aceste direcții strategice au rămas cunoscute în istorie drept „Doctrina Truman”. Elementul cheie al acesteia îl reprezenta îngădirea URSS ce semnala angajamentul SUA de a preveni răspândirea comunismului pe glob; președintele susținea că Statele Unite aveau responsabilitatea de a sprijini națiunile care rezistau în fața subjugării lor de către Uniunea Sovietică. Primele state care au beneficiat de acest ajutor au fost Grecia și Turcia, țări care se confruntau cu presiuni interne și externe semnificative, generate de forțele comuniste. Asistența politică, economică și militară destinată acestui scop nu se limita la cele două țări, având în schimb o sferă de aplicare globală. Discursul lui Truman a proiectat viitorul ca o luptă ideologică a forțelor democrației și libertății împotriva puterii totalitare, reprezentată de Moscova. Președintele american a deschis astfel drumul pentru inițiative esențiale precum Planul Marshall și înființarea NATO.

Doctrina a marcat, totodată, o schimbare fundamentală de paradigmă a politicii externe americane, caracterizată până la Al Doilea Război Mondial de principiul neintervenției. Statele Unite se angajau din acel moment să apere, în mod activ, lumea liberă.

larna marcată de foamete a anului 1947, mii de oameni protestează în Germania de Vest împotriva situației alimentare dezastruoase. Pancarta transmite „Vrem cărbune, vrem pâine“, 31 martie 1947, sursa: <https://en.wikipedia.org>

Prima formă practică a aplicării Doctrinei Truman a fost elaborarea Programului European de Redresare, anunțat de către George Marshall, secretarul de stat al SUA, în vara anului 1947. Planul Marshall, cum a devenit cunoscut, avea ca principal obiectiv reconstruirea Europei de Vest ce fusese distrusă de război. Decidenții americani au înțeles că soluția pentru prevenirea expansiunii comuniste și consolidarea capacității europene de a rezista presiunilor sovietice era oferirea de către SUA a unui sprijin masiv și imediat care să permită redresarea economică și financiară a statelor devastate de consecințele războiului. Europeanii ar fi rezistat, în consecință, tentației de a alege propriile partide comuniste în guvern, asigurând, astfel, supraviețuirea regimurilor democratice. Trebuie menționat că, la nivel formal, programul

era destinat întregii Europe, însă Moscova a refuzat participarea, obligând statele satelit să urmeze aceeași direcție de acțiune. Poziționarea URSS a trasat, practic, o linie de demarcație divizând Europa pe falia Est-Vest. În aceste condiții, statele beneficiare ale programului economic de redresare (în număr de 17) au fost cele situate în partea de vest a continentului european, inclusiv viitoarea Republică Federală Germania, Grecia și Turcia. Între timp, Stalin a continuat linia politică intransigentă și expansionistă a țării sale. Ca răspuns la anunțul privind lansarea Planului Marshall, acesta a anunțat înființarea Cominformului în septembrie 1947, un organism similar Cominternului interbelic, care avea ca scop întărirea controlului sovietic asupra tuturor partidelor comuniste de pe glob prin impunerea unei unități la nivel ideologic și politic. Urmând direcția dictată de Moscova, comuniștii cehoslovaci au preluat puterea la Praga prin intermediul unei lovituri de stat, uzurpând puterea în singurul stat est-european ce și-a păstrat democrația până în acel moment.

Nivelul tensiunilor dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite a atins cote noi în vara anului 1948, când Stalin a decis impunerea unei blocade asupra părții de vest a Berlinului, zona de ocupație a SUA, a Franței și a Marii Britanii. Cum Berlinul era izolat de vestul Germaniei, localizându-se adânc în zona de ocupație sovietică, aliații occidentali depindeau de căile de aprovizionare pentru a continua misiunea în capitala fostului Reich. Scopul Moscovei viza împiedicarea consolidării unui bastion occidental, aflat în mijlocul zonelor pe care le controla și, eventual, forțarea unei decizii din partea liderilor occidentali de retragere a trupelor din orașul divizat. Statele Unite și partenerii săi au răspuns, însă, la blocarea căilor de acces terestre și feroviare prin inițierea unei operațiuni de aprovizionare pe calea aerului. „Podul aerian” a existat mai bine de un an, până când sovieticii au încetat blocada, însă vestul Berlinului a rezistat. Criza a dăunat imaginii globale a Uniunii Sovietice, suspiciunile vizând atât intențiile maligne, cât și capabilitățile statului. Pe de altă parte, momentul a evidențiat angajamentul Statelor Unite pentru Doctrina Truman și determinarea occidentalilor de a stăvili avansul comunismului spre vest.

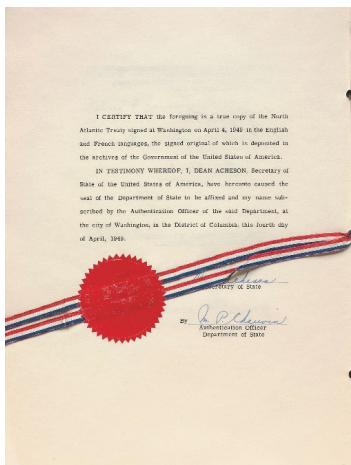
Locuitorii Berlinului privind o aeronavă C-54 aterizând
la aeroportul Berlin Tempelhof, 1948,
sursa: <https://en.wikipedia.org>

Liderii vestici au fost alertați și de semnalele venite din Norvegia. La o lună distanță de la lovitura de stat din Cehoslovacia, guvernul din Oslo a anunțat cancelariile europene că Moscova exercită presiuni asupra țării pentru semnarea unui tratat politic. Anterior, URSS semnase un pact de neagresiune cu Finlanda prin care Helsinki a cedat Moscovei prerogative ale politicii sale externe. Norvegia dispunea de o amplă deschidere la Atlanticul de Nord, o caracteristică pe care Germania nazistă a urmărit să o valorifice în confruntarea cu Aliații. Dacă și sovieticii ar fi emis pretenții asupra Norvegiei, riscurile pentru statele vestice ar fi crescut în mod semnificativ. De asemenea, în cazul Suediei și Danemarcei putea fi urmat același tipar, Marea Baltică ajungând în acest caz sub control sovietic total. Toate aceste evenimente au convins Occidentul de nevoia unor măsuri militare concrete, care să dubleze măsurile economice și politice adoptate până în acel moment și prin care Europa de Vest să fie protejată în fața planurilor expansioniste ale Uniunii Sovietice. Primul pas în această

direcție a fost făcut în Europa, când liderii țărilor Benelux, alături de Marea Britanie și Franța au semnat Tratatul de la Bruxelles, în 1948. Documentul instituia o alianță defensivă a vestului Europei, conținând o clauză de asistență mutuală. Tratatul prevedea și instituirea unei organizații militare pentru integrarea forțelor armate ale aliaților, Organizația de Apărare a Europei Occidentale (*Western Union Defence Organisation*). Deși motivat de necesitatea stopării expansiunii comunismului, tratatul avea la bază teama față de o posibilă reînarmare germană. Aceste demersuri erau, însă, insuficiente pentru a face față unei agresiuni sovietice. Prin urmare, Franța și Marea Britanie au inițiat discuții cu SUA pentru înființarea unei alianțe care să fie mult mai adecvată problemelor generate de paradigma Războiului Rece. În ciuda ameliorării situației economice datorită Planului Marshall, Europa de Vest era în continuare vulnerabilă pe dimensiunea apărării și securității. De aceea, era nevoie de angajarea explicită a Statelor Unite ale Americii, cu puterea economică și militară de care dispuneau, pentru a oferi guvernelor occidentale încrederea de a rezista presiunilor sovietice.

Liderii de la Washington, influențați de evenimentele de la Praga, Berlin sau din Norvegia și alarmați de posibilitatea ca țările europene să cadă pradă sovieticilor una câte una, au acceptat argumentele venite în special dinspre Londra. În consecință, negocierile începute în 1948 s-au finalizat după un an, Tratatul Atlanticului de Nord, cunoscut și ca Tratatul de la Washington, fiind semnat în 4 aprilie 1949 în capitala SUA de către reprezentanții a 12 state: Statele Unite ale Americii, Canada, Marea Britanie, Franța, Portugalia, Țările de Jos, Belgia, Luxemburg, Norvegia, Danemarca, Islanda și Italia. Documentul rezultat include o secțiune preambulară și 14 articole.

Încă din preambul, tratatul trasează misiunea Alianței de a apăra libertatea, moștenirea comună și civilizația popoarelor din țările semnatare, elemente ce au la bază democrația, libertatea individuală și statul de drept. Din această perspectivă, membrii fondatori nu au limitat rolul NATO strict la aspectele militare clasice,

Pagina de autentificare pentru o copie oficială a Tratatului Atlanticului de Nord, semnată și sigilată de Secretarul de Stat Dean Acheson, 4 aprilie 1949, sursă: <https://en.wikipedia>.

poate fi exercitat în mod individual sau colectiv, în cazul în care acestea sunt atacate.

Legătura dintre parteneri urma să fie consolidată prin intermediul prevederilor asumate în tratat, articolele 3 și 4 având un rol semnificativ în descurajarea agresiunii. Primul dintre acestea creează premisele unei cooperări între membri, la nivel material, pentru creșterea capacității de rezistență în fața unui atac. Articolul 4 oferă o platformă de consultări între aliați în cazul unor amenințări iminente, directe sau indirecte, prin intermediul cărora pot fi stabilite acțiuni pentru a gestiona amenințările la adresa membrilor NATO. De asemenea, articolul 9 stabilește înființarea Consiliului Nord-Atlantic și a unor organisme subsidiare acestuia, inclusiv a unui comitet pentru apărare. Apoi, articolul 10 afirmă politica „ușilor deschise” a Alianței, oferind posibilitatea membrilor Alianței de a adresa invitația de aderare altor state europene ce respectau

propunându-și în schimb să creeze o comunitate de valori, ce urma să fie consolidată în timp prin întărirea propriilor instituții, prin promovarea unei mai bune înțelegeri a principiilor ce stau la baza acestor instituții, prin stabilitate și prosperitate, obiective detaliate în articolul 2. De asemenea, partea introductivă a documentului afirmă caracterul fundamental defensiv al Alianței și conformitatea cu prevederile Cartei ONU. Aceasta din urmă interzice membrilor săi să utilizeze sau să amenințe cu folosirea forței, dar statuează posibilitatea Consiliului de Securitate de a autoriza recurgerea la forță. Totuși, articolul 51 din Carta ONU evidențiază dreptul inerent la autoapărare al statelor, ce

valorile Alianței și aveau potențialul de a contribui la securitatea spațiului euroatlantic.

Elementul central al Tratatului de la Washington, enunțat în articolul 5, îl constituie apărarea colectivă, cheia de boltă a viitoarei alianțe. Ce prevede mai exact acest articol? În cazul unui atac asupra unui stat membru, toate celelalte țări semnatare se vor considera atacate, luând măsurile necesare, inclusiv prin folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității în spațiul Atlanticului de Nord. Pe de o parte, clauza semnalează oricărui potențial agresor că un atac asupra unui membru va genera un răspuns din partea tuturor semnatarilor. Pe de altă parte însă, prin menționarea articolului 51 al Cartei ONU, articolul 5 indică faptul că punerea sa în aplicare nu necesită acordul prealabil al Consiliului de Securitate al ONU. De altfel, forma pe care trebuia să o aibă acest articol a generat o serie de dificultăți în timpul negocierilor. În principal, versiunea inițială a articolului 5 a nemulțumit Congresul Statelor Unite prin robustețea sa, senatorii americani considerând că tratatul nu putea angaja țara direct într-un potențial conflict, prerogativa de a declara război aparținând exclusiv legislativului de la Washington prin practica constituțională. Formularea a fost ajustată ulterior cu obiectivul de a nu dilua substanțial principiul apărării colective, ajungându-se astfel la forma finală din tratat. Statele erau angajate în sprijinirea partenerului atacat, dar natura asistenței ținea de circumstanțele și deciziile fiecărui guvern în parte. În esență, articolul 5 a întărit coeziunea politică la nivel aliat, prin înțelegerea că securitatea unui membru era intrinsec legată de cea a celorlalți membri, creând totodată o descurajare credibilă împotriva oricărei agresiuni. Semnificația fundamentală a articolului 5 rezidă în asigurarea angajării militare a SUA în apărarea Europei, o schimbare radicală a politicii americane și a tradiției sale izolaționiste care avea să modifice în mod profund procesul de construire a ordinii internaționale post-război.

Asumarea articolului 5 a adus, inevitabil, în discuție aria geografică de responsabilitate care urma să intre în sfera de

acoperire militară a alianței. Această chestiune a fost detaliată în articolul 6. Ca atare, zona de care alianța răspunde, conform tratatului, este teritoriul național al statelor semnatare din Europa și America de Nord, precum și insulele sub jurisdicția membrilor, aflate la nord de Tropicul Racului. De asemenea, responsabilitatea NATO este extinsă și către forțele armate, vasele și aeronavele aliate dislocate în această arie geografică. Statele cu posesiuni coloniale la momentul semnării au insistat ca acestea să fie incluse în tratat, însă doar Algeriei i-a fost acordat acest drept deoarece era integrată deplin în organizarea administrativă a Franței ca un departament.

O problemă importantă apărută pe parcursul negocierii tratatului a fost reprezentată de stabilirea membrilor NATO. Dacă Marea Britanie se mulțumea doar cu includerea statelor semnatare ale Tratatului de la Bruxelles, reprezentanții administrației de la Washington au considerat oportună extinderea invitației către mai multe țări aflate în pericol în fața expansiunii sovietice, discutându-se astfel despre posibilitatea ca Austria, Irlanda sau chiar Iranul să fie invitate. Problema includerii Turciei și Greciei în Alianță a fost, de asemenea, discutată pe parcursul negocierilor, dar, la acel moment, s-a considerat că prezența lor în cadrul NATO ar fi condus la o apropiere geografică de URSS și, astfel, la o amplificare a tensiunilor în relațiile cu Moscova; cu toate acestea, dobândirea statutului de membru NATO a rămas un obiectiv principal al Greciei și Turciei. În cele din urmă, cele 12 state care au fondat NATO au fost stabilite pe baza poziționării lor geografice care permitea formarea unei punți strategice între cele două maluri ale Atlanticului, facilitând în acest fel acțiunile militare de apărare ale Alianței.

În ciuda importanței acordate aspectelor geografice pentru definirea ariei de responsabilitate și stabilirea membrilor fondatori, trebuie spus că semnarii tratatului au conceput documentul cu obiectivul de a evita definirea legală a NATO ca organizație regională în sensul articolului VIII din Carta ONU. Se considera că, prin încadrarea NATO în această categorie, statele membre se puteau găsi în imposibilitatea de a îndeplini obligațiile articolului 5

deoarece ar fi fost nevoite să transmită Consiliului de Securitate al ONU, din care făcea parte și Uniunea Sovietică, un raport de activitate ce ar fi inclus planurile militare.

Semnarea Tratatului Atlanticului de Nord a marcat un moment de cotitură în dinamica de ansamblu a organizării ordinii internaționale postbelice și, deopotrivă important, a însemnat recunoașterea faptului că numai prin angajarea solidară și colectivă a resurselor americane și vest-europene putea fi construită o barieră credibilă și puternică de apărare împotriva amenințării sovietice. Noua construcție militară Nord-Atlantică a confirmat, însă, și noile realități geopolitice apărute pe continent, respectiv trasarea liniei de divizare față de țările rămase în sfera de influență a URSS și asumarea confruntării pe termen lung cu hegemonul sovietic într-o nouă paradigmă cunoscută ca Războiul Rece.

NATO ÎN PRIMII ANI AI RĂZBOIULUI RECE

- Primul concept strategic și dezvoltarea sistemului de apărare a Europei de Vest • Crearea structurii de comandă a NATO și a sistemului de planificare în domeniul apărării
- Raporturi de forțe Est-Vest • Efectele Războiului din Coreea
 - Comunitatea europeană de apărare și problema germană
 - Crearea Tratatului de la Varșovia
 - Criza Suezului și reconfirmarea solidarității aliate
-

La scurt timp după intrarea în vigoare a Tratatului Atlanticului de Nord (24 august 1949), tensiunile dintre membrii NATO și URSS s-au intensificat în urma detectării de către SUA a primului test nuclear realizat în secret de către sovietici. Deținerea de către sovietici a armei nucleare avea implicații majore pentru apărarea Europei de Vest deoarece oferea URSS posibilitatea de a descuraja un răspuns nuclear din partea SUA în cazul în care ar fi declanșat un război convențional împotriva membrilor europeni ai NATO. Administrația Truman considera că amenințarea sovietică urma să se intensifice ca urmare a dezvoltării capacităților nucleare ale URSS, experții americani estimând că, la nivelul anului 1954, arsenalul acesteia va include 200 bombe atomice și, foarte probabil, și o bombă termonucleară. Cu toate acestea, Harry Truman considera la acel moment că Uniunea Sovietică va utiliza superioritatea covârșitoare a forțelor sale convenționale pentru a exercita presiuni asupra statelor NATO din Europa de Vest și nu pentru a iniția o agresiune împotriva acestora.

Spre finalul anului 1949, amenințarea sovietică asupra Europei de Vest a fost amplificată de proclamarea Republicii Populare Chineze la 1 noiembrie, un eveniment perceput de către decidenții americani ca reprezentând un pas important către obiectivul URSS-ului de a domina Eurasia și, astfel, întreaga lume. NATO, prin asigurarea apărării colective a Europei Occidentale în cazul unei agresiuni sovietice, dobânda un rol important în eforturile de a împiedica transformarea URSS într-un hegemon global.

În acest context internațional, creșterea puterii militare convenționale a statelor membre NATO, în particular a celor din Europa, până la nivelul maxim posibil în condițiile economice existente, și planificarea unitară a apărării colective au fost asumate ca priorități în cadrul primului Concept strategic, intitulat *Conceptul strategic pentru apărarea spațiului Nord-Atlantic*, pe care Consiliul Nord-Atlantic l-a adoptat în ianuarie 1950. Acest document programatic preciza că prima funcție a NATO o reprezenta descurajarea agresiunii, dar că, în eventualitatea în care aceasta se producea, organizației îi revenea rolul de a apăra statele membre prin toate tipurile de arme de care dispunea, o formulare care, în urma negocierilor dintre aliați, înlocuise menționarea explicită a recurgerii la bombele nucleare deținute de Statele Unite.

La trei luni după adoptarea Conceptului strategic, în aprilie 1950, un raport al Departamentului de Stat și al Departamentului Apărării din SUA, cunoscut ca NSC-68, aprecia că forțele armate convenționale ale URSS și ale statelor satelit din Europa aveau capacitatea de a ocupa aproape integral Europa de Vest și că armele nucleare le permiteau sovieticilor să respingă o operație de debarcare similară celei din Normandia. Documentul avertiza că ritmul în care se realiza creșterea forței militare a membrilor europeni ai NATO nu le-ar fi permis acestora în următorii zece ani să se opună unei agresiuni sovietice.

În corelare cu procesul de elaborare a NSC-68, se realizează la nivelul NATO un plan unic de apărare pentru o perioadă de patru ani (1950-1954) prin care se urmărea ca statele NATO să dispună

la finalul implementării acestuia de forțe armate convenționale necesare pentru a face față unui atac din partea URSS: 90 divizii, 2324 nave război, 8004 avioane luptă. Necesarul de forțe convenționale reflecta faptul că URSS dispunea, doar în Europa de Est, de 25 divizii și putea opera 6000 avioane de luptă.

Având în vedere că, la acel moment, membrii europeni ai NATO dispuneau de 14 divizii și 1000 avioane de luptă și parcurgeau un proces dificil de reconstrucție economică, obiectivele stabilite erau greu de atins. Planul unic de apărare evidenția și necesitatea unei apărări avansate în est ce trebuia realizată pe teritoriul Republicii Federale Germania (RFG), precum și faptul că un important avantaj al forțelor armate sovietice într-o eventuală confruntare cu NATO îl constituia existența comenzii unificate. Elaborarea acestui plan foarte ambițios a reprezentat un succes major pentru planificatorii NATO, care au trebuit să depășească eterogenitatea modalităților de realizare a planificării apărării în cadrul statelor membre, și a marcat finalizarea în decurs de un an a unei prime viziuni strategice a Alianței.

Declanșarea la 25 iunie 1950 a Războiului din Coreea, o agresiune sprijinită de URSS în scopul reunificării prin forță sub un regim comunist a Peninsulei Coreea, a determinat statele membre NATO să considere că un scenariu similar poate fi pus în practică de URSS pentru reunificarea Germaniei. Prin urmare, remedierea deficiențelor apărării spațiului Nord-Atlantic a devenit și mai stringentă, la reuniunea Consiliului Nord-Atlantic din septembrie 1950 luându-se decizia formării în cel mai scurt timp a unor forțe armate integrate, constituite prin contribuții ale statelor membre NATO, și a funcției de Comandant Suprem al Forțelor Aliate în Europa (SACEUR) având rolul de a asigura în mod centralizat comanda și controlul acestor forțe. Apărarea avansată în est, care era imposibilă în absența forțelor armate ale RFG și fără utilizarea potențialului său industrial, s-a aflat, de asemenea, pe agenda reuniunii, fiind promovată de către secretarul de stat american, Dean Acheson. Prin argumentele sale, care s-au referit și la măsuri

de asigurare a controlului asupra potențialului militar al RFG (ex. absența unui stat major general, obligativitatea integrării unităților germane în forțele armate puse la dispoziția NATO), acesta a reușit să obțină sprijinul membrilor Consiliului Nord-Atlantic, cu excepția ministrului de externe al Franței, Robert Schumann, pentru renunțarea la politica postbelică de dezarmare și dezindustrializare a Germaniei. Implicarea RFG în apărarea Europei Occidentale rămânea, astfel, o problemă nesoluționată. Pentru depășirea acestui impas, în octombrie 1950, premierul Franței, René Pleven, a avansat propunerea de înființare a Comunității Europene de Apărare (CEA) în cadrul căreia să se constituie o armată europeană care să includă forțele armate ale RFG-ului și care să intre în componența forțelor armate integrate ale NATO.

Pentru punerea în practică a deciziilor adoptate la reuniunea din septembrie a Consiliului Nord-Atlantic, generalul Dwight Eisenhower a fost desemnat în decembrie 1950 de președintele Truman să ocupe poziția de SACEUR, și, în aceeași lună, s-a făcut un pas important către apariția forțelor armate integrate prin decizia Statelor Unite și a Franței de a pune sub comanda acestuia diviziile lor care operau în RFG. În acest fel, NATO devenea prima alianță din istorie care dispunea pe timp de pace de o comandă centralizată a unor forțe armate integrate. În anul următor, forțele armate integrate au fost extinse prin includerea a 4 divizii americane și a unei divizii canadiene, care au fost desfășurate în RFG, și a 12 escadroane din Canada dislocate în baze aeriene din RFG și din Franța.

Războiul din Coreea a generat și o creștere semnificativă pe piețele internaționale a prețurilor la materiile prime, ceea ce a pus în discuție posibilitatea atingerii obiectivelor privind dezvoltarea forțelor armate pe care NATO și le asumase până în 1954. Pentru a face față acestor dificultăți era necesară o abordare integrată a aspectelor militare și a celor financiare, motiv pentru care NATO a decis în mai 1951 ca ministrii apărării și cei de finanțe să facă parte, alături de ministrii de externe, din Consiliul Nord-Atlantic. În acest fel, importanța politică a Consiliului Nord-Atlantic a crescut, acesta

devenind dintr-o structură de reprezentare a ministerelor de externe, una de reprezentare a guvernelor aliaților. În cadrul primei reuniuni a Consiliului Nord-Atlantic în acest format, care s-a desfășurat la Ottawa în septembrie 1951, s-a analizat ritmul lent al dezvoltării potențialului militar al NATO, care consta la acel moment din 12 divizii și 900 avioane de luptă, stabilindu-se înființarea unui comitet cu rolul de a identifica, în funcție de condițiile economice specifice, contribuția maximă a fiecărui stat membru. Interdependențele dintre aspectele militare și cele non-militare, care deveneau tot mai evidente, i-au determinat pe membrii Consiliului Nord-Atlantic să înființeze la această reuniune un comitet ministerial, prezidat de ministrul de externe al Canadei, Lester Pearson, care să formuleze recomandări cu privire la punerea în practică a articolului 2 din Tratatul Atlanticului de Nord.

După o amplă analiză a resurselor economice a statelor membre, Consiliul Nord-Atlantic a adoptat în cadrul reuniunii de la Lisabona din perioada 20-25 februarie 1952 un plan pe trei ani (1952-1954) la finalul căruia NATO trebuia să aibă la dispoziție 96

Președintele Statelor Unite Harry Truman și generalul Dwight Eisenhower la Aeroportul Internațional din Washington, Arlington, Virginia, 31 ianuarie 1951, fotografie de Abbie Rowe, sursa: <https://ww2db.com>

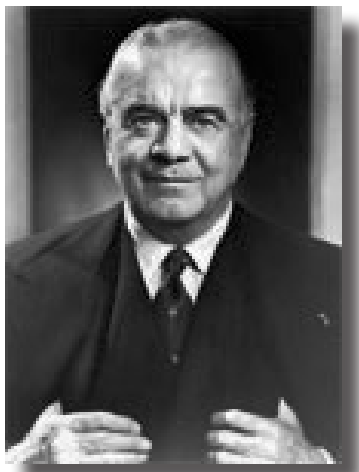
divizii și 9000 avioane de luptă. S-a pus în evidență că, din cele 54 divizii necesare pentru apărarea centrului Europei, inclusiv a RFG, doar 42 puteau fi generate de statele membre, astfel încât restul de 12 divizii ar fi trebuit să reprezinte contribuția RFG. Recomandările elaborate de comitetul condus de Pearson au fost aprobate, ceea ce a direcționat NATO și către cooperarea în mai multe domenii non-militare: economie, societate, cultură, informare, mobilitatea forței de muncă. Importanța aspectelor non-militare s-a reflectat și în decizia adoptată atunci de a înființa postul de Secretar General al NATO și structura de secretariat pe care acesta urma să o conducă; două luni mai târziu, la 4 aprilie, Lordul Hastings Lionel Ismay a devenit prima persoană care a ocupat acest post. O decizie importantă pentru eficientizarea funcționării NATO adoptată în cadrul reuniunii de la Lisabona a fost și aceea de a se asigura funcționarea fără întrerupere a Consiliului Nord-Atlantic prin desemnarea de către statele membre a unor reprezentanți permanenți.

O altă consecință importantă a Războiului din Coreea a fost aderarea la NATO a Turciei și Greciei, un obiectiv pe care cele două state îl urmăreau încă de la înființarea organizației. Acest subiect a fost readus în atenție deoarece SUA, chiar dacă nu anticipau o agresiune împotriva celor două state, apreciau că Turcia și Grecia vor face obiectul unor puternice ingerințe din partea URSS care ar fi putut conduce la includerea lor în sfera de influență sovietică. Pe parcursul anului 1951 a devenit evident pentru SUA faptul că, în eventualitatea unei agresiuni a URSS în Europa de Vest, Grecia, dar mai ales Turcia, ar fi avut o poziție strategică definitivă, putând astfel contribui la consolidarea forțelor convenționale ale NATO prin punerea la dispoziție a 25 divizii. Pentru a-și susține candidatura, Turcia și Grecia au contribuit la forța multinațională care, sub conducerea SUA, susținea militar Coreea de Sud. În cele din urmă, beneficiind de un sprijin puternic din partea SUA, Consiliul Nord-Atlantic a decis, în septembrie 1951, invitarea ambelor state să adere la NATO, acestea devenind membri ai Alianței la 18 februarie 1952.

La 27 mai 1952, odată cu semnarea Tratatului privind instituirea Comunității Europene de Apărare, s-a făcut un pas important către implicarea RFG în apărarea Europei de Vest. Susținerea NATO pentru acest demers s-a manifestat prin semnarea în aceeași zi de către membrii Alianței a unui protocol prin care prevederile articolului 5 din Tratatul Atlanticului de Nord erau extinse asupra tuturor membrilor CEA, inclusiv asupra RFG.

Modul în care NATO a evoluat după adoptarea primului Concept strategic, inclusiv extinderea spre sud a Alianței, a făcut necesară introducerea celui de-al doilea concept strategic, intitulat tot *Conceptul strategic pentru apărarea spațiului Nord-Atlantic*, care a fost aprobat de Consiliul Nord-Atlantic la 3 decembrie 1952. Acesta prelua din conceptul strategic anterior formularea prin care se făcea referire în mod indirect la utilizarea armelor nucleare și prioritatea acordată descurajării în raport cu apărarea colectivă.

Moartea lui Stalin la 5 martie 1953 și preluarea puterii de către Nikita Hrușciov nu a modificat obiectivul URSS de a-și consolida prezența militară în Europa de Est, un exemplu în acest sens fiind constituirea în 1954, prin reorganizarea forțelor armate ale URSS staționate în Republica Democrată Germană (RDG), a Grupului de Forțe Sovietice din Germania care includea 22 de divizii pregătite pentru luptă. Spre deosebire, însă, de Stalin, Hrușciov a început să promoveze o politică de deschidere față de statele occidentale prin care urmărea o reducere a tensiunilor dintre URSS și membrii NATO. Anul 1953 a marcat și semnarea, la 27 iulie 1953, a unui armistițiu care a pus capăt Războiului din Coreea. Încheierea acestui conflict a avut însă consecințe

Lordul Ismay, primul Secretar General al NATO (1952-1957), sursa: <https://www.nato.int>

economice negative pentru economia SUA care a intrat într-o perioadă de recesiune, obligându-l astfel pe noul președinte, Dwight Eisenhower, să aprobe la 30 octombrie 1953 o strategie de securitate națională, denumită Noua perspectivă (New Look), care atribuia o importanță determinantă armelor nucleare. Abordarea promovată de Administrația Eisenhower a devenit o temă de reflecție în cadrul NATO, interesul membrilor Alianței pentru includerea armelor nucleare în strategia organizației fiind generat și de menținerea, chiar și în condițiile unei viitoare înarmări a RFG, a superiorității evidente a forțelor convenționale aparținând URSS și statelor satelit.

Problema reînarmării RFG a intrat în impas în august 1954 atunci când Adunarea Națională a Franței a respins ratificarea Tratatului privind instituirea Comunității Europene de Apărare. Prin includerea RFG în nou creată Uniune a Europei Occidentale, a fost posibilă însă, obținerea acordului Franței pentru aderarea RFG la NATO, invitația în acest sens fiindu-i adresată de Consiliul Nord-Atlantic în octombrie 1954.

Încheierea Războiului din Coreea, asigurarea apărării avansate în est prin aderarea RFG la NATO la 6 mai 1955 și constituirea, șase luni mai târziu, a forțelor sale armate, dar, mai ales, promovarea de către URSS a politicii coexistenței pașnice ce făcuse improbabilă o invazie iminentă a Europei de Vest și facilitase, în 1955, retragerea trupelor sovietice din Austria, reconcilierea cu Iugoslavia și organizarea Summit-ului de la Geneva care a reunit URSS, SUA, Regatul Unit și Franța, au generat o atitudine mai relaxată în rândul aliaților europeni și au redus sprijinul cetățenilor acestora pentru menținerea unui nivel ridicat al finanțării apărării.

Rolul pe care administrația Eisenhower îl atribuia armelor nucleare în apărarea SUA și interesul manifestat în cadrul NATO față de această viziune, care diminuă relevanța forțelor convenționale în cazul unei agresiuni sovietice, au contribuit în mod semnificativ la apariția acestei abordări la nivelul membrilor europeni ai NATO. Disponibilitatea acestora de a coopera cu URSS și de a reduce

bugetul alocat apărării s-a menținut chiar și în condițiile în care URSS a reacționat la includerea RFG în NATO prin constituirea Pactului de la Varșovia și prin sprijinul acordat pentru înființarea, în martie 1956, a forțelor armate ale RDG. Crearea Pactului de la Varșovia, la 14 mai 1955, a consolidat controlul politico-militar sovietic asupra întregului spațiu central-est european, concretizând divizarea continentului în două blocuri militare rivale, realitate ce urma să definească relațiile de putere globale pentru următoarele decenii.

Reducerea presiunii exercitate de URSS asupra Europei de Vest a fost însoțită de o creștere a influenței sovietice în statele în curs de dezvoltare, ceea ce a facilitat afirmarea diferențelor de viziune asupra problematicii coloniale existente între SUA, care promovau în mod tradițional o politică anticolonială și nu doreau ca NATO să se implice în susținerea unor interese coloniale,

Nikita Hrușciiov, Anthony Eden, Selwyn Lloyd, Nikolai Bulganin, Geneva, 1955,
sursa: <https://fineartamerica.com>

și aliații europeni care aveau astfel de interese și urmăreau ca NATO să acționeze în sprijinul lor. Dezacordurile pe această temă dintre SUA, pe de o parte, și Franța și Regatul Unit, pe de altă parte, au fost generate de situația din Egipt și au atins punctul culminant în 1956 ca urmare a izbucnirii Crizei Suezului. Acest eveniment a

generat prima criză majoră din interiorul NATO, punând în evidență dezvoltarea insuficientă în cadrul Alianței a cooperării politice pe teme din afara spațiului Nord-Atlantic.

Cooperarea militară dintre URSS și Egipt, inițiată în 1955, a determinat Franța și Regatul Unit să considere că obiectivele pe care le urmăreau în relație cu Egiptul ar fi trebuit promovate și de către NATO. SUA, un adversar tradițional al colonialismului, nu acceptau ca Alianța să fie implicată în susținerea intereselor coloniale ale membrilor săi. Opoziția SUA era determinată și de faptul că, pentru extinderea în Orientul Mijlociu și Africa de Nord a politicii de îndiguire a URSS, Administrația Eisenhower avea nevoie de sprijinul statelor arabe din aceste regiuni care, din rațiuni istorice, aveau o puternică atitudine anticolonială.

Absența unui mecanism de consultare în cadrul NATO pe teme care nu priveau direct spațiul Nord-Atlantic a favorizat acumularea tensiunilor dintre SUA și cele două state europene. În acest context, naționalizarea, în iulie 1956, a Canalului de Suez, o rută de transport esențială pentru economia statelor vest-europene, a determinat Franța și Marea Britanie, cu sprijinul Israelului, să inițieze pe 31 octombrie 1956 ample operații militare pentru ocuparea canalului. SUA au condamnat public aceste acțiuni și, împreună cu URSS, au votat în favoarea unei rezoluții a Adunării Generale a ONU prin care se cerea încetarea imediată a focului și retragerea trupelor franceze și britanice. Lipsite de sprijinul american, Franța și Regatul Unit au fost obligate să se conformeze acestor solicitări, la finalul lui 1956 forțele celor două state părăsind Egiptul.

Cu doar câteva zile înaintea declanșării intervenției franco-britanice în Egipt, o revoluție anticomunistă a izbucnit în Ungaria. Profitând de atenția acordată la nivel internațional Crizei Suezului, sovieticii au reușit să o reprime în scurt timp cu ajutorul forțelor Pactului de la Varșovia. Brutalitatea represiunii din Ungaria a readus în atenția membrilor NATO amenințarea gravă pe care o reprezenta blocul sovietic și a facilitat depășirea puternicelor disensiuni apărute între aliați ca rezultat al Crizei Suezului. La refacerea unității Alianței a contribuit și raportul privind cooperarea non-militară în cadrul

Președintele Egiptului Gamal Abdel Nasser revenind la Cairo în aclamațiile mulțimii după anunțarea naționalizării Companiei Canalului de Suez, august 1956, sursa: <https://history.blog.gov.uk>

NATO pe care Consiliul Nord-Atlantic l-a aprobat în decembrie 1956. Acest document, care a reprezentat o continuare la o scară mai mare a demersurilor inițiate la nivelul NATO în 1952, recomanda aliaților să se consulte în legătură cu orice problemă care putea să aibă consecințe negative importante asupra organizației și să nu întreprindă acțiuni care să aibă un astfel de impact.

Evoluțiile din perioada 1953-1956 s-au regăsit în Conceptul strategic adoptat de Consiliul Nord-Atlantic la 9 mai 1957 și intitulat *Conceptul strategic cuprinzător pentru apărarea spațiului Nord-Atlantic*. Acest document introducea doctrina represaliilor masive conform căreia era necesară utilizarea armelor nucleare tactice și strategice imediat după declanșarea agresiunii sovietice și independent de recurgerea de către URSS la arsenalul său nuclear, ceea ce a avut ca efect transformarea descurajării în elementul fundamental al strategiei NATO. Totodată, noul Concept strategic recunoștea relevanța pentru NATO a amenințărilor generate de acțiunile URSS în afara spațiului Nord-Atlantic, aria de preocupări a NATO fiind astfel extinsă la nivel internațional.

III

ADAPTAREA NATO ÎN CONTEXTUL CRIZELOR RĂZBOIULUI RECE

De la crizele berlineze la Criza rachetelor • Ambiții vs. realitate în stabilirea ținutelor de capabilități • Adaptări ale politicii nucleare aliate • Retragerea Franței din structura militară integrată a NATO

- Doctrina răspunsului flexibil

Deceniul șase al secolului XX este unul dintre cele mai importante în evoluția structurilor și responsabilităților Alianței Nord-Atlantice de-a lungul istoriei sale. Marcat de crize internaționale majore (Berlin – 1958-1961 și Cuba – 1962) acest deceniu a adus provocări substanțiale la adresa NATO. Procesul de decolonizare și impactul său asupra unora dintre statele aliate, cu deosebire Franța (războiul din Algeria 1954-1962) și Belgia (1959-1965) adaugă un plus la dezbaterile și procesul de reformă în curs în interiorul Alianței Nord-Atlantice.

Dincolo de acești factori exteriori, persistă și se manifestă cu putere în interiorul Alianței Nord-Atlantice o serie de probleme cu rădăcini în deceniul precedent cu referire directă la structurile și lanțul de comandă implicate de un posibil conflict militar. În acest context, unul dintre cele mai sensibile puncte este cel al disponibilității, controlului și utilizării în luptă a armamentului nuclear, element cheie al strategiei de descurajare presupusă de doctrina represaliilor

masive în contextul evident al unui dezechilibru persistent între capacitățile convenționale ale aliaților în raport cu statele Pactului de la Varșovia. Criza Berlinului, dar, mai ales, cea a rachetelor din Cuba a permis Uniunii Sovietice escaladarea tensiunii în spațiul internațional pentru care nu putea fi planificat un răspuns coerent al NATO în plan militar, altul decât un conflict militar generalizat. Raportul Harmel (1967) și modificarea conceptului strategic al Alianței Nord-Atlantice (Doctrina riposte flexibile – MC 14/3, din 12 ianuarie 1968) reprezintă punctul final al procesului de răspuns și adaptare al Alianței Nord-Atlantice la mutațiile intervenite în contextul internațional, precum și în relațiile dintre aliați.

De asemenea, o problemă importantă de pe agenda de dezbateri a fost și aceea a cheltuielilor militare pentru susținerea și dezvoltarea structurilor militare prevăzute în angajamentele asumate de aliați la Summit-ul de la Lisabona (20-25 februarie 1962). O evaluare a realizării acestor indicatori arată că, în pofida îndeplinirii, cel puțin parțiale, a obiectivelor vizând crearea capacității aliate credibile și proporțional comparabilă cu forțele Pactului de la Varșovia, disproporția în materie de capacități militare convenționale a continuat să se mențină. În 1962, 25 de divizii gata de acțiune ale NATO se confruntau cu 59 divizii active ale Pactului de la Varșovia. În acest context, dependența de factorul nuclear ca mijloc de descurajare și apărare în strategia de securitate a NATO rămâne unul major. El era considerat și a rămas unul dintre elementele cheie în ținerea sub control și reducerea cheltuielilor militare ale statelor membre ale Alianței.

Cu toate acestea, lansarea satelitului Sputnik în 1957 și relativul avans pe care Uniunea Sovietică îl prezenta prin raport cu Statele Unite în cursa spațială au adăugat un nou element la arhitectura de securitate și balanța de forțe dintre cele două blocuri politico-militare. Superioritatea în termeni de focoaie nucleare și capacități de lovire a aliaților occidentali tinde, în acest deceniu, să se erodeze provocând o reală îngrijorare în rândul aliaților occidentali. Așa-numitul "missile gap" introdus de avansul sovietic

în domeniul tehnologiei spațiale s-a tradus în spațiul militar prin echilibrarea balanței nucleare și introducerea unor variabile noi în ecuația de securitate a Războiului Rece.

Principalul indicator al stării de inadecvare resimțită în interiorul structurilor de comandă și control aliate o reprezintă evoluția poziției Franței, după 1958, în interiorul NATO. Nemulțumirea generalului de Gaulle cu privire la procesul de decizie și control și influența preponderentă a axei anglo-saxone din interiorul NATO relevă, pe de o parte, o frustrare majoră franceză față de lipsa de suport și interes a Alianței față de ceea ce este perceput de Paris ca fiind o luptă vizând îndiguirea extinderii influenței sovietice în lume. Ea ridică, pe de altă parte, o chestiune importantă vizând funcționarea mecanismelor de comandă și control ale Alianței Nord-Atlantice. Dincolo de posibilele exagerări ale demersurilor Parisului vizând includerea sa în procesul decizional intern aliat și reforma mecanismelor de comandă NATO în sensul creării unui triumvirat la vârf în interiorul Alianței, acestea indică însă existența unui dezechilibru major în funcționarea structurilor de planificare, comandă și control. Un rol important în această decizie l-a jucat și modul în care lipsa sprijinului aliat și, cu deosebire a aliatului american, s-a făcut simțită în timpul crizei Suezului și ulterior. Dacă, în timpul crizei tratamentul celor două puteri occidentale de către superputerea americană a fost unul egal, de refuz al susținerii demersului acestora vizând recâștigarea controlului asupra canalului de Suez, ulterior, relația transatlantică din Washington și Londra a făcut obiectul unor negocieri și restructurări reciproc avantajoase, ceea ce nu se poate afirma despre relația dintre Washington și Paris.

Preocuparea față de consecințele probabile rezultând din integrarea forțelor armate în structurile NATO în defavoarea nevoilor de securitate ale Franței pe fondul ambițiilor tot mai mari ale Parisului de a juca un rol proeminent pe scena internațională conduc la decizia administrației de Gaulle de retragere succesivă a armatei franceze din structurile integrate NATO. Având drept punct de debut anul 1959, când forțele maritime franceze sunt retrase

din dispozitivul NATO din Mediterana, procesul se derulează până la nivelul anului 1969 cu recuperarea treptată și sistematică a controlului suveran francez asupra tuturor componentelor forțelor sale armate, până atunci puse la dispoziția ori integrate în structurile aliate. O situație similară se regăsește în domeniul forțelor armate aliate (majoritar americane) desfășurate pe teritoriul francez, inclusiv în ceea ce privește structurile de comandament (din Paris și Fontainebleau) ce părăsesc teritoriul francez în 1967. Franța rămâne însă un membru activ al Alianței Nord-Atlantice și își asumă sarcini de apărare colectivă, atât prin forțele sale armate desfășurate pe teritoriul german, cât și prin asigurarea rezervei strategice NATO pe teatrul de luptă european (acordul din 23 august 1967). De asemenea, doctrina de utilizare a armelor nucleare franceze le transformă pe acestea într-un instrument eminent de susținere a deciziei politice și de promovare a intereselor naționale franceze. Dincolo de rolul de garanție a securității naționale, autoritățile franceze au promovat, ca și în cazul forțelor convenționale o politică de dialog și coordonare cu structurile Alianței Nord-Atlantice în ceea ce privește utilizarea forței nucleare franceze și ca instrument de descurajare și susținere a deciziei și acțiunii aliate.

Decizia de retragere din structurile integrate militare ale NATO cu motivații politice interne și fără a interveni asupra apartenenței la Alianță în sine nu va rămâne una singulară. În 1974, Grecia părăsește, în contextul crizei cipriote și a conflictului greco-turc, structurile integrate ale Alianței Nord-Atlantice. Criza greacă din interiorul NATO durează până în 1980 când Atena revine pe deplin în structura integrată militară a Alianței Nord-Atlantice.

Cele două crize majore ale perioadei de timp în discuție, Berlin (1958-1961) și criza rachetelor nucleare din Cuba (1962) adâncesc problemele, deciziile americane în timpul acestora cu implicații profunde pentru securitatea Alianței în ansamblul său, nefiind însoțite de un proces aprofundat de consultare interaliată.

Speculând cu abilitate punctele slabe ale doctrinei represaliilor masive și, mai ales, problemele de coordonare, control și coerență în decizia comună a Aliaților, Uniunea Sovietică

John F. Kennedy și Charles de Gaulle la finalul convorbirilor de la Palatul Elysee, 1961, sursa: www.wikipedia.org

declanșează criza Berlinului la nivelul anului 1958 ca răspuns direct la problemele de credibilitate ale regimului comunist de la Berlin, dar și din rațiuni de ordin militar și de securitate. Față de refuzul aliaților occidentali de a lua în considerare o retragere a forțelor de ocupație din Berlinul de Vest și pe fondul unei crize importante în spațiul relațiilor dintre superputeri declanșate de criza avionului spion american doborât în 1959 pe teritoriul URSS, Nikita Hrușciov decide să escaladeze situația prin construcția, în august 1961, a zidului Berlinului. Criza este importantă din perspectiva Alianței Nord-Atlantice prin impactul pe care l-a avut asupra credibilității doctrinei represaliilor masive și prin presiunea asupra relației dintre superputerea americană și aliații săi. Este vorba, în esență, pe de o parte, de o inadecvare a instrumentelor de răspuns politico-militare la un astfel de tip de escaladare/provocare, iar, pe de alta, de voluntarismul reacției americane care, pusă în fața indeciziei aliaților a luat unilateral decizia de întărire a efectivelor aliate din

Berlinul de Vest cu riscul declanșării conflictului armat în cazul unei riposte sovietice.

Cealaltă criză majoră a perioadei o constituie decizia Moscovei de instalare a unor rachete nucleare cu rază medie de acțiune pe teritoriul Cubei al cărei regim politic se confrunta, după revoluția condusă de Fidel Castro, cu o puternică contestare externă și tentative succesive de destabilizare, inclusiv prin forța armelor cu sprijin american.

Tancurile americane M48 înfruntă tancurile sovietice T-54 la Checkpoint Charlie, octombrie 1961, sursa: <https://en.wikipedia.org>

În acest context, criza din octombrie 1962 subliniază încă o dată problemele existente, atât în ceea ce privește structurile de comandă și control dar și instrumentele de planificare și analiză politică și militară ale Alianței Nord-Atlantice. Desfășurată exclusiv la nivelul dialogului și confruntării dintre cele două superputeri ale Războiului Rece, criza rachetelor din Cuba exclude de la negocieri și procesul de decizie aliații, implicându-i în același timp, prin virtutea asocierii în posibilele consecințe ale declanșării unui război nuclear.

Retragerea rachetelor americane din Turcia (dizlocate în 1961 aici și în Italia ca parte a unui program propus de administrația americană vizând punerea la dispoziția aliaților a armamentului nuclear) fără consultarea prealabilă a Ankarei, dar și lipsa oricărei coordonări cu aliații occidentali vor pune sub semnul întrebării atât capacitatea Alianței Nord-Atlantice de asigurare a securității membrilor săi, dar și capacitatea și voința Statelor Unite de asumare și respectare a angajamentelor rezultând din aranjamentele cu privire la controlul asupra armamentului nuclear.

Ambele crize reliefează aprehensiunile evidente ale statelor aliate ce se regăsesc cu spectrul implicării într-un război generalizat fără a putea participa la procesul decizional ce a condus la acesta și fără a avea un control direct asupra armamentului nuclear ce constituie principalul factor de descurajare și ripostă disponibil. Răspunsul la aceste preocupări majore ale aliaților europeni îl reprezintă proiectul american de creare a unei forțe nucleare multilaterale încadrată în structura de comandă a Alianței Nord-Atlantice. Departe de a fi o inițiativă inovativă (ea a fost precedată de inițiative similare ale administrației Eisenhower) propunerea americană se dorea un răspuns la preocupările mai sus citate ale aliaților europeni. În același timp, se avea în vedere dezvoltarea unei modalități de coordonare a unei riposte nucleare care să asigure controlul unitar al capabilităților nucleare ale aliaților europeni. În pofida unui acord de principiu britanic, refuzul net francez și preocupările reale ale aliaților europeni cu privire la eficacitatea ca factor de descurajare a unor astfel de forțe în contextul rezervării deciziei utilizării exclusiv aliatului american au condus la eșecul acestei inițiative. Această din urmă preocupare este una secundată de problema accesului la tehnologia nucleară în general sever limitată atât prin acordurile cu privire la interzicerea testelor de armament nuclear (Tratatul pentru interzicerea testelor nucleare în atmosferă, spațiul cosmic și subacvatic din 1963 și Tratatul pentru neproliferarea nucleară din 1968) cât și prin controlul introdus asupra utilizării în scopuri civile a tehnologiei nucleare.

Președintele John F. Kennedy și Secretarul Apărării Robert McNamara,
29 octombrie 1962, sursa [wikipedia.org](https://en.wikipedia.org)

Un alt factor major de preocupare în evoluția NATO pe parcursul anilor '60 îl constituia dezvoltarea tehnologiei vectorilor de proiecție a armamentului nuclear. Lansarea Sputnik-ului în 1957 și deschiderea cursei tehnologiei spațiale dintre cele două superputeri ale Războiului Rece deschide dosarul vulnerabilității teritoriului american la amenințarea nucleară. Până atunci spațiul predilect al planificării militare în interiorul NATO îl constituia continentul european cu favorizarea teatrului de luptă german. Odată cu dezvoltarea rachetelor intercontinentale este declanșată o cursă a înarmărilor cu costuri din ce în ce mai mari pentru principalul deținător de armament nuclear din spațiul nord-atlantic, Statele Unite. Cum aceasta coincide cu o recuperare și dezvoltare economică deosebită a spațiului economic european cu consecințe asupra balanței de plăți americane ce devine deficitară la nivelul anilor 1960 în raporturile cu statele Europei Occidentale, administrația americană va deschide în interiorul Alianței dezbateră asupra unei mai bune împărțiri a costurilor apărării comune (discursul lui Robert

McNamara – Summit-ul NATO de la Atena, 1962). Rezolvări parțiale prin includerea Germaniei în Alianță și asumarea de către aceasta a costurilor unei forțe armate integrate apărării comune dar și a unei părți a cheltuielilor comune ale aliaților reprezintă o rezolvare de moment a unei probleme ce continuă să preocupe Alianța până în zilele noastre.

Mutațiile survenite pe scena politică internațională, precum și evoluțiile interne ale Alianței Nord-Atlantice fac necesară o reconsiderare de proporții a conceptului strategic al NATO. Doctrina represaliilor masive, răspundea unei stări de confruntare de cote maxime dintre cele două blocuri politico-militare dominând scena internațională a Războiului Rece își manifestă cu putere limitările în cursul anilor 1960. Crize, precum cea a Berlinului ori cea a rachetelor din Cuba, evidențiază vulnerabilitatea unui instrument ce nu oferă posibilitatea unui răspuns gradual, și adaptat la evoluțiile sistemului relațiilor internaționale. Preocupările cu privire la declanșarea accidentală a unui conflict nuclear sunt majore, cu deosebire în spațiul european, principalul câmp de confruntare într-un astfel de război. Ele sunt exacerbate și de participarea tuturor statelor membre, cu excepția Marii Britanii și Franței, la procesul decizional aliat relativ la dimensiunea nucleară a Alianței (dislocare și potențială utilizare). Inițiative americane privind desfășurarea de armament nuclear pe teritoriul statelor aliate ca o garanție a eficacității umbrelei nucleare rămân fără un efect important în condițiile rezervării dreptului de decizie exclusiv al administrației americane.

Pe de altă parte, Conceptul strategic aliat nu oferă cadrul suficient pentru dezvoltarea capacității de răspuns adecvate nici pentru situații de destindere și scădere a tensiunilor din relațiile dintre cele două blocuri politico-militare. În căutarea unui compromis de natură să sporească coerența Alianței, confruntată și cu fenomene de separatism precum cel francez, și să îi permită să răspundă de o manieră adaptată la provocările mediului de securitate și sistemului relațiilor internaționale este declanșat în interiorul NATO un proces de restructurare și redefinire a conceptului strategic al Alianței.

IV

NATO ÎNTRE DESCURAJARE ȘI DESTINDERE

- Raportul „Harmel” și adaptarea NATO
 - Fundamentele politicii de destindere
 - Dezvoltarea cadrului de control al armamentelor strategice
 - Actul Final de la Helsinki
 - Eșecul promovării destinderii multilaterale
 - Conferința de Securitate și Cooperare din Europa
-

Sub auspiciile menționate, importanța unui proces de reflecție la nivelul Alianței Nord-Atlantice s-a profilat ca o prioritate strategică. În intervalul 1966-1967, la nivelul NATO se va derula un proces aprofundat de analiză a modului în care această organizație urma să-și desfășoare activitatea în contextul schimbărilor înregistrate în ultimul deceniu. În egală măsură, demersul reprezenta un moment de bilanț la aproape două decenii de funcționare a NATO. Premisele exercițiului analitic a cărei tipologie va fi utilizată în anii următori pentru elaborarea documentelor fundamentale ale NATO, vizau necesitatea de adaptare internă la realitățile generate prin decizia Franței de părăsire a structurii militare integrate. În egală măsură, crizele succesive consemnate în mai puțin de un deceniu indicau nevoia de consolidare a mecanismelor de dialog și cooperare între statele membre, inclusiv în ceea ce privește revalidarea solidarității, în spiritul Articolului 5 al Tratatului de la Washington ca element principal al funcționării acestei organizații. Participarea statelor membre, indiferent de profilul și contribuția

acestora pe baze egale în cadrul procesului decizional reprezenta o direcție de importanță majoră pentru aliații europeni.

Dimensiunea internă a demersului analitic a înglobat și modul de gestionare a provocărilor de securitate consemnate în perioada scursă de la semnarea Tratatului Nord-Atlantic, privite mai cu seamă din perspectiva modului în care NATO putea să-și îndeplinească obiectivele. În mod evident, problema modului de structurare a răspunsului în cazul unei agresiuni reprezenta elementul central. Reperetele discuției pe acest subiect au vizat adaptarea reacției NATO, în mod flexibil și în corelație cu nivelul agresiunii, pe coordonatele doctrinei „răspunsului flexibil”, precum și modul în care angajamentul global al SUA putea fi asigurat printr-o redefinire a posturii în Europa de Vest. În acest context, agrearea, în noiembrie 1966, a principiilor de bază privind modul de redimensionare a prezenței americane pe fondul creșterii angajamentului în Vietnam a oferit prima formă de implementare a doctrinei răspunsului flexibil. Acordul realizat astfel a fost parafat prin Acordul Trilateral (SUA, Marea Britanie, Republica Federală Germania) încheiat la 9 noiembrie 1966 prin care dispozitivul de forțe aliat din Europa de Vest avea să fie redimensionat fiind adoptate măsurile necesare pentru consolidarea acestuia în timp util prin augmentarea de forțe din SUA și Marea Britanie în caz de necesitate.

Toate aceste elemente se vor regăsi în cadrul discuțiilor lansate la sfârșitul anului 1966, sub coordonarea fostului premier belgian, Pierre Harmel. În mai puțin de un an, agenda NATO a inclus un amplu proces de dezbatere în care contribuțiile statelor membre se vor regăsi în mod cuprinzător. Pornind de la premisele menționate, în septembrie 1967, rezultatul dezbaterilor s-a concretizat într-un raport cunoscut în mod formal sub numele de „Viitoarele sarcini ale Alianței” (Raportul Harmel). Adoptarea recomandărilor formulate prin intermediul documentului au reprezentat un moment de inflexiune strategică în evoluția Alianței Nord-Atlantice prin promovarea unei noi viziuni asupra rolului acestei organizații. Pilonii noii gândiri erau reprezentați de așa-numita „politică duală” (dual-track policy) în care rolul fundamental al NATO pentru apărarea

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI ALE RAPORTULUI HARMEL

- NATO este o alianță dinamică și robustă care se adaptează constant la condițiile în schimbare
- În ciuda disparității de putere și forță între SUA și statele europene, Europa și-a revenit după război și avansează pe calea unității
- Procesul de decolonizare a transformat relațiile Europei cu restul lumii. Totodată, probleme majore au apărut în relația dintre statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare
- Posibilitatea unei crize nu poate fi exclusă având în vedere că principalele probleme politice din Europa, în special chestiunea Germaniei, rămân nerezolvate
- Situația de instabilitate afectează, încă, reducerea reciprocă a forțelor militare. NATO va menține capacitatea militară adecvată pentru a asigura reducerea de forțe, creând astfel climatul de stabilitate, securitate și încredere.
- Securitatea militară și politica de destindere nu sunt contradictorii ci complementare. Apărarea colectivă este un factor stabilizator în politica mondială
- Practica consultărilor oportune și deschise trebuie să continue și să se îmbunătățească
- Detensionarea nu este scopul final dar este parte a unui proces pe termen lung care să promoveze relații mai bune și să consolideze aranjamentele de securitate europene
- Anumite subiecte necesită soluții multilaterale, dincolo de relațiile bilaterale dintre statele din Est și Vest
- Promovarea activă a dezarmării și măsurilor practice de control, inclusiv reducerea forțelor reflectă dorința statelor aliate pentru o destindere efectivă în relație cu Estul
- Atenție adecvată trebuie acordată zonelor expuse de pe flancul sud-estic
- Aria Tratatului Nord Atlantic nu trebuie tratată în izolare față de restul lumii Crizele și conflictele în afara ariei pot să influențeze securitatea acesteia atât direct sau să influențeze balanța globală de securitate

statelor membre era proiectat în conexiune cu valențe politice suplimentare ale misiunilor acestei organizații. Fără a plasa în subsidiar rațiunea primară de asigurare a securității ariei de responsabilitate, Raportul Harmel aducea în atenție o nouă abordare politică centrată pe ideea de detensionare a relațiilor Est-Vest. În centrul acestei perspective se regăsea problema diminuării riscului de izbucnire a unui conflict, principala direcție de acțiune avută în vedere vizând reducerea egală a capacităților militare de ambele părți ale Cortinei de Fier. Promovarea destinderii ca misiune prioritară a NATO urma să se manifeste printr-un set cuprinzător de instrumente ,

componenta militară fiind dublată de interacțiunea politică și economică Est-Vest, orientată către depășirea diviziunii în Europa și mai cu seamă în ceea ce privește Germania al cărei teritoriu reprezenta principala linie de contact între cele două blocuri politico-militare. În mod evident, această abordare poate fi plasată în contextul mai larg al implementării răspunsului flexibil care devine, din decembrie 1967, principala strategie a NATO în asigurarea apărării statelor membre. De asemenea, promovarea destinderii în context aliat venea să răspundă preocupărilor legate de diminuarea riscului de conflict, inclusiv nuclear în Europa, inițierea dialogului Est-Vest reprezentând principala componentă a politicii față de vecinătatea estică promovată de RFG (Ostpolitik). Din această perspectivă, politica de detensionare se profila ca un fenomen cu o complexitate transversală incluzând atât dimensiunea politico-economică a relațiilor dintre statele europene membre din cele două blocuri, cât și dezvoltarea cadrului de reglementare a controlului armamentelor la nivel global.

Fezabilitatea politicii de destindere avea să fie testată în cadrul reuniunii miniștrilor de externe NATO, desfășurată la Reykjavik, în 24-25 iunie 1968, prilej cu care a fost adoptată o declarație prin care ideea reducerii mutuale a nivelului de forțe este plasată în conexiune directă cu interesul privind crearea unui climat de încredere în Europa. Aceste auspicii vor governa apelul statelor membre NATO către URSS vizând inițierea discuțiilor privind posibilitatea implementării unei astfel de agende. Sub aceste auspicii, NATO devine parte a dialogului general Est-Vest orientat în implementarea politicii de destindere. Simultan cu dezbaterile aliate, demersurile privind controlul armamentelor la nivel global se concretizează prin semnarea Tratatului de neproliferare nucleară (1 iulie 1968). Ritmul acestor dezvoltări avea să fie afectat drastic în urma intervenției militare a URSS desfășurată în august 1968 pentru înlăturarea regimului Dubcek din Cehoslovacia. Totodată, sfârșitul anilor '60 au consemnat decizii importante. Limbajul adoptat cu prilejul reuniunii Consiliului Nord-Atlantic din noiembrie

1968 sublinia importanța menținerii capacității de răspuns a NATO în fața oricărui tip de agresiune exprimând, totodată, importanța agendei de destindere.

Primele semne de reluare a de-mersurilor de reglementare a cadrului de control al armamentelor aveau să se consemneze în cadrul negocierilor formale între SUA și URSS prin inițierea, în 1969, a negocierilor privind limitarea armelor strategice (SALT). Acestea

Pierre Harmel, sursa: <https://www.nato.int>

se vor concretiza, într-o primă etapă, prin semnarea, în 26 mai 1972, a așa-numitului Tratat SALT I care va determina înghețarea nivelului a r m a m e n t u l u i nuclear. Perspectivele astfel deschise vor fi consolidate în continuarea nego-

cierilor prin care la 17 iunie 1979 va fi semnat un nou acord (Tratatul SALT II) prin care se va trece la o reducere practică a arsenalului nuclear al celor două părți. Contribuția NATO la această evoluție avea să se concretizeze prin promovarea constantă a disponibilității de dialog, dublată de avansarea unui inventar de măsuri de susținere a procesului de reducere (ex. notificări prelabile ale mișcărilor de trupe sau manevre, schimb de observatori și posibilitatea construirii unor posturi de observație). Simultan cu evoluțiile înregistrate în structurarea unor aranjamente bilaterale privind controlul armamentului strategic, dinamica procesului de destindere a înglobat perspective suplimentare, asociate demersurilor promovate, mai cu seamă de liderii vest-europeni. După cum s-a menționat, dinamica primelor decenii după terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial a consemnat și o serie de tentative vizând abordarea multilaterală

a securității în Europa. Nivelul de intensitate a conflictului bipolar a determinat căderea acestor posibilități în desuetudine. Promovarea destinderii ca element central al relațiilor Est-Vest a permis valorificarea unor astfel de oportunități oferind platformă pentru inițierea, în 1972, la Helsinki, a consultărilor între 35 state provenite din ambele părți ale blocurilor politico-militare. Rezultatul primar al acestui proces avea să se concretizeze în deschiderea formală a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (CSCE) în iulie 1973, urmată în 1975 de semnarea Actului Final CSCE de la Helsinki. Acesta din urmă va reprezenta elementul de bază al dialogului Est-Vest în deceniul următor reprezentând o platformă de interacțiune în domenii precum: militar, economic, drepturile omului și schimb de informații. Presupunând angajamente reciproce pe care 35 de state le-au asumat, Actul Final va reprezenta unul dintre principalele elemente care vor contribui la căderea regimurilor comuniste, dispariția URSS și, subsecvent, sfârșitul Războiului Rece.

Pentru NATO, dezvoltarea procesului de consultări Est-Vest sub auspiciile procesului de destindere a reprezentat o dimensiune care a beneficiat de sprijin constant atât la nivelul statelor membre, cât și în plan multilateral. Adoptarea Actului Final a fost privită cu deschidere maximă din partea aliată, strategia de comunicare a NATO fiind orientată către susținerea procesului de implementare. Pe aceste coordonate, reuniunea NAC din decembrie 1975 a avansat primele propuneri concrete vizând dialogul militar, prin notificarea tuturor statelor CSCE asupra unui număr de manevre militare și prin invitarea de observatori la acestea. În mod evident, apariția CSCE este intrinsec legată de implementarea politicii de destindere reprezentând, practic, exprimarea multilaterală a acesteia în care NATO își va aduce contribuția prin implementarea agendei avansată de Raportul Harmel. Abordarea NATO se va menține pe aceste coordonate de sprijin a CSCE și pentru deceniul următor, rolul organizației valorizându-se în promovarea de inițiative privind controlul armamentelor (ex. lansarea, la Geneva, a Conferinței pentru dezarmare, 1979). Degradarea relațiilor Est-Vest ca urmare

Președintele SUA Gerald Ford, Secretarul General al PCUS Leonid Brejnev, Secretarul de stat american Henry Kissinger și ministrul de externe sovietic Andrei Gromîko, Helsinki, 1975, sursa: <https://www.osce.org>

a invaziei sovietice în Afganistan (decembrie 1979), impunerea legii marțiale în Polonia (decembrie 1981) și nerespectarea drepturilor omului de către sovietici au reprezentat factori care au diminuat potențialul de acțiune al CSCE în implementarea agendei de destindere. Pe aceste coordonate, caracterul eterogen al cadrului de dezbateri a antrenat dificultăți de acomodare a consensului în ceea ce privește continuarea măsurilor de consolidare a încrederii, discuțiile derulate sub egida CSCE fiind blocate de reprezentanții Tratatului de la Varșovia și URSS ca urmare a priorității acordate respectării drepturilor omului. Cu toate acestea, rolul NATO în cadrul conferințelor CSCE desfășurate la Belgrad (1977-1978), Madrid (1980-1983) și Viena (1986-1989), s-a manifestat mai degrabă prin coordonare între statele aliate participante. Aceasta s-a derulat în mod coerent, inclusiv prin formularea de propuneri comune pentru implementarea destinderii pe toate componentele sale. Contextul politic și de securitate menționat nu va permite adoptarea acestora, rezultatele practice înregistrate sub egida CSCE în planul detensionării multilaterale rămânând insuficiente.

V

SFÂRȘITUL RĂZBOIULUI RECE ȘI NOUL ROL AL NATO

- Echilibrul strategic în Europa • „Perestroika” și proiectul „Casei comune europene” • Destrămarea blocului comunist și unificarea germană • Noile democrații și „mâna prieteniei”
- Crearea Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic și inițierea politicii de parteneriat
-

După cum se observă, cauzele care au determinat sincopel înregistrate în implementarea destinderii multilaterale s-au datorat în mare măsură menținerii posturii agresive a URSS. Manifestată, în principal, prin lansarea invaziei în Afganistan și dislocarea rachetelor balistice sovietice SS-20 în Europa, aceasta a condus la anularea de facto a politicii de destindere. Degradarea mediului de securitate a reprezentat un punct abordat constant pe agenda NATO, în ciuda diferențelor punctuale de perspectivă, statele membre continuând să se ralieze în susținerea detensionării și a consolidării cadrului normativ de control a armamentelor. În acest context, se plasează reconfirmarea de către Consiliul Nord-Atlantic, în mai 1984, a politicii aliate de diminuare a capacităților nucleare din Europa până la cel mai redus nivel din întreaga perioadă a Războiului Rece. Așteptările privind participarea de substanță a URSS la implementarea politicii de detensionare și a reducerii armamentelor în Europa vor reprezenta, astfel, principalul mesaj promovat de NATO în susținerea stabilității europene.

Cu toate acestea, așteptările nu vor fi împărtășite, politica sovietică promovată sub regimul Andropov-Cernenko neînregistrând în prima parte a deceniului schimbări fundamentale. Fereastra de oportunitate creată prin alegerea, în 1985, a lui Mihail Gorbaciov ca secretar general al Partidului Comunist al URSS avea să fie valorizată la nivelul NATO prin reafirmarea interesului de consolidare a dialogului pentru detensionarea relațiilor Est-Vest pe domenii de interes reciproc. Pe aceste coordonate, Consiliul Nord-Atlantic din iunie 1985 exprima sprijinul pentru realizarea de progrese în cadrul summit-ului SUA-URSS care urma să se desfășoare în luna noiembrie a aceluiași an, la Geneva. Astfel, NATO venea să accentueze profilul disponibilității comunității euroatlantice pentru diminuarea tensiunilor în relația Est-Vest oferind, totodată, elemente de susținere politică a negocierilor sovieto-americane. Această abordare a contribuit semnificativ la consolidarea dialogului bilateral între SUA și URSS, deschiderea realizată la Geneva fiind aprofundată în cadrul summit-urilor din anii următori, culminând cu semnarea Tratatului privind forțele nucleare cu rază intermediară de acțiune (INF). Sprijinul NATO s-a valorizat constant în această perioadă, exprimat cu deosebire în plan politic, precum și în ceea ce privește deplasarea accentului către optimizarea capacităților convenționale de apărare. Perspectiva geografică asociată acestui demers viza un spațiu extins geografic (de la Atlantic la Urali), bazată preponderent pe necesitatea asigurării adâncimii strategice care să elimine surprinderea strategică în cazul unui atac sovietic. Prezervând, astfel, principiile politicii de „dual-track”, NATO reafirma, totodată caracterul defensiv al strategiei sale subliniind, totodată, importanța respectării de către URSS a principiilor agreeate în ceea ce privește reducerea armamentului nuclear.

Contribuția NATO la negocierile privind realizarea echilibrului strategic în Europa s-a reflectat în formalizarea negocierilor dintre SUA și URSS prin intrarea în vigoare a tratatului INF (1988).

În decembrie 1988, Mihail Gorbaciov a prezentat, în cadrul Adunării Generale a ONU, raportul de reducere unilaterală a

Mihail Gorbaciov și Ronald Reagan semnând Tratatul INF, Washington, 1987, sursa: <https://en.wikipedia.org>

efectivului de forțe convenționale în Europa și demobilizarea a 500.000 de militari sovietici. Decizia liderului sovietic a fost percepută de statele membre NATO drept o contribuție importantă la dezarmarea convențională. Ca răspuns, la 19 ianuarie 1989, NATO și membrii Pactului de la Varșovia au constituit un mandat comun pentru negocierea unui tratat privind forțele armate convenționale în Europa, documentul rezultat, Tratatul privind forțele convenționale în Europa (*Treaty on Conventional Armed Forces in Europe - CFE*), fiind semnat în 1990 la Paris. Evoluții semnificative în plan militar au fost și reducerea substanțială a efectivului militar dislocat în Europa de Est și retragerea trupelor sovietice din Afganistan în februarie 1989.

Exprimarea în plan extern a politicii de deschidere promovată de Gorbaciov a inclus și promovarea unei noi viziuni de organizare a relațiilor internaționale care să faciliteze depășirea faliei de confruntare și stabilirea unui cadru de cooperare între Est și Vest, fără a afecta natura regimurilor politice ale statelor implicate. Această viziune a fost formulată oficial prin discursul său

din 6 iulie 1989 la Consiliul Europei de la Strasbourg, unde liderul sovietic a prezentat conceptul „Casa Comună Europeană”. Fără a oferi cadrul unei abordări generale, Gorbaciov avansa o perspectivă geografică extinsă (de la Atlantic la Urali) în care stabilitatea să fie realizată, în esență, prin dispariția NATO și a Tratatului de la Varșovia. Proiectul sovietic excludea, cel puțin în etapa inițială, rolul SUA în asigurarea securității trădând astfel liniile de inspirație ale școlii geopolitice sovietice și căutând să asigure interdependența între promovarea acestui demers și implementarea cadrului de reducere a armamentului nuclear. Din această perspectivă, rolul demersului promovat de Gorbaciov era mai degrabă acela de a asigura prezervarea controlului sovietic în Europa, precum și să asigure un dețușeu suplimentar în domeniul relațiilor externe a politicii sale de Glasnost.

Pe aceste coordonate, proiectul poate fi privit și ca o încercare de a salva ce se mai putea salva din sistemul comunist, în condițiile în care anul 1989 va înregistra cele mai puternice mișcări de opoziție internă în statele comuniste. Rând pe rând, în a doua jumătate a anului 1989 regimurile comuniste din Europa Centrală și de Est se vor prăbuși sub presiunea populară plasând în desuetudine inițiativa sovietică. Summit-ul SUA-URSS desfășurat la începutul lunii decembrie 1989 în Malta a consfințit ireversibilitatea schimbărilor politice fundamentale din Europa și sfârșitul Războiului Rece. Magnitudinea schimbărilor înregistrate în acest interval va antrena, pe lângă dispariția regimurilor comuniste, schimbări cruciale în ansamblul relațiilor Est-Vest, incluzând unificarea Germaniei, și proclamarea independenței fostelor republici sovietice. Impactul acestor schimbări asupra securității europene s-a manifestat prin dispariția echilibrului strategic, asigurat până la acest moment prin dispozitivele de forțe și capacități ale NATO și Tratatului de la Varșovia plasate de-o parte și de alta a Cortinei de Fier. Pe fondul dispariției acestei configurații, substanțiată și prin inițierea procesului de retragere a forțelor sovietice din statele est-europene, a devenit tot mai necesară regândirea arhitecturii de securitate a Europei. Auspiciile care vor governa acest

proces vor fi induse de exprimarea fermă de către noile democrații est-europene a opțiunii de ștergere a liniei de demarcația impusă de Războiul Rece. În această logică, unificarea germană, formalizată în octombrie 1990, a reprezentat un factor determinant pentru coagularea noii viziuni strategice asupra securității europene. Integrarea Germaniei unificate în NATO, susținută prin aranjamente specifice în ceea ce privește limitarea dislocărilor de forțe aliate și a capacităților nucleare în perimetrul estic al noului stat, a oferit precedentul strategic pentru gestionarea securității europene post-Război Rece.

Sub aceste auspicii, procesul de destrămarea a formulelor instituționale de cooperare comuniste va continua în ritm accelerat prin desființarea, în februarie 1991, a Tratatului de la Varșovia, în iunie a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER), culminând cu desființarea URSS, la sfârșitul anului 1991.

Pentru NATO schimbările fundamentale înregistrate într-un interval de timp extrem de scurt reprezentau provocări complexe atât din perspectiva modului de raportare politică la

Cancelarul german Helmut Kohl și președintele Uniunii Sovietice, Mihail Gorbaciov, Bonn, noiembrie 1990,
sursa: <https://www.pressenza.com>

noile realități, cât și în ceea ce privește gestionarea implicațiilor securitare generate de dispariția URSS și a menținerii unui regim internațional viabil de control a armamentului nuclear. De asemenea, o componentă extrem de importantă era reprezentată de managementul așteptărilor noilor democrații est-europene ale căror speranțe exprimate fără echivoc vizau cooperarea cu NATO din perspectiva accederii în cadrul acestei organizații. O astfel de posibilitate, tratată nuanțat în contextul negocierilor Est-Vest care au precedat sfârșitul conflictului bipolar, a fost întărită semnificativ prin convergența opiniilor acestor state în ceea ce privește interesul pentru racordarea la sistemul vest-european de securitate. Transformarea paradigmei de relaționare cu statele din Centrul și Estul Europei avea să fie confirmată pentru prima dată la nivel aliat cu prilejul Summit-ului desfășurat la Londra, în iulie 1990, marcând, totodată, debutul procesului de adaptare la noile realități de securitate. Concluzia fundamentală a acestui moment a vizat faptul că NATO se adaptează la noile realități prin trecerea „de la confruntare la cooperare”. În centrul acestei viziuni se găsea dezvoltarea unor mecanisme de cooperare politico-militare cu statele central și est-europene, întinzând „mâna prieteniei” către foștii membri ai Tratatului de la Varșovia pentru fundamentarea unei noi relații.

La această etapă, problema extinderii nu era abordată explicit ca element de susținere a politicii de cooperare între NATO și noile democrații, accentul fiind plasat pe dezvoltarea dialogului și consultărilor politice. Prioritizând nevoia de consolidare a încrederii reciproce între NATO și aceste state, summit-ul de la Londra a avansat ca elemente de agendă gestionarea provocărilor de securitate generate de sfârșitul Războiului Rece, în conexiune cu preocupările de securitate ale statelor din perimetrul răsăritean al Europei. În mod evident, reuniunea șefilor de stat și de guvern de la Londra a reprezentat un moment de cotitură în dinamica relațiilor Est-Vest, paradigma agreată în acest moment continuând să guverneze relațiile de cooperare și parteneriat dezvoltate de NATO în deceniile următoare.

De asemenea, momentul Londra a oferit o serie de răspunsuri la dilemele strategice vizând modul în care NATO va răspunde contextului post-Război Rece. Dimensiunea de cooperare cu statele din perimetrul ex-comunist avea să fie una dintre funcțiunile de bază pe care organizația le va asuma la nivelul cadrului strategic propriu ca parte a procesului de adaptare la noile realități de securitate. Impactul schimbărilor istorice parcurse de Europa în intervalul 1989-1990 avea să fie reflectat în primul Concept Strategic adoptat de NATO după sfârșitul Războiului Rece. Promovat în noiembrie 1991, acesta valoriza premisele favorabile pentru consolidarea securității europene prin reducerea amenințărilor convenționale, a eliminării posibilității unui război general în Europa și dezvoltarea cadrului de control al armamentelor. Se reconfirma, totodată, validitatea prevederilor Tratatului Nord-Atlantic și a importanței solidarității dintre statele membre, precum și rolul fundamental al legăturii transatlantice în asigurarea securității Europei. De asemenea, pentru prima oară în istoria Alianței Nord-Atlantice se avansa necesitatea adaptării răspunsului organizației la manifestări multidimensionale și multidisciplinare ale riscurilor de securitate. Perspectiva geografică asociată acestui demers era, de asemenea, transformată fundamental prin abordarea globală a problematicii de securitate. Se valoriza astfel, potențialul de amenințare a securității statelor membre al manifestării instabilității din perimetre geografice aflate în afara ariei clasice de responsabilitate a NATO. De menționat faptul că această direcție va fi aprofundată în anii următori, modalitatea de raportare a Alianței Nord-Atlantice la evoluțiile de securitate consolidându-se inclusiv prin formule operaționale de răspuns la situații de criză.

Pornind de la aceste evaluări, sarcinile fundamentale ale NATO erau structurate într-o formulă integrată reunind rațiunile fundamentale privind asigurarea capacității de descurajare și apărare împotriva oricărui tip de agresiune împotriva vreunui stat membru cu elemente de noutate privind rolul organizației ca platformă de dialog și cooperare interaliată. Preocuparea pentru

consolidarea mediului democratic și a echilibrului strategic în Europa reprezentau elemente suplimentare ale noului concept strategic prin care se promovau, practic, reperatele pentru dezvoltarea cooperării cu statele europene. Pe aceste coordonate, la mai puțin de o lună de la adoptarea conceptului strategic, lua ființă Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic (NACC) având ca funcțiune de bază aceea de platformă de dialog cu statele foste membre ale Tratatului de la Varșovia, precum și cu noile state eliberate din sistemul sovietic. NACC va deveni, astfel, principala interfață a NATO în relație cu aceste state, oferind oportunitățile instituționale necesare atât pentru dezvoltarea dialogului politic, cât și pentru structurarea unor programe de cooperare militară practică.

VI

NATO ÎNTR-O NOUĂ DINAMICĂ DE SECURITATE

Sfârșitul conflictului bipolar și desființarea Tratatului de la Varșovia

- Un nou concept strategic și debutul procesului de adaptare
 - Contribuția NATO la gestionarea crizelor
 - Dezvoltarea formulelor de parteneriat ale NATO – PfP și EAPC
 - Definirea unei relații funcționale NATO – Rusia, NATO – Ucraina
 - Parteneriate globale
 - Noi coordonate în dezvoltarea capabilităților de apărare – Forța de răspuns a NATO
 - Inițierea procesului de extindere către Est
-

Sfârșitul conflictului bipolar a proiectat o nouă realitate geopolitică în care amenințările convenționale tind să se diminueze pe fondul dispariției URSS și a posturii agresive a Tratatului de la Varșovia. Complexitatea procesului de redefinire strategică a mediului internațional de securitate a fost accentuată prin dificultatea de gestionare a vidului de securitate apărut ca urmare a paradigmei relaționale Est-Vest, în tiparele Războiului Rece. Sub aceste auspicii, securitatea europeană a intrat într-o nouă eră în care incertitudinile de securitate vor fi dominate de manifestări asimetrice ale riscurilor și amenințărilor. Tensiunile interetnice se vor aprinde cu violență, în contextul destrămării lagărului comunist, conducând la apariția unor focare de instabilitate cu potențial de propagare la nivel regional.

Astfel, conflictele din spațiul ex-iugoslav, precum și cele din Caucaz vor proiecta o nouă realitate a securității europene și internaționale, indicând nevoia formulării unui răspuns adaptat noilor manifestări la adresa stabilității. Efectele generate de noile conflicte s-au manifestat într-o gamă largă de domenii, securitatea statelor europene resimțind potențialul disruptiv al instabilității post-Război Rece, accentuată și prin deteriorarea situației populației civile și a activităților economice.

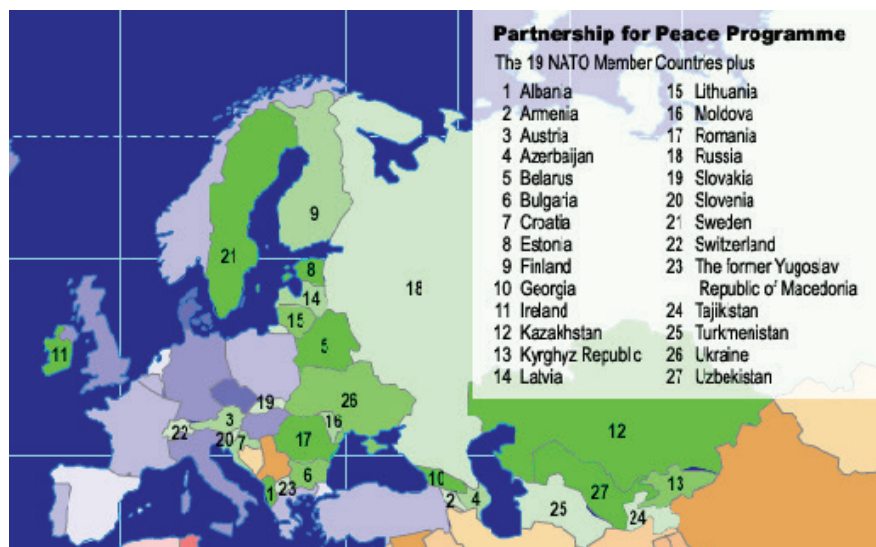
Izbucnirea crizelor post-Război Rece a survenit într-un moment de debut al procesului de adaptare a NATO, jalonat de Conceptul strategic adoptat în 1991 în care elementul central era reprezentat de edificarea unei viziuni strategice extinse asupra securității și apărării statelor membre. În acest sens, schimbarea fundamentală în relațiile dintre statele europene și dispariția potențialului agresiv reprezentat de Uniunea Sovietică valida rațiunea unei perspective multidisciplinare în managementul apărării, incluzând și reajustarea contribuțiilor cu forțe și capacități. De asemenea, recalibrarea efortului militar era dublat de aprofundarea interacțiunii NATO cu realitățile lumii post-Război Rece și, subsecvent, de optimizare a contribuției acestei organizații la gestionarea securității globale.

Implicațiile acestor repere pentru procesul de adaptare pe care NATO îl va parcurge în intervalul menționat pot fi identificate din trei perspective principale vizând: consolidarea rolului organizației în gestionarea crizelor, dezvoltarea unei agende de parteneriat și cooperare, derularea unui proces substanțial de adaptare internă. Deși având profiluri și parametrii structurali specifici, acestea erau interconectate conceptual, cele trei dimensiuni reprezentând, în realitate, fațetele aceluiași demers, anume cel de transformare a NATO în noul context de securitate.

Din perspectiva modului de raportare a NATO la evoluțiile mediului de securitate, principiile avansate prin Conceptul strategic adoptat în 1991 aduceau în atenție promovarea dialogului și

cooperării, respectiv a managementului crizelor și prevenirii conflictelor. Misiunile organizației erau definite într-o matrice combinată între elementele privind apărarea colectivă a statelor membre și dezvoltarea rolului NATO ca platformă de consultare și promovare a principiilor privind rezolvarea pașnică a disputelor și progresul instituțiilor democratice. În implementarea acestei abordări, rolul NATO era privit prin racordare la noul profil de securitate internațională, cu un accent particular plasat pe dezvoltarea cooperării între principalii actori multinaționali (ex. UE, UEO, CSCE, ONU).

Pe aceste coordonate, NATO a fost din primele momente parte integrantă a răspunsului internațional la gestionarea situației de securitate din Balcani. Practic, conflictul din spațiul ex-iugoslav avea să aducă în atenție existența legăturii directe între evoluțiile de securitate din perimetrul extern granițelor NATO și securitatea statelor membre. Din această perspectivă, proiectarea unui răspuns

Statele participante la Parteneriatul pentru Pace, 2002, sursa: www.nato.int

al NATO în afara granițelor sale și în susținerea demersurilor multilaterale internaționale avea să devină una dintre prioritățile procesului de adaptare. Pe coordonatele inițiate prin angajamentele operaționale dislocate în Balcani (Bosnia - Misiunile IFOR – 1995-1996, SFOR - 1996-2004; Kosovo - KFOR, 1999; Macedonia de Nord - 2001-2003), NATO își va asuma, în deceniile următoare, o agendă operațională dinamică, extinsă geografic la nivel global (Asia, Africa, Orientul Mijlociu etc.). Gama de misiuni pe care contingentele dislocate de NATO în diferite perimetre se va diversifica substanțial, incluzând pe lângă sarcinile operaționale asociate în mod clasic tipologiei managementului crizelor, aspecte vizând problematicile de reconstrucție și stabilizare.

În mod evident, implicațiile de ordin practic a priorității acordate managementului crizelor combinate cu premisa privind diminuarea substanțială a posibilității de izbucnire a unui conflict convențional în Europa au determinat transformări semnificative în ceea ce privește profilul militar al organizației. Fără a diminua prioritatea acordată asigurării apărării colective, procesul de adaptare s-a concretizat în renunțarea la implementarea conceptului de apărare avansată, simultan cu reducerea forțelor puse la dispoziție de statele membre și a structurii de comandă. Se promova, totodată, o perspectivă moderată în ceea ce privește rolul armamentului nuclear în asigurarea descurajării, simultan cu menținerea unei capacități rapide de augmentare a forțelor convenționale necesare în cazul unei agresiuni. Totodată, la nivelul procesului de generare a forțelor au fost identificate linii prioritare de efort pentru consolidarea caracterului expediționar al acestora, cu accent pe aspectele privind capacitatea de dislocare, flexibilitatea de angajare, menținere în teatru și interoperabilitate.

De asemenea, implicarea NATO în problematica managementului crizelor a contribuit la aprofundarea politicii de parteneriat și cooperare, inițiată în decembrie 1991 prin crearea Consiliului de Parteneriat Nord-Atlantic. Pornind de la reperatele avansate cu acest prilej, politica de cooperare se va dezvolta într-o perspectivă geografică extinsă, inițial, prin crearea, în 1994,

a Parteneriatului pentru Pace (PfP) și a Dialogului Mediteranean (MD), ambele fiind orientate spre dezvoltarea dialogului și cooperării pe domenii de interes reciproc. Valoarea intrinsecă a formulelor de cooperare rezidă nu numai în dimensiunea practică a activităților, dar mai ales în setul de valori

OBIECTIVELE PARTENERIATULUI PENTRU PACE

- Dezvoltarea controlului democratic asupra propriilor forțe armate
- Creșterea interoperabilității
- Creșterea nivelului de pregătire pentru desfășurarea operațiilor de menținere a păcii, umanitare și de salvare
- Dezvoltarea de capacități ce pot fi utilizate în antrenamente, exerciții și operații ale NATO
- Creșterea încrederii și transparenței atât între statele partenere, cât și între acestea și membrii Alianței

și principii care guvernează această relație. Elementul central, așa după cum este exprimat în Documentul cadru PfP, este reprezentat de atașamentul statelor participante la valorile democratice, libertăților fundamentale și al statului de drept. Sub aceste auspicii, principalul obiectiv al cooperării vizează consolidarea securității și stabilității euroatlantice prin contribuția statelor participante. Numărul statelor participante a crescut continuu, incluzând țări din Europa, Asia, Orientul Mijlociu și Africa de Nord. Astfel, NATO devine un actor global în promovarea securității cooperative având o contribuție substanțială și multidimensională în domeniul managementului crizelor. Bilanțul activităților derulate sub egida celor două formule de parteneriat este unul pozitiv, reflectat atât în consolidarea procesului de reformă în domeniul apărării la nivelul statelor partenere, cât și prin participarea acestora cu forțe și capacități în misiunile și operațiile aliate.

Aprofundarea dimensiunii de parteneriat va continua și prin decizia adoptată de NATO, în 1997, vizând crearea Consiliului de Parteneriat Euroatlantic (EAPC) care va înlocui ca funcționalitate Consiliul de Cooperare Nord-Atlantic. Dar valoarea adăugată a demersului a vizat crearea unei platforme de interacțiune cu statele

partenere care să ofere o perspectivă integrată a dialogului politic și activităților de cooperare practică derulate sub egida PfP. Din această perspectivă, crearea EAPC venea să ofere noi oportunități de optimizare a cooperării în baza unor priorități¹ mult mai bine adaptate la realitățile mediului de securitate precum și a nevoilor practice ale proceselor de reformă ale sectorului de securitate din statele partenere.

Semnificația formulelor de dialog se valorizează și din perspectiva inițierii unor formule de cooperare cu Federația Rusă și Ucraina. Instituționalizarea relației NATO-Rusia, prin Actul fondator semnat în mai 1997, a generat oportunități de depășire a logicii adversității și competiției în favoarea parteneriatului și dialogului pe probleme de securitate. În mod evident, inițierea relațiilor de cooperare NATO-Rusia era de natură să reflecte evoluțiile înregistrate după dispariția URSS, răspunzând, totodată, procesului de adaptare a NATO la noile realități de securitate și a dezvoltării angajamentului acestuia în domeniul managementului crizelor. Răspunzând interesului reciproc pentru dezvoltarea unei formule de cooperare, în cadrul summit-ului NATO de la Madrid (iulie 1997), a fost semnată Carta privind Parteneriatul Distinct NATO – Ucraina prin care cooperarea dintre cele două părți va căpăta un profil instituțional, prin crearea Comisiei NATO-Ucraina.

În mod evident, dimensiunea parteneriatelor a dominat agenda NATO în anii '90, summit-ul aliat desfășurat la Praga în noiembrie 2002 subliniind contribuția instrumentelor de cooperare pentru consolidarea securității și stabilității în spațiul euroatlantic. Pornind de la acest bilanț, principalul mesaj transmis de statele aliate a vizat interesul pentru dezvoltarea cooperării, cu accent

¹ Managementul crizelor și operații de sprijin al păcii, aspecte regionale, controlul armamentelor și aspecte de neproliferare a armelor de distrugere în masă, terorism internațional, aspecte de apărare (planificare, bugetare, politici și strategii), răspunsul la urgențe civile, cooperarea în domeniul armamentelor, siguranță nucleară, coordonare civil-militară și managementul traficului aerian, cooperare științifică. (cf. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49276.htm).

pe consolidarea interoperabilității și a procesului de reformă în domeniul apărării. Nu poate fi exclusă discuția privind relevanța reuniunii de la Praga pentru capitalizarea progreselor înregistrate de o serie de state candidate pentru aderarea la NATO sub auspiciile instituționale oferite de Pfp și EAPC. Astfel, summit-ul de la Praga reprezintă o etapă strategică a procesului de extindere, ale cărei semnificații vor fi abordate extensiv în cadrul segmentului dedicat acestei problematici.

În egală măsură, Summit-ul NATO de la Praga reprezintă un moment de inflexiune strategică pentru procesul de adaptare pe care NATO l-a inițiat după sfârșitul Războiului Rece. Considerată a fi “Summit-ul transformării NATO”, reuniunea șefilor de stat și de guvern din capitala cehă a adoptat o serie de decizii cu impact substanțial în ceea ce privește abordarea cuprinzătoare a procesului de adaptare. Reperele acestui demers se regăseau, în primul rând, în contextul generat de atacurile teroriste din septembrie 2001 urmate de activarea, pentru prima dată în istoria NATO, a Articolului 5 al Tratatului Nord-Atlantic. Din această perspectivă, deciziile adoptate la Praga au vizat, în primul rând, modul în care NATO răspunde la spectrul extins de amenințări, în special terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, chimice, nucleare și bacteriologice. Prioritatea acordată dezvoltării unei abordări unitare a NATO în combaterea acestor amenințări s-a reflectat atât în dezvoltarea cadrului conceptual aliat, prin adoptarea unui concept militar privind combaterea terorismului, cât și în consolidarea sprijinului pentru statele membre, în vederea consolidării capacității proprii de a gestiona acest tip de amenințări.

De asemenea, aspectele relevante privind combaterea terorismului și a proliferării au fost integrate politicii de parteneriat promovate la nivelul dialogului și programelor de cooperare, inclusiv prin dezvoltarea unui program specific – Planul de acțiune al parteneriatului împotriva terorismului (PAP-T). În acest context, politica de parteneriat a înregistrat transformări suplimentare prin crearea, în mai 2002, a Consiliului NATO-Rusia a cărui importanță

pentru consolidarea climatului de încredere și cooperare, inclusiv în combaterea terorismului, a fost confirmată la Praga. De asemenea, cooperarea cu statele din vecinătatea sudică a fost extinsă prin crearea, în 2004, a unui mecanism de cooperare (Inițiativa de cooperare de la Istanbul) reunind o serie de state din perimetrul Golfului Persic. Pe aceste fundamente, vocația globală a parteneriatelor NATO se va consolida în anii următori prin inițierea dialogului cu state din regiunea indo-pacifcă (Australia, Japonia, Coreea, Republica Coreea, Noua Zeelandă), America de Sud (Columbia) și Asia Centrală (Afganistan, Pakistan, Mongolia, Irak). Abordarea geografică extinsă derivă din interesul reciproc

Logo Forța de răspuns a NATO, sursa: <http://www.nato.int>

pentru gestionarea provocărilor globale de securitate, inclusiv în ceea ce privește apărarea cibernetică, gestionarea noilor tehnologii și controlul armamentelor. Complexitatea parteneriatelor globale include, de asemenea, accesul acestor state la activitățile NATO dedicate partenerilor contribuția acestora regăsindu-se și în cadrul angajamentelor operaționale aliate de management al crizelor.

În egală măsură, summit-ul din noiembrie 2002 a deschis drumul unei abordări distincte în dezvoltarea capacităților de apărare, care va domina agenda NATO pentru următorul deceniu. Premisele noii abordări erau legate de necesitatea ca Alianța Nord-Atlantică să fie în măsură să gestioneze întregul set de amenințări la adresa securității statelor membre, într-o perspectivă geografică extinsă. În acest sens, au fost adoptate noi angajamente în dezvoltarea multidisciplinară a capacităților de apărare pe care

statele membre urmau la translateze la nivelul proceselor naționale de planificare în domeniul apărării. În aceeași logică a consolidării capacității operaționale multidimensionale, direcțiile de adaptare inițiate după 1991 aveau să fie integrate în cadrul unei abordări pragmatice de generare a forțelor pentru participarea extinsă în operații de răspuns la criză. Elementul central al acestui demers a vizat crearea Forței de Răspuns a NATO (30.000 militari), structură gândită să reprezinte nucleul capacității militare de reacție a NATO la orice tip de amenințare. Parametrii acesteia se raportau la dinamica mediului de securitate, NRF urmând să înglobeze forțe și capabilități superioare tehnologice, flexibile, dislocabile, interoperabile și sustenabile terestre, navale și aeriene. Astfel, NRF devenea motorul de transformare al componentei militare a NATO orientând, practic, întregul proces de generare forțelor și capabilităților la nivel aliat. În cursul anului 2006, procesul de operaționalizare a NRF a parcurs etapa finală, componente ale acestei structuri fiind dislocate în diverse misiuni și operații aliate derulate în Grecia, Pakistan, Irak. Totodată, componente navale ale NRF vor fi angrenate în operațiile maritime derulate de NATO în Marea Mediterană. În conexiune cu dezvoltarea NRF se plasează și procesul de optimizare a Structurii de comandă a NATO care va fi adaptat la prioritatea acordată participării în managementul crizelor. Astfel, trecerea de la structuri de forțe masive și statice la forțe de nivel mai redus dar având capacitate de reacție rapidă s-a reflectat în adaptarea acesteia, prin reducerea structurilor de comandament și sistematizarea diferitelor componente de susținere logistică.

Totodată, procesul de adaptare a profilului operațional al NATO va înregistra evoluții de substanță în urma derulării angajamentului din Afganistan. La 11 august 2003, NATO a preluat responsabilitatea pentru conducerea Forței Internaționale de Stabilizare din Afganistan (ISAF) inițiind, astfel, prima operație de management al crizelor derulată în afara ariei sale de responsabilitate (out-of-area). Complexitatea acestei misiuni se

va reflecta atât în ceea ce privește dimensiunea contingentelor dislocate (nivel maxim 100.000 militari), cât și în inventarul extins al sarcinilor îndeplinite (stabilizare, reconstrucție post-conflict, consiliere, protecție și pază, sprijin pentru organizații civile, combaterea narcoticelor, pregătirea forțelor afgane etc.). Misiunea ISAF se va derula la nivelul întregului teritoriu al Afganistanului până la sfârșitul anului 2014, reprezentând principala linie de efort operațional a NATO și în urma căreia capacitatea expediționară aliată se va îmbunătăți semnificativ pe toate componentele sale. De asemenea, experiența teatrului de operații afgane a contribuit la îmbunătățirea capacității NATO în a derula misiuni de intensitate operațională ridicată, inclusiv pe componentele de proiectare a forței, combaterea insurgenței și cunoaștere situațională.

Relevanța angajamentului NATO din Afganistan pentru procesul de adaptare a organizației se valorizează în mod distinct și din perspectiva dezvoltării politicii de parteneriat. Participarea unui număr extins de state în cadrul misiunii ISAF a demonstrat importanța cooperării practice cu NATO, permițând acestora să opereze eficient adeseori în condițiile unui mediu operațional complex. Din această perspectivă, în intervalul 2006-2008 au fost adoptate măsuri de consolidare a relevanței operaționale a programelor de cooperare cu statele partenere, în special prin adoptarea de pachete specifice de activități pentru fiecare dintre acestea. O componentă distinctă a fost reprezentată de decizia Summit-ului NATO de la Lisabona (2010) prin care politica de parteneriat a fost structurată pe baze mult mai flexibile, prin extinderea oportunităților de consultare și dialog cu statele partenere în diferite etape ale procesului decizional aliat pe componenta operațională. Abordarea multidisciplinară a răspunsului la crize s-a regăsit, de asemenea, în procesul de adaptare a cooperării cu statele partenere. În acest context, agenda dialogului și a activităților practice a inclus provocările de securitate generate la nivel global de tipul cyber, dezinformare, tehnologii disruptive etc.

Prioritatea acordată consolidării rolului operațional al NATO a inclus o componentă distinctă vizând dezvoltarea parteneriatelor cu alte organizații cu largă aplicabilitate în domeniul managementului crizelor, contribuind la consolidarea rolului acestei organizații ca furnizor de securitate. Cel mai important aspect a fost reprezentat de inițierea Parteneriatului dintre NATO și UE. Momentele inițiale se regăsesc în contextul conflictelor din Balcani, pe durata cărora angajamentul politic al Uniunii Europene privind refacerea condițiilor de securitate și încheierea acordurilor de pace a reprezentat o componentă esențială pentru normalizarea situației din această regiune. Potențialul de instabilitate manifestat cu violență în spațiul ex-iugoslav a reprezentat un moment de răscruce pentru modul în care UE avea să-și profileze, la rândul-i, angajamentul în domeniul managementului crizelor. Prin declarația franco-britanică adoptată la St.Malo (decembrie 1998), pentru prima oară în existența acestui organism s-a afirmat necesitatea dezvoltării capacității operaționale autonome în domeniul managementului crizelor. Această direcție de acțiune va fi aprofundată în anii următori, contribuind la adoptarea primului Obiectiv Global al UE în domeniul militar. În paralel cu aceste evoluții, statele membre UE, în marea lor majoritate fiind și membre NATO, au indicat disponibilitatea de a-și asuma responsabilitatea operațională în perimetrul Balcanilor de Vest. Dezvoltarea profilului operațional al UE nu se putea realiza, cel puțin în această etapă, fără sprijinul NATO, ceea ce se va reflecta în inițierea unui amplu proces de negocieri în vederea încheierii unui cadru de cooperare în domeniul operațional. Rezultatul s-a concretizat prin încheierea unor Acorduri de cooperare (Acordurile „Berlin+”) care ofereau posibilitatea ca Uniunea Europeană să deruleze operații de management al crizelor cu utilizarea capacităților de comandă și control ale NATO. Pornind de la necesitatea evitării duplicărilor și a dezvoltării unei abordări complementare a angajamentelor celor două organizații în domeniul managementului crizelor, Acordurile „Berlin+” stabileau ca acest tip de misiuni să fie conduse, la nivel

strategic, de către adjunctul SACEUR și cu utilizarea capacităților NATO de planificare din cadrul Comandamentului Suprem al Puterilor Aliate din Europa (SHAPE). Prin adoptarea acestui cadru de cooperare au fost create condițiile pentru preluarea responsabilităților principale de către UE în gestionarea situației de securitate din perimetrul balcanic. Prima formă de implementare operațională a cadrului de cooperare „Berlin+” s-a concretizat în martie 2003, prin lansarea misiunii militare a UE în Macedonia de Nord (EUFOR Concordia) iar, din decembrie 2004, misiunea militară a UE în Bosnia- Herțegovina (EUFOR Althea).

De menționat contextul acestei perioade, marcat prin ample divergențe politice exprimate la nivel transatlantic vizând atitudinea față regimul condus de Saddam Hussein. Inițierea campaniei din Irak de către o coaliție de state, condusă de SUA (martie 2003) a determinat reafirmarea² interesului pentru dezvoltarea cooperării europene de apărare în forme robuste. Această abordare va fi continuată cu niveluri diferite de intensitate în perioada următoare, operațiile militare conduse de UE nemaifiind derulate în baza Acordurilor „Berlin+”. Divergențele consemnate astfel nu au diminuat coeziunea aliată, criza irakiană nefiind de natură să afecteze substanțial dialogul dintre cele două organizații. Practic, cooperarea NATO-UE în domeniul managementului crizelor va continua să se manifeste și în contextul situațiilor de criză din alte perimetre geografice precum: Sudan, Afganistan, Libia, Mediterana. Pornind de la cooperarea în domeniul operațional, Parteneriatul strategic NATO-UE avea să evolueze într-o matrice mai largă prin extinderea domeniilor de cooperare. Principalele repere ale acestor dezvoltări vizează adoptarea a trei declarații comune (2016, 2018, 2023) prin care agenda de cooperare dintre cele două organizații s-a consolidat semnificativ incluzând peste 70 de proiecte de interes reciproc în domenii precum: capacități,

² Întâlnirea șefilor de state și de guvern din Germania, Franța, Belgia și Luxemburg privind apărarea europeană, desfășurată la Bruxelles (Tervuren), în 29 aprilie 2003.

mobilitate militară, securitate energetică, combaterea terorismului, securitate cibernetică, reziliență, spațiu etc.

Dezvoltarea relațiilor de parteneriat în domeniul managementului crizelor a inclus o componentă substanțială în ceea ce privește relațiile de cooperare cu Organizația Națiunilor Unite. În acest sens, se plasează adoptarea, în septembrie 2008, a Declarației comune între NATO și ONU, prin care se promovează o perspectivă instituțională a cooperării dintre cele două organizații. Sub aceste auspicii, aprofundarea cooperării vizând sprijinul organizațiilor regionale și sub-regionale pentru stabilizarea situației de securitate din diferite perimetre geografice, în special Africa, a beneficiat de o atenție particulară. Această abordare s-a reflectat în generarea unor formule operaționale de sprijin al NATO pentru eforturile multinaționale de gestionare a situației de securitate din această zonă (Darfur, Sudan, Somalia, Ghana, Uganda).

Dezvoltarea politicii de parteneriat, dublată de asumarea angajamentelor operaționale în afara ariei clasice de responsabilitate au reprezentat elemente fundamentale ale noii abordări strategice asumată de NATO după sfârșitul Războiului Rece. Deplasarea accentului către misiunile de management al crizelor a generat regândirea cadrului general de generare a forțelor și capacităților pe noi coordonate care țin de proiectare a forței, capacitate de susținere în teatre îndepărtate. Toate aceste elemente au reprezentat priorități ale procesului de adaptare a NATO la noile realități de securitate. Matricea dezvoltată în primele decenii de după terminarea conflictului bipolar indicând realizarea unui sistem general de guvernare – proces decizional, structură de comandă, proces de generare, finanțare etc. - al organizației suficient de flexibil, astfel încât să permită re poziționarea rapidă în funcție de evoluțiile securității internaționale. De subliniat în acest context este faptul că dezvoltarea profilului NATO ca actor relevant în contextul managementului crizelor nu a condus la reconsiderarea fundamentală a priorităților strategice ale acestei

organizații. Apărarea colectivă a rămas în centrul preocupărilor NATO, deplasarea efortului operațional dinspre apărare teritorială către răspunsul la criză realizându-se cu menținerea potențialului de descurajare și apărare a statelor membre în fața oricărui tip de agresiune. Această evaluare se va valida în contextul consolidării posturii agresive a Federației Ruse și a reluării ofensivei geopolitice în primul deceniu al secolului XXI ale cărei manifestări vor fi consemnate prin agresiunea împotriva Ucrainei și, subsecvent, anexarea Peninsulei Crimeea (aprilie 2014).

VII

ALIANȚA NORD-ATLANTICĂ DUPĂ ANUL 2014

Transformarea Alianței-Nord Atlantice după momentul 2014

- De la managementul crizelor la descurajare și apărare
 - Planul de Acțiune al Alianței pentru creșterea nivelului de reacție
 - Măsurile de adaptare și de reasigurare a aliaților
 - Consolidarea Flancului Estic ● Summit-ul de la Madrid și adoptarea unui nou Concept Strategic ● Noua postură de descurajare și apărare ● Un nou Model de Forțe
-

În 2014, sub pretextul protejării etnicilor ruși din Ucraina aflați în pericol după pierderea puterii de către președintele prorus, Victor Ianukovici, Federația Rusă a ocupat și, ulterior, a anexat peninsula Crimeea. Acțiunea rusă a reprezentat o violare flagrantă a principiilor dreptului internațional, inclusiv a prevederilor Cartei ONU, precum și a întregului cadru de reglementare a relațiilor internaționale. Totodată, utilizarea agresiunii ca mijloc de impunere a unei politici expansioniste a generat o nouă realitate la nivelul mediului de securitate. Amenințarea unui conflict de amploare în Europa se profila, astfel, ca provocare imediată, impunând reajustarea percepțiilor și politicilor naționale și în plan multilateral.

În acest context, paradigma conceptual-practică în care profilul mediului de securitate post-Război Rece a evoluat până la momentul ocupării Peninsulei Crimeea a suferit transformări majore. Parametrii schimbărilor geopolitice impuse de agresiunea rusă s-au reflectat în faptul că anexarea Crimeii permitea Federației Ruse să-și extindă controlul asupra Mării Negre, cu potențial de presiune asupra tranzitului prin strâmtoarele Bosfor și Dardanele, respectiv de consolidare a capacității de proiecție a forței în Marea Mediterană către Orientul Mijlociu și Nordul Africii.

Pe aceste coordonate, atitudinea politică transmisă de Alianța Nord-Atlantică față de agresiunea rusă s-a integrat ansamblului pozițiilor de susținere a integrității teritoriale a Ucrainei, exprimate la nivel internațional, simultan cu exprimarea fermă a condamnării acțiunii ruse și a solicitării ferme de retragere a prezenței militare din Crimeea. Totodată, sub auspiciile amenințării palpabile de deteriorare a securității, NATO a inițiat un proces aprofundat de analiză asupra implicațiilor pe care acțiunea Federației Ruse le genera. În cadrul acestui demers, problematica de securitate de la granița estică a Alianței a căpătat noi relevanțe strategice din perspectiva valorizării potențialului de instabilitate pe care acțiunile Rusiei le crea.

Din perspectivă internă, Summit-ul NATO din Țara Galilor (septembrie 2014) a structurat procesul de analiză pe două componente: asigurarea capacității Alianței Nord-Atlantice de a îndeplini întreaga gamă de misiuni, respectiv evaluarea modului în care dimensiunea de cooperare și parteneriat cu Federația Rusă corespunde realităților generate de acțiunile acesteia. Asupra acestui din urmă aspect, poziția adoptată de statele membre NATO sublinia schimbarea radicală a paradigmei care a stat la baza dezvoltării cooperării.

Analiza implicațiilor crizei din Crimeea s-au reflectat cu prioritatea în ceea ce privește procesul de adaptare a NATO la evoluțiile mediului de securitate. În mod evident, realitatea

menținerii comportamentului agresiv al Federației Ruse a determinat o schimbare majoră în abordarea strategică de asigurare a securității și apărării ariei de responsabilitate. Elementul central al acestei abordări a fost reprezentat de reevaluarea priorităților funcționale de asigurare a îndeplinirii obiectivelor organizației. Summit-ul din septembrie 2014 a reprezentat momentul de debut al unui proces de profunzime prin care atenția strategică și efortul operațional ale NATO se vor deplasa dinspre zona de management al crizelor către apărarea teritorială. Se va iniția, astfel, un demers de regândire a modului în care postura NATO pe Flancul Estic răspunde noilor provocări de securitate, inclusiv în ceea ce privește capacitatea internă a Alianței de a asigura răspunsul operațional adecvat și oportun în acest perimetru al propriei arii de responsabilitate.

Soldați neidentificați – ‘omuleți verzi’ – păzesc clădirea parlamentului din Crimeea, lângă un semn pe care scrie Crimeea Rusia, 2 martie 2014, sursa: **NATO Review** <https://www.nato.int>

Circumscrie conceptului de reasigurare a solidarității aliate, în spiritul Articolul 5 al Tratatului Nord-Atlantic, demersurile practice de implementare a acestei abordări au inclus o gamă largă de măsuri și inițiative. Toate acestea au fost orientate către susținerea procesului de consolidare a noii posturi NATO, cu profil dominant de descurajare și apărare. Astfel, la summit-ul din Țara Galilor a fost aprobat Planul de Acțiune al Alianței pentru Creșterea Nivelului de Reacție (Readiness Action Plan – RAP). Acesta reprezintă un pachet cuprinzător de măsuri de asigurare și adaptare la noul context de securitate, prin care s-au stabilit prioritățile procesului de adaptare atât în plan imediat, cât și într-o perspectivă temporală avansată, cu impact asupra structurii de comandă NATO și a procesului de generare a forțelor. Măsurile de reasigurare incluse în RAP presupun o activitate militară semnificativă și permanentă desfășurată pe bază de rotație în statele membre din estul Alianței și implicând forțe terestre, aeriene și navale³. În același timp, măsurile de adaptare circumscrie RAP reprezintă schimbări pe termen lung ale forțelor și structurii de comandă ale NATO, cu scopul de a reacționa mai rapid și decisiv la crize. Acestea au inclus redimensionarea Forței de Răspuns a NATO (NATO Response Force – NRF), în sensul triplării efectivelor sale până la 40.000 militari (o creștere majoră față de nivelul anterior de 13.000 militari), crearea, în cadrul NRF, a Forței de Răspuns cu Nivel de Reacție Ridicat (Very High Readiness Joint Task Force – VJTF), cu aproximativ 20.000 militari, din care 5.000 forțe terestre, pentru desfășurarea, în 2 până la 3 zile oriunde este nevoie și consolidarea Forțelor Navale Permanente (Standing Naval Forces – STANAVFOR). Pentru asigurarea pregătirii și desfășurării rapide a VJTF și a celorlalte elemente ale NRF, s-au constituit, pe teritoriul statelor de pe Flancul Estic, opt Unități de integrare a

³ În această categorie regăsim elemente precum creșterea numărului de avioane care efectuează patrule de poliție aeriană pe teritoriul statelor baltice și deasupra României, Bulgariei și Poloniei; zboruri de supraveghere cu aeronave de tip AWACS (Airborne Warning and Control System) și ale avioanelor de patrulare maritimă; sau desfășurarea unui număr mai mare de exerciții militare.

Aspecte de la Summit-ul NATO din Țara Galilor, 4-5 septembrie 2014,
sursa: <https://www.gov.uk/government/topical-events/nato-summit-wales-cymru-2014>

forțelor (NATO Force Integration Units – NFIU), șase dintre acestea, inclusiv cel din România, fiind activate până în septembrie 2015.

De asemenea, s-a decis înființarea a două comandamente în nordul și sudul Flancului Estic – Corpul Multinațional Nord-Est (Szcecin, Polonia) și Divizia Multinațională Sud-Est (București, România). În plus, la nivelul structurii de comandă a NATO, a fost stabilit un nou sediu permanent al Grupului logistic comun.

Pe lângă cele două tipuri de măsuri menționate, cheltuielile pentru apărare au reprezentat un punct important pe agenda summit-ului din 2014. În legătură cu acest aspect, a fost stabilit ca obiectiv alocarea, într-un interval de zece ani, a 2% din PIB pentru bugetul apărării și direcționarea a 20% din acesta către achiziționarea de echipamente majore și activități de cercetare-dezvoltare. Statele care atinseseră deja această țintă urmau să mențină constant acest nivel de alocare bugetară.

În fața noilor provocări de securitate și a comportamentului tot mai agresiv al Rusiei, principala preocupare la nivelul Alianței a vizat implementarea cuprinzătoare a pachetului de măsuri adoptate

sub egida RAP, care să asigure dezvoltarea coerentă și unitară a posturii NATO pe întregul Flanc Estic. Pe aceste coordonate, evoluțiile de securitate din această zonă au devenit repere de bază în cadrul noii abordări NATO, cu atât mai relevante în condițiile acțiunilor ruse de militarizare a perimetrului nord-estic al Mării Negre.

USS Porter în timpul exercițiilor de manevră cu fregata românească Regina Maria, sursa: <https://www.nato.int>

Adaptarea Alianței Nord-Atlantice la noua situație de securitate europeană problematică a continuat și la Summit-ul de la Varșovia din anul 2016 (8-9 iulie). Aliații au convenit asupra necesității de completare a cadrului de descurajare și apărare cu elemente de combatere a amenințărilor asimetrice, în special cibernetice și hibride. Prin deciziile Summit-ului de la Varșovia a fost instituită Prezența Înaintată Consolidată (Enhanced Forward Presence – eFP) și Prezența Înaintată Adaptată (Tailored Forward Presence – tFP). eFP presupunea crearea în partea de nord a Flancului Estic (Polonia, Lituania, Letonia și Estonia) a patru grupuri de luptă dimensionate la nivel de batalion, funcționând pe bază de rotație și formate din forțe multinaționale aflate sub conducerea unei națiuni-cadru. tFP urma să fie desfășurată pe teritoriul statelor membre din sud-estul Alianței, completată cu propunerea României de înființare a unei brigăzi multinaționale, care să contribuie la îmbunătățirea pregătirii integrate a unităților aliate aflate sub comanda

Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, prezidează primul summit virtual NATO, organizat prin videoconferință securizată a doua zi după invazia pe scară largă a Rusiei în Ucraina, 24 februarie 2022, sursa: <https://www.nato.int>

Diviziei Multinaționale Sud-Est. Alte două rezultate notabile ale summit-ului au fost recunoașterea cyber-spațiului ca domeniu de operații și reafirmarea necesității și importanței poziționării bugetelor apărării a statelor membre pe o traiectorie

Summit-ul NATO de la Bruxelles din 11-12 iulie 2018 a continuat seria de acțiuni și măsuri în vederea consolidării eforturilor de descurajare și apărare a Flancului Estic. Printre cele mai relevante măsuri decise a fost lansarea Inițiativei NATO pentru Creșterea Nivelului de Operativitate și Răspuns (*NATO Readiness Initiative – NRI*), care presupune suplimentarea capacității operaționale cu 30 de nave de luptă, 30 de batalioane de nivel mediu sau mare și 30 de escadrile de luptă gata de angajare în 30 de zile. De asemenea, Consiliul Nord-Atlantic a decis că invocarea articolului 5 al Tratatului Atlanticului de Nord se poate face, în

funcție de circumstanțe, și în cazul unui război hibrid. La summit-ul extraordinar de la Bruxelles din 24 martie 2022 s-a decis activarea planurilor NATO de apărare și dislocarea unor elemente ale Forței de Răspuns a NATO. A fost stabilită, de asemenea, formarea a patru grupuri de luptă suplimentare în Bulgaria, România, Ungaria și Slovacia. Prezența aliată pe teritoriul statelor din estul Europei reprezintă un angajament ferm în sprijinul apărării colective, fiind consolidată postura de descurajare și apărare a Alianței.

Noi măsuri au fost adoptate la summit-ul NATO de la Madrid din iunie 2022, când a fost adoptat un nou Concept Strategic. Documentul aduce o schimbare cu deosebire importantă prin menționarea Federației Ruse ca amenințare la adresa securității euroatlantice. De asemenea, descurajarea devine un concept cheie în dezvoltarea măsurilor de apărare aliate pe Flancul Estic reflectat în sarcinile pe care NATO trebuie să le îndeplinească – descurajarea și apărarea, prevenirea și managementul crizelor și securitatea cooperativă.

Sub aceste auspicii, Declarația summit-ului de la Madrid a afirmat determinarea statelor membre de a continua, la un nivel superior, dezvoltarea noii posturi NATO. Elementul central al acesteia a vizat abordarea unitară a posturii avansate pe Flancul Estic, simultan cu creșterea potențialului de forțe și capabilități asociat structurilor de forțe dislocate. Parte a acestei dinamici, s-a agreat posibilitatea creșterii, în funcție de evoluția mediului de securitate, la nivel de brigadă, a grupurilor de luptă existente. Din perspectiva mai largă a procesului de adaptare a NATO, Summit-ul de la Madrid a adus o serie de măsuri menite să consolideze capacitatea de reacție pe întreaga arie geografică de responsabilitate. În acest sens, s-a trecut la optimizarea parametrilor funcționali ai Forței de Răspuns a NATO prin intermediul unei noi inițiative Noul Model de Forțe al NATO (*NATO Force Model*).

În acest punct, trebuie subliniat și faptul că, pe Flancul Estic, s-a renunțat la o perspectivă diferențiată ce includea Prezența Înaintată Consolidată și Prezența Înaintată Adaptată, Alianța susținând o abordare mai robustă și unitară. Această nouă

adaptare, pleacă de la considerentul că, în actualul context regional problematic, pe fondul războiului de agresiune al Federației Ruse în Ucraina, sunt necesare măsuri credibile care să fie capabile să răspundă oricărui tip de provocări.

În cele din urmă, prin intermediul Summit-ului de la Vilnius din anul 2023, s-a decis continuarea eforturilor de consolidare a posturii Alianței Nord-Atlantice de descurajare și apărare credibilă în toate domeniile, în contextul desfășurării unui război în estul continentului european.

Summit-ul NATO de la Vilnius, 11 iulie 2023, <https://www.nato.int>

PRINCIPALELE DIRECȚII DE ACȚIUNE ALE ALIANȚEI SUNT:

- Revizuirea și punerea în practică a unei noi generații de planuri regionale de apărare – pentru Nord (Atlantici și Arctici), pentru Centru (Baltici și Europa Centrală) și pentru Sud (Mediterraneană și Marea Neagră), primele de la finele Războiului Rece, pe baza planurilor strategice și sectoriale existente
- Consolidarea structurii de comandă și control a NATO, pentru a-și asuma întregul spectru de misiuni, inclusiv operații pe scară largă multi-domeniu de apărare colectivă;

- Crearea noii Forțe Aliate de Reacție (Allied Reaction Force/ARF) multinațională și multi-domeniu, capabilă de un răspuns rapid în situații de criză și amenințări
- Continuarea implementării deciziei de consolidare a prezenței aliate pe Flancul Estic, prin intermediul celor opt grupuri multinaționale, susținute de elemente credibile de întărire, care pot fi puse la dispoziție rapid, de echipament pre-poziționat și de aranjamente consolidate de comandă și control
- Punerea în aplicare a obiectivului NATO convenit la summit-ul de la Madrid, de a crește forța de reacție rapidă a NATO de la 40.000 militari la peste 300.000
- Continuarea îmbunătățirii pregătirii, capacității de răspuns și interoperabilității sistemului integrat de apărare antiaeriană și antirachetă al NATO
- Creșterea semnificativă a stocurilor pentru anumite categorii de muniții esențiale în cazul scenariilor de luptă
- Înființarea Centrului Maritim al NATO pentru Securitatea Infrastructurilor Critice Submarine (NATO Maritime Centre for the Security of Critical Undersea Infrastructure) în cadrul Comandamentului Maritim al NATO (MARCOM)
- Avansarea unui nou concept în domeniul apărării cibernetice care să contribuie la postura generală de apărare și descurajare și care integrează nivelurile apărării cibernetice (politic, militar, tehnic) și asigură cooperarea civil-militar în toate condițiile
- Reformularea angajamentului asumat în anul 2014 (The Wales Summit Pledge on Defence Investment), prin acceptarea faptului că 2% din PIB reprezintă un minim al alocării bugetare

VIII

TRANSFORMAREA STRUCTURII DE COMANDĂ A NATO

- Formule de planificare regională • Crearea Comandamentului Aliat din Europa • Politica de flanc și organizarea perimetrului central-european • Retragera Franței și restructurarea structurii de comandă • Reflectarea „răspunsului flexibil”
- Summit-ul de la Praga și definirea unei noi arhitecturi de comandă
 - Gestionarea angajamentelor operaționale „out-of-area”
-

Pentru primii ani de funcționare a NATO implementarea prevederilor Articolului 5 al Tratatului de la Washington nu putea fi realizată în mod integrat în condițiile absenței unor structuri specializate. Singura formă de planificare a modului în care NATO ar fi răspuns în cazul unei agresiuni împotriva unui stat membru era dezvoltată prin intermediul unor Grupuri regionale de planificare însărcinate cu dezvoltarea planurilor de contingență teritorială în aria de responsabilitate aliată. Abordarea regională reflectată la nivelul acestor structuri de planificare era structurată pe următoarele direcții geografice: Europa de Vest, Europa de Nord, Europa de Sud și Mediterana, Oceanul Nord-Atlantic și Canada – SUA. Sistemul nu era unul de natură să ofere o abordare integrată a nevoilor de asistență pentru apărarea statelor membre, cu atât mai dificil de realizat și în condițiile locațiilor diferite ale

grupurilor de planificare (3 în SUA, 2 în Marea Britanie, 1 Franța). De asemenea, niciunul dintre grupurile de planificare nu avea potențialul de a asigura comanda și controlul forțelor angrenate într-o operație de răspuns la agresiune împotriva statelor membre.

Izbucnirea Războiului din Coreea, în iunie 1950, a reprezentat un moment de cotitură în dezvoltarea dimensiunii militare a NATO. Agresivitatea politicii sovietice aducea în atenție necesitatea consolidării capacității aliate de a asigura apărarea statelor membre. Riscul de generalizare a conflictului izbucnit în Peninsula Coreea a fost de natură să accelereze dezbaterile aliate pe acest subiect. Astfel, în intervalul septembrie – decembrie 1950, reuniunile succesive ale Consiliului Nord-Atlantic au pus în practică o nouă viziune asupra modului de gestionare a sistemului de apărare NATO. În acest context, generalul american Dwight D. Eisenhower (1890-1969), a fost desemnat Comandantul Suprem al Forțelor Aliate din Europa (SACEUR), lanțul militar de comandă urmând să fie completat prin nominalizarea, la 2 aprilie 1951, a generalului britanic Bernard Montgomery (1887-1976) în funcția de adjunct (DSACEUR).

Nominalizarea SACEUR a reprezentat etapa decisivă pentru constituirea unei noi arhitecturi militare la nivelul NATO. Din acest moment, Alianța Nord-Atlantică a intrat într-o nouă logică instituțional – funcțională, trecând de la profilul centrat pe componenta de planificare regională către o abordare operațională integrată a sistemului de apărare NATO. Principalul element al acestui proces avea să fie reprezentat de constituirea structurii militare de comandă a NATO (*NATO Command Structure - NCS*). Primul pas a fost reprezentat de activarea, la 2 aprilie 1951, a Comandamentului Aliat Europa (*Allied Command Europe - ACE*). Sediul acestuia, cunoscut sub numele de Comandamentul Suprem Aliat al Puterilor Aliate din Europa – SHAPE, avea să fie stabilit la Rocquencourt (Franța) fiind plasat sub autoritatea SACEUR. În cadrul acestui sistem, rolul SHAPE era acela de a asigura condițiile ca forțele puse la dispoziție de statele membre pentru constituirea

forței integrate de apărare să fie organizate, pregătite și înzestrate pentru a putea fi angajate în termen imediat.

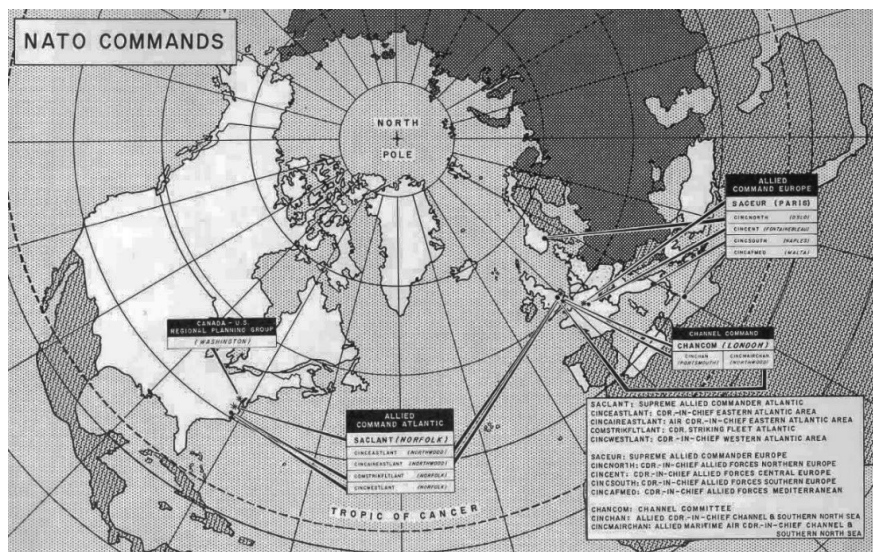
Totodată, crearea ACE a fost urmată de preluarea responsabilităților grupurilor regionale de planificare, în urma căreia aveau să fie create componentele operaționale ale NCS. Filozofia de bază utilizată în reîmpărțirea responsabilităților geografice în aria de responsabilitate a Comandamentului Aliat Europa vizând, în esență, trei componente – Nord (Peninsula Scandinavia, Marea Nordului și Marea Baltică), Centru (Europa de Vest), Sud (litoralul sud-mediteranean). Filozofia procesului de reorganizare avea în vedere alcătuirea a câte unui comandament de nivel operațional pentru fiecare regiune, care să fie conectat la Comitetul Militar (*Military Committee*), structură ce îi reunea pe șefii de stat major, prin intermediul Grupului Permanent (*Standing Group*) care era format din reprezentanții șefilor de stat major ai Franței, Marii Britanii și Statelor Unite; în acest fel se asigura caracterul integrat și unitar al apărării întregii arii de responsabilitate a NATO. Astfel, în prima jumătate a anului 1951, au fost create comandamentele regionale Nord (*Allied Forces Northern Europe - AFNORTH*) și Sud (*Allied Forces Southern Europe - AFSOUTH*), structurate la nivelul lor pe componente de tip clasic – aerian, naval și terestru. Ambele comandamente au fost organizate pe tipologia clasică (terestru, aerian, naval) în subordinea acestora fiind plasate forțe puse la dispoziție de statele membre din regiunile respective.

Responsabilitatea pentru perimetrul central a fost reținută de SACEUR având în vedere existența aici a principalei zone de contact cu forțele sovietice. O altă rațiune a vizat asigurarea structurilor de comandă pentru componentele aeriană (*Allied Air Forces Central Europe - AIRCENT*) și terestră (*Allied Land Forces Central Europe - LANDCENT*) prin utilizarea forțelor americane și britanice dislocate aici în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. O nouă etapă de dezvoltare a structurii de comandă a fost inițiată în 1952 fiind determinată, în primul rând, de necesitatea asigurării securității liniilor de comunicație și aprovizionare între America de

Nord și Europa. Prima etapă a vizat crearea, în Northwood (Marea Britanie) a unui Comandament de nivel major pentru perimetrul adiacent Canalului Mânecii (*Allied Command Channel - ACCHAN*). Apariția acestuia avea în vedere experiența aranjamentelor utilizate în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial pentru facilitarea transporturilor de trupe și echipamente militare între Marea Britanie și Europa. Se adaugă și interesul britanic pentru menținerea unui rol politic și operațional important în arhitectura structurii de comandă a NATO. Totodată, la 10 aprilie 1952 a fost activat, în Norfolk (SUA) cel de-al treilea comandament strategic al NATO – Comandamentul Suprem Aliat pentru Atlantic (*Supreme Allied Commander Atlantic - SACLANT*). Acesta avea în coordonare două comandamente de nivel regional corespunzând perimetrelor estic (*Eastern Atlantic Area - EASTLANT*), respectiv vestic (*Western Atlantic Area - WESTLANT*) al Oceanului Atlantic.

De asemenea, accesarea, în februarie 1952, a Turciei și Greciei a adus în atenție necesitatea dezvoltării structurii de comandă a NATO în vederea acoperirii operaționale a noii configurații geografice de pe Flancul Sudic, incluzând un areal extins din estul Mediteranei până în sudul Mării Negre și Caucaz. Din această perspectivă, la 11 iulie 1952 a fost adoptată decizia de extindere a componentei terestre aflată în responsabilitatea AFSOUTH prin crearea, la Izmir (Turcia) a unei componente de comandă (*Allied Land Forces South-Eastern Europe - LANDSOUTHEAST*). Cu toate acestea, integrarea perimetrului sudic în arhitectura structurii de comandă a generat dezbateri intense între unele state membre și în ceea ce privește modalitatea de acoperire a perimetrului maritim mediteranean. Compromisul realizat a vizat crearea, în Malta (martie 1953), a unui nou comandament de nivel major având ca responsabilitate geografică Marea Mediterană (*Allied Forces Mediterranean - AFMED*) plasat sub comanda unui general britanic.

Cea de-a treia direcție de acțiune în evoluția structurii de comandă a vizat organizarea perimetrului central, reprezentând principala zonă de contact cu dispozitivul sovietic și al Tratatului

Formule inițiale ale Structurii de comandă a NATO,
 sursa: **Hastings Ismay, NATO, the first five years, 1949-1954, Bruxelles, 1954, p.282**

de la Varșovia. De asemenea, toate adaptările menționate au determinat o aglomerare majoră a numărului de comandamente aflate în responsabilitatea SACEUR ceea ce era de natură să afecteze libertatea de acțiune a acestuia având în vedere nivelul și tipologia de structurare relativ diferit al acestora. Nu în ultimul rând, compromisurile politice realizate în negocierile privind dezvoltarea structurii de comandă au determinat consolidarea profilului naval al acesteia. O astfel de evoluție nu răspundea decât parțial situației operaționale din această etapă a Războiului Rece în care presiunea capacității ofensive a blocului comunist se manifesta cu precădere în perimetrul central european. Acutizarea Războiului Rece și consolidarea capacității ofensive a blocului comunist avea să determine crearea, în august 1953, la Fontainebleau (Franța), a unui comandament regional distinct pentru regiunea centrală (*Allied Forces Central Europe - AFCENT*), structurat pe componentele clasice – aerian, naval, terestru. Crearea acestuia a oferit suportul pentru integrarea rapidă a contribuției militare a

Germaniei, componenta terestră fiind plasată în responsabilitatea Comandamentului central.

Ca și în cazul extinderii în perimetrul sudic, accesarea Germaniei în 1955 a determinat un proces de reconfigurare a structurii de comandă pe dimensiunea nordică. S-a avut în vedere echilibrarea nord-sud a componentelor navale și aeriene ale NATO, prin plasarea, din 1962, a contribuției germane în responsabilitatea AFNORTH. Procesul s-a derulat în contextul mai larg al demersului de abordare integrată a responsabilității pentru Marea Baltică – Marea Nordului în care contribuțiile Germaniei și Danemarcei vor reprezenta pilonii de susținere ai unui aranjament de comandă dezvoltat în această regiune (*Allied Forces Baltic Approaches - BALTAP*).

Decizia de retragere a Franței din structura militară de comandă a NATO a adus schimbări substanțiale pe această componentă, atât din perspectivă funcțională, cât și în ceea ce privește redispunerea geografică a diferitelor elemente de comandă. Opțiunea franceză s-a reflectat aproape imediat după anunțul președintelui de Gaulle în retragerea personalului propriu din structurile de comandă NATO aflate pe teritoriul Franței. Totodată, autoritățile franceze au stabilit ca până la începutul lunii aprilie 1967, prezența NATO – NATO HQ, SHAPE, AFCENT să fie retrasă. Sub presiunea termenului impus de Paris, s-a înregistrat un amplu proces de relocare a infrastructurii NATO în alte state membre precum: Belgia, Olanda, Marea Britanie, Italia, Portugalia. În acest context, componenta strategică a structurii de comandă (NATO HQ – Bruxelles, SHAPE – Casteau/Mons) a fost mutată în Belgia. De asemenea, AFCENT a fost redislocat în Olanda (Brunssum), celelalte elemente ale structurii de comandă NATO, aflate pe teritoriul altor state membre, continuând să opereze din aceleași locații.

Practic, la nivelul comandamentelor strategice și a structurilor subordonate la nivel regional nu s-au înregistrat transformări notabile, singurele modificări fiind înregistrate la nivelul forțelor afiliate acestora. În contextul relocării AFCENT s-au

produs o serie de reorganizări și adaptări ale acestei structuri din perspectiva consolidării capacității acestui comandament de a asigura comanda centralizată pe componentele terestră și aeriană. În același timp, AFNORTH și-a menținut în linii generale structura și responsabilitățile, nefiind afectat de decizia franceză.

Modificările de substanță s-au regăsit în ceea ce privește arhitectura structurii de comandă privind perimetrul sudic, retragerea Franței oferind oportunitatea de simplificare a lanțului de comandă dezvoltat în anii precedenți. Acest proces va fi favorizat și de evoluțiile politice care au condus la proclamarea independenței Maltei (21 septembrie 1964) ceea ce a oferit argumente suplimentare pentru desființarea AFMED și integrarea, din 1971, a responsabilităților pentru perimetrul mediteranean la nivelul unui comandament (*Allied Naval Forces Southern Europe - NAVSOUTH*) plasat sub coordonarea AFSOUTH. Totodată, retragerea Greciei din structura militară a NATO (1974), determinată de accentuarea disputelor teritoriale cu Turcia a condus la o serie de modificări în ceea ce privește forțele afiliate AFSOUTH. Reluarea, din 1980, a contribuției militare a Greciei a fost urmată de lansarea unor dezbateri privind posibilitatea creării unor noi elemente de comandă pentru Flancul Sudic dar acestea nu s-au putut finaliza în condițiile divergențelor politice dintre statele membre.

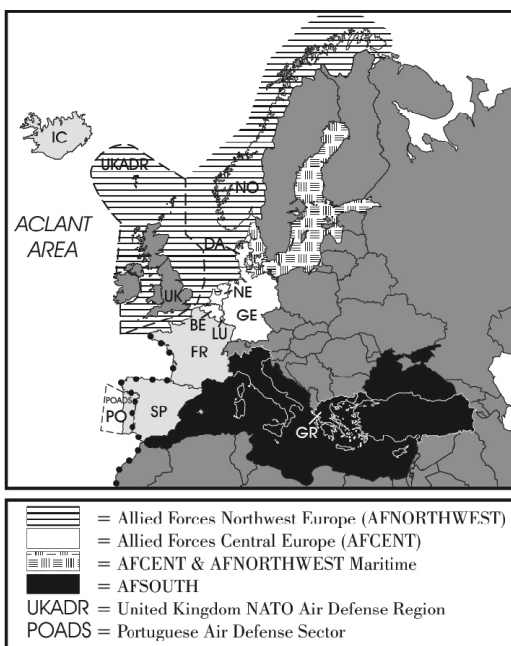
Nu în ultimul rând, trebuie subliniată importanța în creștere pe care Marea Britanie o va avea în contextul deciziei franceze de retragere. Practic, procesul de relocare a elementelor NATO și americane din Franța a vizat, în mare măsură, și teritoriul britanic. Totodată, implementarea doctrinei „răspunsului flexibil” a consolidat profilul strategic al Marii Britanii ca bază pentru pregătirea operațiilor defensive și ofensive aliate. Pe aceste coordonate se plasează și decizia adoptată de Londra, în 1974, privind creșterea contribuției aeriene în cadrul NATO ceea ce se va reflecta în crearea unui nou comandament subordonat ACE responsabil exclusiv pentru asigurarea sprijinului aerian (UKAIR).

Evoluția structurii de comandă NATO în perioada post-Război Rece a reflectat procesul de adaptare conceptuală și funcțională pe care această organizație îl va parcurge în anii următori. Trecerea de la apărarea teritorială la managementul crizelor a determinat o serie de transformări din perspectiva consolidării caracterului de funcționalitate a aranjamentelor de comandă și control precum și a capacității de proiectare a forțelor în teatre de operații îndepărtate. În acest context, componenta geografică nu a mai reprezentat principalul criteriu pentru orientarea procesului de organizare a structurii de comandă. Coordonatele avute în vedere au vizat, în esență, creșterea eficienței operaționale, a flexibilității și optimizarea costurilor asociate dar cu menținerea potențialului de îndeplinire a misiunilor de tip Articol 5. Toate aceste aspecte au condus la reducerea substanțială a diferitelor componente din cadrul structurii de comandă, precum și a personalului asociat acesteia. Practic, în următoarele două decenii de după terminarea Războiului Rece, reorganizarea structurii de comandă a reprezentat una dintre principalele direcții de acțiune, abordată constant în cadrul procesului de reformă a NATO.

Pe aceste coordonate, în intervalul 1991-1994 au fost adoptate o serie de măsuri inițiale de reorganizare în urma cărora numărul comandamentelor strategice a fost redus la două – ACE și SACLANT, responsabilitățile privind Canalul Mânecii – Marea Nordului fiind integrate la nivelul comandamentului european. O schimbare majoră avea să se realizeze în urma deciziilor Summit-ului NATO din ianuarie 1994, prin care structura de comandă va intra într-un amplu proces de revizuire. Pornind de la noile realități de securitate, lansarea primelor angajamente NATO de management al crizelor în Balcanii de Vest, precum și inițierea formulelor de cooperare și parteneriat ale NATO, Summit-ul NATO de la Madrid din 1997, a adoptat o nouă structură de comandă. La nivelul acesteia se vor menține cele două comandamente strategice – ACE și SACLANT, transformarea esențială fiind reprezentată de

reorganizarea comandamentului din Europa pe două componente regionale – Nord (RC North) și Sud (RC South). Această abordare a reflectat schimbarea de paradigmă față de concepția utilizată în timpul Războiului Rece privind potențiala amenințare în perimetrul nordic și central. De asemenea, reorganizarea ACE pe cele două componente răspundea nevoii de echilibru în gestionarea riscurilor de securitate generate de vecinătatea sudică. Finalizarea, în 1999, a procesului de aderare a Ungariei, Republicii Cehe și a Poloniei precum și decizia Spaniei de a participa la structura militară de comandă au contribuit la consolidarea noului profil al acesteia.

În egală măsură, se poate vorbi despre un profil hibrid al noii structuri de comandă reprezentând un compromis între parametrii tradiționali geografici și noul rol al NATO în domeniul managementului crizelor. Această din urmă dimensiune se va consolida pe fondul accentuării instabilității în vecinătatea sudică și a manifestării riscurilor de securitate asimetrice. Atacurile teroriste din septembrie 2001 au adus în atenție cu mai

Allied Command Europe.

Corespondența geografică a Comandamentului Aliat Europa – valabilă, în linii generale, pentru întreaga perioadă a Războiului Rece, sursa: **T. Young – Reforming NATO’s Military Structures**, <https://www.semanticscholar.org/paper/Reforming-NATO's-Military-Structures%3A-The-Long-Term-Young/8d4f556c7fd893a5048a020622d8aee3854e816c>

multă stringență modul în care NATO răspunde la noile realități de securitate, inclusiv în ceea ce privește structura de comandă. Creșterea vitezei și capacității de dislocare, precum și adaptarea la mediile operaționale diverse au devenit noile priorități la care aceasta trebuia să răspundă. Summit-ul de la Praga din 2002 a validat necesitatea integrării acestor elemente la nivelul structurii de comandă care va înregistra transformări majore, având o componentă conceptuală substanțială. Astfel, funcționalitatea structurii de comandă se va structura pe două componente vizând operații și transformare militară aflate în responsabilitatea a două comandamente strategice. Toate operațiile NATO vor fi gestionate de Comandamentul Aliat pentru Operații (ACO), constituit la Brunssum și condus de SACEUR prin intermediul SHAPE. Reflectând prioritatea acordată angajamentelor operaționale, în subordinea ACO vor fi plasate trei comandamente întrunite de forțe (JFC – Brunssum, Napoli, Lisabona) acestea având în coordonare componente de comandă specializate (terestru, aerian, naval). Relevanța procesului de transformare a NATO și a modului de raportare la progresul tehnologic au fost principalele aspecte care au stat la baza creării celui de-al doilea comandament strategic – Comandamentul Aliat pentru Transformare (ACT) al cărui sediu va fi plasat la Norfolk (SUA). Principalele responsabilități ale acestuia au vizat aspectele doctrinare și conceptuale legate de transformarea militară, consolidarea capacității de dislocare și interoperabilitate. Parametrii structurali agreeți prin decizia de la Praga se vor menține, în linii generale, până în prezent. Modificările survenite în acest interval au continuat să conducă la sistematizarea structurilor subordonate ACO (ex. desființarea JC Lisabona, 2011). În același timp, dezvoltarea angajamentelor operaționale NATO, în special cel din Afganistan, a fost de natură să determine consolidarea componentelor specializate: transport, logistică, cyber, comunicații-informatică, lecții învățate din operații, centre de pregătire etc. Anexarea Peninsulei Crimeea a determinat reluarea dezbaterilor privind modul în care structura de comandă

Structura de comandă actuală a NATO,
 sursa: **SHAPE** și **HQ ALLIED LAND COMMAND**

a NATO trebuie adaptată la realitățile de securitate generate de comportamentul Rusiei. În contextul implementării posturii NATO de descurajare și apărare pe Flancul Estic, structura de comandă a înregistrat o serie de transformări în ceea ce privește asumarea, la nivelul ACO a responsabilităților de coordonare pentru structurile aliate dislocate pe teritoriul statelor membre din această zonă. Totodată, războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei în 24 februarie 2022 a readus în atenție importanța adaptării structurii de comandă, abordare validată prin noul Concept strategic al NATO, adoptat în martie 2022 de Summit-ul NATO de la Madrid. Prioritățile avute în vedere pe această dimensiune vizează consolidarea caracterului integrat la nivelul structurii de comandă, precum și în ceea ce privește capacitatea acesteia de adaptare la

progresul tehnologic și gestionarea eficientă a amenințărilor de tip cyber și hibrid. De asemenea, o atenție particulară este acordată aspectelor privind liniile de comunicație între Europa și America de Nord, precum și în ceea ce privește îmbunătățirea mobilității militare și a capacității de afluire a forțelor peste Atlantic.

IX

PROCESUL DE EXTINDERE

Rațiuni strategice în contextul Războiului Rece

- Relevanța procesului de extindere pentru noile democrații
 - Summit-ul de la Madrid și debutul extinderii post-Război Rece
 - Parametrii procesului de pregătire în vederea aderării
 - Summit-ul de la Praga, moment definitoriu
 - Noi direcții de extindere – Balcanii de Vest
 - Războiul din Ucraina și reafirmarea rațiunilor strategice ale procesului de extindere
-

Procesul de extindere reprezintă una dintre principalele trăsături ale profilului Alianței Nord-Atlantice cu o importanță particulară pentru dezvoltarea acestei organizații, asigurând, totodată, adaptarea continuă a funcțiilor organizației la evoluțiile mediului de securitate. În cadrul acestei dinamici, extinderea NATO a asigurat, totodată, credibilitatea sistemului de apărare dezvoltat în Europa, prin crearea posibilității de a accede a statelor europene. Cunoscut și sub sintagma de „politica ușilor deschise”, procesul de extindere este fundamentat prin prevederile articolului 10 din Tratatul Atlanticului de Nord care stabilește condițiile pe care trebuie să le îndeplinească un stat pentru a deveni membru al NATO. Conform articolului menționat, *„aspiranții la această calitate trebuie să fie situați în Europa, să respecte principiile și obligațiile stabilite prin tratatul constitutiv al Alianței și să aibă disponibilitatea de a contribui activ la securitatea spațiului euroatlantic”*.

Pornind de la aceste orientări, a fost dezvoltată o tipologie procedurală de evaluare a candidaturilor naționale, în cadrul căreia criteriile politice de aderare sunt dublate de aspecte practice privind pregătirea forțelor armate și compatibilitatea acestora cu cele ale statelor membre.

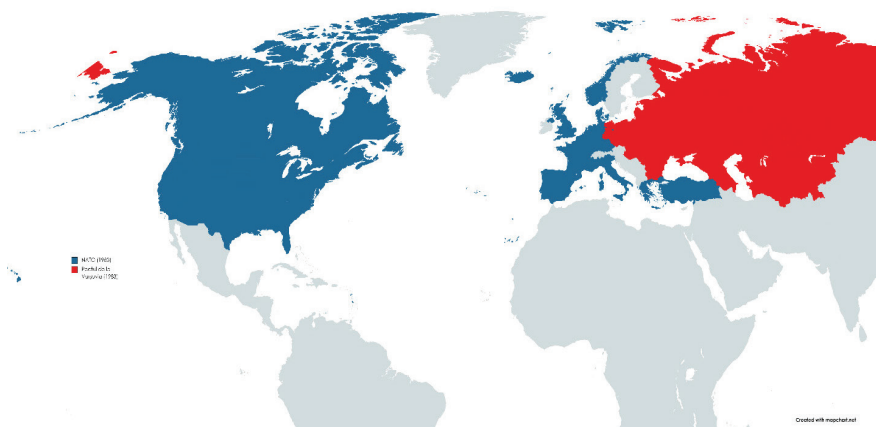

Fondatorii NATO, sursa: **Rareș-Gabriel Bercaru prin intermediul platformei: <https://www.mapchart.net/.Izmir>**

Aceste elemente vor governa rundele succesive de extindere desfășurate cu relativă ritmicitate în 75 de ani de funcționare a organizației. Pentru perioada Războiului Rece, procesul de extindere s-a desfășurat pe două direcții strategice (Est și Sud), încorporând Grecia și Turcia (1952), Republica Federală Germană (1955) și Spania (1982).

În mod evident, implicațiile Războiului Rece asupra securității spațiului euroatlantic au creat trăsături specifice primelor runde de extindere, reflectate atât la nivelul demersurilor acestor state de accedea în cadrul organizației, cât și a integrării contribuției acestora în cadrul sistemului de apărare aliat. Toate aceste aspecte sunt cu atât mai vizibile în cazul accederii Turciei și Greciei, derulată în contextul primelor decade ale Războiului Rece

marcate de intensificarea politicii agresive a URSS. Răspunzând, totodată, preocupărilor de securitate ale celor două state, accesarea acestora a contribuit la consolidarea Flancului Sudic al organizației cu proiecție strategică în bazinul mediteraneean. Pe coordonate relativ similare, accesarea Republicii Federale Germania a generat oportunități strategice privind aprofundarea caracterului integrat al dispozitivului NATO în perimetrul central-european al zonei de flanc. Totodată, contribuția RGF în termeni de forțe și capabilități va asigura coerență liniei de apărare NATO, pe axa Nord-Sud consolidând, astfel, capacitatea de descurajare aliată față de potențiale acțiuni ofensive ale URSS. Așa după cum s-a menționat, pe durata Războiului Rece teritoriul vest-german va deveni nucleul sistemului NATO de apărare fiind, în egală măsură relevant, pentru asigurarea capacității de apărare în adâncime. Elemente de continuitate ale acestei abordări se vor regăsi și în contextul deciziei de integrare euroatlantică a Germaniei după unificare. De asemenea, ultima rundă de extindere consemnată pe durata Războiului Rece, prin accesarea Spaniei (1982) a capitalizat demersurile de consolidare a potențialului defensiv al NATO, oferind, totodată, recunoașterea progreselor înregistrate de

NATO și Pactul de la Varșovia (1983), sursa: Rareș-Gabriel Berbaru prin intermediul platformei: <https://www.mapchart.net/>.

acest stat în reconcilierea internă și depășirea stării de izolare de după războiul civil. În mod cu totul particular, accesarea Spaniei a completat continuitatea geografică în aria de responsabilitate a Alianței Nord-Atlantice oferind, totodată, resurse suplimentare de susținere a liniei de flanc central europene.

Dezbaterile derulate la nivelul NATO în perioada imediat următoare încheierii Războiului Rece au inclus și posibilitatea continuării procesului de extindere a organizației către Europa Centrală și de Est. Un astfel de demers se înscria pe coordonatele procesului de reunificare a Europei, venind, totodată, în întâmpinarea dorinței manifestate a noilor democrații din această regiune de a-și relua locul în ansamblul european. Exprimările ferme în această direcție vizau cu prioritate accesarea în NATO și UE care era privită de statele respective ca principală formă de asigurare a propriei securități. Acestor aspecte li se adaugă o serie de rațiuni strategice generate de poziționarea unor state membre, în special Germania, vizând eliminarea vacuumului de securitate dintre granița estică a NATO și frontiera rusă. În această paradigmă, un rol important a fost reprezentat de interesul pentru consolidarea posturii NATO în centrul Europei, pentru care unificarea Germaniei aducea schimbări substanțiale. Deplasarea amprentei geografice a NATO către Europa de Est reprezenta, astfel, o necesitate de ordin strategic pentru funcționarea acestei organizații, fiind de natură să ofere statelor membre de pe Flancul Estic un nivel superior de asigurare a propriei securități. Privit ca un demers natural care ținea de evoluția NATO, se avea în vedere ca procesul de extindere să nu includă și reconfigurări ale dispozitivului militar al NATO (structură de comandă) către Est. Toate aceste considerente au făcut obiectul unei analize distincte, concretizată prin elaborarea la nivelul organizației a „Studiului privind extinderea NATO” (1995). Concluzia fundamentală a acestuia a vizat efectele pozitive ale extinderii asupra securității și stabilității în Europa, respectiv pentru consolidarea parteneriatului transatlantic. Totodată, recomandările formulate prin intermediul studiului au fost asumate la nivelul NATO, generând, astfel, un set de criterii pe care potențialele state

candidate trebuiau să le îndeplinească pentru a accede în cadrul organizației.

Sub aceste auspicii, primul val de extindere post-Război Rece s-a realizat în iulie 1997, cu prilejul Summit-ului NATO de la Madrid, când primele state foste membre ale Tratatului de la Varșovia (Ungaria, Cehia și Polonia) au fost invitate să înceapă negocierile de aderare. În pregătirea procesului de extindere s-a acordat o atenție prioritară relațiilor cu Rusia atât pentru a preveni reacții ostile din partea Moscovei, cât și pentru a prezerva racordarea Rusiei la eforturile de stabilizare a securității europene.

Finalizarea procesului de ratificare a tratatelor de aderare a Ungariei, Cehiei și Poloniei a fost marcată în cadrul Summit-ului NATO de la Washington (23-25 aprilie 1999). Totodată, Conceptul strategic adoptat cu acest prilej a validat continuitatea procesului de extindere și a politicii ușilor deschise ca elemente esențiale ale posturii strategice a NATO la începutul secolului XXI. Se plasa, totodată, un accent particular pe o mai bună pregătire a statelor candidate în vederea îndeplinirii standardelor și criteriilor de interoperabilitate. În acest sens, Summit-ul de la Washington a introdus un nou instrument de evaluare a progreselor înregistrate de statele candidate în pregătirea pentru accesare – Planul de acțiune în vederea aderării (*Membership Action Plan – MAP*). Valoarea adăugată a acestuia era de a completa criteriile politice recomandate prin studiul din 1995 cu aspectele tehnice menite să asigure o integrare standardizată a contribuțiilor noilor membri.

Astfel, MAP va reprezenta principalul element de evaluare a progreselor înregistrate de statele aspirante, fiind utilizat în cadrul celei de-a doua runde de extindere a NATO, consemnată pe timpul Summit-ului NATO de la Praga (noiembrie 2002). Cu acest prilej, România alături de alte șase state candidate (Bulgaria, Slovacia, Slovenia, Estonia, Lituania, Letonia) au fost invitate să înceapă procedurile de aderare care se vor finaliza în martie 2004. În mod evident, Summit-ul de la Praga a avut o semnificație istorică pentru procesul de extindere reprezentând etapa cea mai consistentă de după sfârșitul Războiului Rece prin care configurația geografică și strategică a NATO s-a consolidat semnificativ în Europa de Est.

De asemenea, extinderea din 2004 a consolidat capacitatea Alianței de a gestiona amenințări globale și a oferit sprijin în proiectarea contribuției NATO în cadrul efortului internațional de stabilizare a diferitelor focare de conflict din perimetre geografice aflate în afara ariei de responsabilitate.

Următoarele trei valuri de extindere a Alianței au avut ca rezultat aderarea Croației, Albaniei (1 aprilie 2009), Muntenegrului (5 iunie 2017) și Macedoniei de Nord (27 martie 2020) la NATO. Totodată, Summit-ul NATO desfășurat la București a confirmat perspectiva integrării Georgiei și Ucrainei. Accederea noilor membri a fost de natură să reconfirme vitalitatea procesului de extindere și a credibilității politicii ușilor deschise în raport cu statele care împărtășesc valori și principii comune. Totodată, integrarea contribuțiilor cu forțe și capacități ale acestor state a determinat completarea continuității teritoriale a ariei de responsabilitate NATO, consolidând, astfel, gradul de coeziune a sistemului de apărare aliat.

Importanța procesului de extindere s-a valorizat în mod cu totul particular pe fondul deteriorării situației de securitate din Europa ca urmare a agresiunii Federației Ruse împotriva Ucrainei. Revigorarea amenințării unui război pe continentul european a readus în atenție importanța rolului NATO ca for primordial de asigurare a securității statelor membre. Relevanța prevederilor Tratatului Nord-Atlantic și a solidarității aliate pe care se fundamentează apărarea colectivă a căpătat o semnificație aparte, reflectată în creșterea substanțială a sprijinului la nivel societal pentru aderarea la NATO și, implicit, pentru continuitatea procesului de extindere în fața amenințărilor generate de politica agresivă și impredictibilă a Rusiei. Pe aceste coordonate, se plasează decizia Suediei și Finlandei de a lansa aplicațiile pentru aderare (mai 2022). Sprijinul larg al statelor membre față de candidaturile celor două state s-a reflectat în derularea adecvată a proceselor de ratificare, în urma cărora Finlanda și Suedia s-au alăturat, oficial, Alianței Nord-Atlantice ca membru cu drepturi depline 4 aprilie 2023, respectiv 7 martie 2024.

X

ROMÂNIA ȘI NATO

Aderarea la NATO, proiect strategic al României

- Dinamica relațională a anilor '90
 - România primul semnatar al Documentului Cadru PfP
 - Procesul de reformă și modernizare a forțelor armate
 - Momentul Praga 2002 – încununarea eforturilor de un deceniu
 - Proiectarea intereselor de securitate în context NATO
 - Participarea la efortul operațional aliat
 - România și dezvoltarea posturii NATO de descurajare și apărare
-

Aderarea la NATO a reprezentat pentru România unul dintre proiectele strategice asumate la nivel politic și societal încă din primii ani de după căderea regimului comunist. Privit ca parte a efortului general de reluare a locului în rândul democrațiilor europene, obiectivul aderării a servit, indiferent de schimbările politice interne, ca principal reper al politicii externe și de securitate a României pentru aproape două decenii. Pentru România, ca și pentru celelalte state din perimetrul est-european, opțiunea aderării la NATO presupunea o simbolică particulară menită să afirme determinarea de eliminare a moștenirii ultimei jumătăți a secolului XX. De asemenea, contextul de securitate al acestei perioade era marcat de incertitudini privind modul în care noile democrații aveau să-și acomodeze preocupările de securitate. În acest context de reșezare a fundamentelor de securitate post-Război Rece, NATO a reprezentat, prin exprimările fără echivoc privind interesul

pentru inițierea unor formule de dialog și cooperare, unul dintre principalele repere ale politicii externe românești.

Pe aceste coordonate, momentele inițiale de concretizare a opțiunii politice asumată de România se regăsesc în perioada imediat următoare schimbărilor politice generate prin Revoluția din decembrie 1989 și înlăturarea regimului comunist. Astfel, în intervalul 1990-1991, România a fost unul dintre primele state fost comuniste care a inițiat dialogul cu NATO, consolidat printr-o activitate diplomatică consistentă care se va reflecta în deschiderea relațiilor bilaterale. Pe acest fond, România a împărtășit demersurile Alianței Nord-Atlantice vizând inițierea cooperării cu statele din centrul și estul Europei, prin intermediul Consiliului de Cooperare Nord-Atlantic. Cu prilejul reuniunii inaugurale a acestui for de dialog și cooperare, România a promovat activ ideea cooperării aprofundate cu NATO valorizată și pe timpul vizitei Secretarului General al NATO la București (februarie 1992). Cursul ascendent al dinamicii relaționale dintre NATO și România va reprezenta elementul definitoriu al acestei perioade consolidat și prin lansarea cooperării practice în domeniul apărării România – SUA (aprilie 1993). Suplimentar relevanței politice particulare a acestui demers, sprijinul acordat de SUA a contribuit substanțial la stabilirea reperelor de bază ale procesului de reformă a forțelor armate, precum și ale Parteneriatului Strategic România-SUA care va fi formalizat în anii următori.

Lansarea Pfp a fost de natură să reconfirme dezideratul integrării euroatlantice, România fiind primul stat semnatar al documentului cadru asociat acestei inițiative (ianuarie 1994). Practic, din acest moment, parcursul României către statutul de membru al NATO a intrat pe un făgaș mult mai clar structurat, atât din perspectivă politică, precum și în ceea ce privește dimensiunea de cooperare practică. Pe acest fond, România a fost printre primele state care și-au asumat un program individual de cooperare cu NATO sub egida Pfp (mai 1995). Premisele avansate la nivelul NATO privind fezabilitatea procesului de extindere a NATO au fost

reconfirmate pe timpul vizitei la București a secretarului general NATO, Javier Solana (mai 1996). Sub aceste auspicii, aderarea la NATO a fost afirmată ca principal obiectiv al României la nivelul Parlamentului României, precum și al dialogului politic extern derulat în perioada imediat următoare.

Chiar dacă decizia Summit-ului NATO de la Madrid a vizat invitarea doar a trei state candidate (Ungaria, Cehia, Polonia), progresele înregistrate de România în pregătirea pentru aderare au fost menționate explicit. Practic, decizia de la Madrid a valorizat eforturile făcute de România atât în ceea ce privește îndeplinirea criteriilor politice, cât și în implementarea programului de reforme la nivelul forțelor armate. Din acest moment, România va continua să-și optimizeze participarea în cadrul PfP, asumându-și angajamente de substanță în ceea ce privește continuarea procesului de reformă și participarea la activități comune cu NATO și la angajamentele operaționale derulate de această organizație.

Pe această dimensiune, demersurile inițiale au vizat transformarea organismului militar pe coordonate de modernizare și profesionalizare, demersurile asociate acestui obiectiv incluzând un amplu proces de restructurare, simultan cu adaptarea cadrului normativ național la noile realități de securitate. În momentul semnării Documentului-cadru, România era angajată în procesul de reformă a forțelor armate, cu accent pe crearea noului cadru legislativ, inclusiv în ceea ce privește exercitarea controlului democratic și civil și reorganizarea structurii de forțe. Aportul participării la întreaga gamă de exerciții și activități PfP a fost de natură să susțină procesul de aprofundare a reformei, etapele subsecvente abordând cu precădere interoperabilitatea cu armatele statelor membre NATO, pe baza obiectivelor stabilite în cadrul cooperării cu NATO.

Asigurarea continuității procesului de reformă în perioada dintre Summit-urile NATO de la Madrid și Washington a beneficiat de o importanță particulară, în special în ceea ce privește structurile de conducere a forțelor armate, prin reorganizarea lor în sistem

modular. Trecerea la o abordare superioară a procesului de aderare prin intermediul MAP a fost de natură să ofere un potențial suplimentar de manifestare a progreselor generale înregistrate de România în planul reformei sectorului de securitate. În mod evident, complexitatea procesului de reformă prezintă o serie de provocări în prezentarea unui inventar reprezentativ al progreselor înregistrate în derularea procesului de reformă sub egida PFP. Angajamentele asumate de România în acest cadru se înscriu pe o tendință constant ascendentă, atât din perspectiva numărului de obiective în domeniul capabilităților, precum și al domeniilor abordate la nivelul procesului de reformă și modernizare, inclusiv în ceea ce privește standardele și procedurile NATO preluate la nivelul categoriilor de forțe. Astfel, încă din această etapă, profilul României în cursa pentru aderare s-a consolidat constant, contribuția în cadrul formulelor de cooperare dezvoltate de NATO înscriindu-se, practic, pe coordonatele statutului de membru NATO. Astfel, abordarea proactivă a României poate fi privită dintr-o perspectivă bivalentă în care se regăsesc angajamentele practice aferente procesului de reformă, respectiv cele privind sprijinul acordat de România demersurilor NATO de consolidare a mediului de securitate. Din această perspectivă, consolidarea interoperabilității cu forțele armate NATO a permis dezvoltarea participării României la misiunile derulate de NATO în Balcanii de Vest (IFOR, SFOR, KFOR), precum și în structurile aliate de comandament deschise statelor partenere. Contribuția cu forțe și capabilități a venit, astfel, în susținerea demersurilor promovate activ de România în ceea ce privește stabilitatea regională. Un capitol distinct în parcursul euroatlantic al României în perioada de după Summit-ul NATO de la Washington a fost reprezentat de participarea în cadrul efortului internațional de combatere a terorismului. În contextul atacurilor teroriste derulate pe teritoriul SUA la 11 septembrie 2001, România a făcut încă o dată dovada apartenenței la principiile și valorile care stau la baza funcționării NATO, punând la dispoziție toate mijloacele și capabilitățile militare. Exprimarea politică a acestei opțiuni ferme

în contextul invocării, pentru prima dată în istoria Alianței Nord-Atlantice, a Articolului 5 al Tratatului Nord-Atlantic a fost urmată de contribuția concretă în cadrul operațiilor de combatere a terorismului precum „Active Endeavour” (Marea Mediterana) și „Enduring Freedom” (Afganistan).

Summit-ul NATO de la Praga a reprezentat momentul de confirmare a progreselor înregistrate de România în procesul de pregătire pentru aderare, încununând, astfel, eforturile și contribuțiile multidisciplinare depuse constant pentru mai bine de un deceniu. Finalizarea procedurilor de ratificare a aderării s-a realizat în

29 martie 2004 când au fost depuse instrumentele de ratificare la Departamentul de Stat al SUA, depozitarul Tratatului Alianței Nord-Atlantice. Cu acest prilej, la sediul NATO din Bruxelles drapelul României a fost arborat, alături de cele ale Bulgariei, Estoniei, Letoniei, Lituaniei, Slovaciei și Sloveniei. Sub aceste auspicii, cele șapte state au devenit formal parte a

Tratatului Nord-Atlantic și membre ale NATO, în cadrul ceremoniei desfășurate la Washington, președintele Statelor Unite ale Americii, George W. Bush subliniind faptul că noile state membre „au fost aliați în acțiunile NATO înainte de a fi aliați prin tratat”. Simbolistica atașată ceremoniilor desfășurate la Washington și Bruxelles, precum și seria de festivități organizate la începutul lunii aprilie 2004 atât la București, cât și în celelalte

Emisiune filatelică specială a Băncii Naționale Române din aprilie 2004, dedicată accederii României în cadrul NATO (<https://www.romfilatelia.ro/ro/2004-romania-membru-nato/>)

⁴ Strategia Militară a României – Capacitate defensivă credibilă pentru o Românie sigură, într-o lume marcată de noi provocări, București, 2021, p. 16.

capitale ale noilor state membre a vizat consacrarea unui deziderat al întregii societăți românești, simultan cu debutul parcursului european și euroatlantic pe care România s-a înscris ireversibil. Pe aceste coordonate, profilul și contribuția ca stat membru au evoluat constant, România devenind în cele două decenii de apartenență la NATO unul dintre contributorii efectivi la demersurile aliate vizând consolidarea securității și apărării. Din această perspectivă, România și-a optimizat aportul într-o gamă extinsă de domenii, fiind parte integrantă a procesului continuu de adaptare a NATO la evoluțiile mediului de securitate. Perspectiva României privind dezvoltarea capacității Alianței Nord-Atlantice de a răspunde eficient provocărilor de securitate, în spiritul solidarității dintre statele membre, a fost promovată în mod constant în perioada următoare. Pe coordonate similare, contribuția românească la aprofundarea cadrului strategic de orientare a activității NATO a subliniat importanța legăturii transatlantice pentru asigurarea securității europene. Totodată, dimensiunea parteneriatelor și participarea statelor care împărtășesc valorile care stau la baza funcționării Alianței Nord-Atlantice au beneficiat de sprijinul României, atât din perspectiva dialogului și cooperării practice, precum și în ceea ce privește participarea acestora în operațiile aliate de răspuns la criză. În aceeași logică, România a promovat și susținut importanța parteneriatelor dezvoltate de NATO în relație cu alte organizații internaționale, pe coordonate de complementaritate și prin evitarea duplicărilor. Toate aceste elemente au fost valorificate în contextul găzduirii de către România a Summit-ului NATO din aprilie 2008, care va reprezenta unul dintre principalele repere ale procesului de adaptare a acestei organizații, atât din perspectiva proceselor de dezvoltare a capacităților, precum și în ceea ce privește consolidarea relațiilor de parteneriat și a procesului de extindere. În același timp, reuniunea șefilor de state și de guvern desfășurată la București reprezintă un moment de referință în istoria NATO și prin caracterul cuprinzător al formatelor de reuniuni desfășurate cu acest prilej. Perspectiva extinsă promovată la București în

cea ce privește problematica de securitate a vizat și promovarea importanței evoluțiilor din vecinătatea estică a NATO și, în special, din Marea Neagră, pentru securitatea Alianței în întregul său.

Aceste repere vor orienta contribuția României în cadrul NATO pentru perioada următoare, valorizarea percepțiilor de securitate în context aliat fiind dublată de un aport substanțial la misiunile și operațiile desfășurate de Alianța Nord-Atlantică. Demersurile României privind conștientizarea importanței evoluțiilor de la granița estică a NATO s-au reflectat în deciziile adoptate de Summit-urile de la Strasbourg-Kehl (2009), Lisabona (2010), Chicago (2012) și Wales (2014). Totodată, corespunzând priorității acordate în această etapă angajamentului NATO din Afganistan, România a contribuit semnificativ la acest efort operațional unic în istoria alianțelor, devenind unul dintre statele membre cu o implicare substanțială în perimetrul sudic al acestui stat. Participarea românească la efortul de stabilizare și reconstrucție a continuat și după finalizarea misiunii ISAF și concentrarea eforturilor NATO pe procesul de pregătire a forțelor afgane. Pe coordonate similare, expertiza militarilor români a fost valorizată în cadrul angajamentului NATO de pregătire a forțelor irakiene (NTM-I). Complementar participării în angajamentele operaționale ale NATO, contribuția României a înglobat și o componentă substanțială privind participarea în diferite proiecte și inițiative dezvoltate de NATO în domeniul capabilităților (ex. Dezvoltarea capacității de transport strategic aerian – C17, Conceptul națiunii cadru – FNC, Supraveghere și avertizare timpurie – NAEW, sisteme de comunicații și informatică dislocabile – DCM, capabilități de apărare împotriva rachetelor balistice, Sistemul de supraveghere terestră - AGS).

Un nou capitol în dezvoltarea profilului României ca stat membru a fost inițiat în contextul procesului de consolidare a posturii de descurajare și apărare a NATO pe Flancul Estic. Deciziile adoptate în această direcție cu prilejul Summit-ului din Țara Galilor au reconfirmat validitatea abordărilor promovate

Logo-ul Reuniunii șefilor de stat și de guvern NATO desfășurat la București, în perioada 2-4 aprilie 2008, sursa: <http://www.nato.int>

constant de București în ceea ce privește conexiunea dintre evoluțiile din bazinul extins al Mării Negre și securitatea spațiului euroatlantic și a statelor membre NATO. Împărtășind determinările asociate refocalizării atenției operaționale a Alianței Nord-Atlantice către apărarea teritorială, România a promovat activ necesitatea implementării măsurilor de descurajare în contextul Summit-urilor aliate desfășurate în intervalul 2014-2021. De asemenea, contribuția României a avut un rol determinant în dezvoltarea prezenței înaintate adaptate a NATO în regiunea de sud-est a Flancului Estic (tFP), conform deciziilor Summit-ului NATO de la Varșovia (2016), prin punerea la dispoziție de forțe (având ca element central Brigada Multinațională de la Craiova) și structuri de comandament (MND-SE, HQMNC-SE, NFIU)⁴. Dezvoltarea potențialului multinațional al elementelor avansate de România este valorificat prin afilierea la acestea a unor elemente de forțe ale altor state membre. Totodată, contribuția României la implementarea măsurilor de descurajare a inclus și un set de inițiative în domeniul aerian și maritim, militarii români participând, totodată, la implementarea posturii înaintate consolidate pe teritoriul statelor din regiunea de nord a Flancului Estic (ex. Polonia). În același timp, poziționarea României în raport cu deciziile Summit-ului din Țara Gailor includ și aspectele privind resursele pentru apărare, la 13 ianuarie 2015 fiind încheiat un acord politic național privind creșterea cheltuielilor de apărare la 2% din PIB cu începere din 2017 și menținerea lor la acest nivel pentru următoarea decadă. România a devenit astfel parte a grupului distinct de state membre ale căror cheltuieli se plasează la nivelul recomandat de NATO. Necesitatea consolidării unitare și coerente a posturii NATO pe

Flancul Estic a reprezentat un aspect prioritar pentru România în contextul deteriorării acute a securității la granița estică a NATO prin atacul Federației Ruse asupra Ucrainei (24 februarie 2022). Înțelegând pe deplin impactul major pe care securitatea europeană l-a resimțit în urma agresiunii împotriva Ucrainei, România s-a plasat pe poziții ferme de condamnare a acțiunii Federației Ruse, solicitând retragerea forțelor acestora și încetarea imediată a agresiunii. De asemenea, o atenție particulară a fost acordată consolidării efortului propriu în susținerea posturii NATO de pe Flancul Estic. Astfel, în cadrul reuniunii Consiliului Suprem de Apărare a Țării de la începutul lunii martie 2022, a fost adoptată decizia de creștere a alocațiilor bugetare pentru apărare la 2,5% din PIB. Deciziile Summit-ului extraordinar organizat în martie 2022 în contextul agresiunii ruse au împărtășit preocupările României prin adoptarea deciziei de consolidare a prezenței înaintate în perimetrul sud-estic al Flancului Estic, urmată de dislocarea în România a unui Grup de luptă NATO având ca națiune-cadru Franța (mai 2022). Sub aceste auspicii, exprimarea solidarității cu Ucraina a reprezentat elementul central al demersului extern promovat de România în contextul agresiunii ruse, fiind subliniată, totodată, importanța sprijinirii acestui stat, precum și a statelor partenere din regiune, în special Republica Moldova. În cadrul efortului de consolidare a Flancului Estic, România a exprimat sprijinul pentru demersurile de accedere a Finlandei și Suediei (18 mai 2022), fiind printre primele state membre care au finalizat procedurile de ratificare asociate. Aceste repere au fost promovate în cadrul dezbaterilor derulate la nivel aliat pentru elaborarea noului Concept strategic al Alianței Nord-Atlantice, document a cărui necesitate a fost susținută pentru prima dată de România. Reflectarea în cadrul noului document a amenințării pe care o reprezintă Rusia în noul context de securitate a reprezentat, de asemenea, o temă promovată de România, alături de celelalte state de pe Flancul Estic. Asigurând continuitatea cu demersurile constante privind valorizarea adecvată a problematicii Mării Negre în context aliat, noul concept strategic a proiectat o nouă perspectivă asupra acestei zone și a importanței pentru securitatea

Alianței Nord-Atlantice. Pe aceste coordonate se plasează și decizia de consolidare a prezenței înaintate la nivel de brigadă, dislocările suplimentare de forțe urmând să se realizeze în funcție de evoluția situației de securitate.

Consolidarea caracterului integrat al sistemului de apărare NATO, care a reprezentat principala direcție de acțiune abordată pe timpul Summit-ului NATO de la Vilnius (iulie 2023), a împărtășit, de asemenea, preocupările României de asigurare a coerenței de acțiune aliată în noul context de securitate. Totodată, abordarea multidimensională a implicațiilor de securitate generate de războiul din Ucraina a reprezentat o dimensiune de interes specific promovată de România în cadrul dezbaterilor aliate. Importanța creării mecanismelor de gestionare a provocărilor la adresa securității energetice a statelor membre, precum și în ceea ce privește asigurarea superiorității tehnologice și a inovării în domeniul apărării, au reprezentat coordonate abordate în mod distinct în contextul reuniunii NATO din iulie 2023.

În mod evident, aderarea la NATO a reprezentat principalul proiect strategic pe care România și l-a asumat în perioada de după 1990, care a fost de natură să genereze profunde transformări nu numai în ceea ce privește modernizarea forțelor armate, dar și a întregii societăți românești. Parcurgerea unui deceniu de pregătire pentru aderare (de la semnarea documentului-cadru PfP și până la depunerea instrumentelor de aderare la Washington) a reprezentat fără îndoială o poveste de succes a istoriei contemporane a României. La capătul acestui parcurs, România este unul dintre membrii cu un profil consolidat în cadrul NATO, având contribuții substanțiale la întreaga gamă de procese și inițiative dezvoltate în format aliat. Din această perspectivă, apartenența la NATO reprezintă expresia angajamentului constant asumat de România în sprijinul securității europene și euroatlantice. În același timp, statutul de membru al celei mai importante alianțe politico-militare din istoria lumii reprezintă garanția esențială pentru asigurarea deplină a securității și apărării.

CONCLUZII

Pe parcursul celor 75 de ani de existență, NATO a reușit să traverseze cu succes schimbările majore apărute la nivel internațional și să depășească crizele din relațiile transatlantice cu care s-a confruntat, demonstrând astfel capacitatea de a-și menține relevanța și unitatea în cadre istorice diferite.

În cadrul evoluției NATO pot fi delimitate trei etape care, din perspectivă cronologică, au ca puncte de reper semnarea Tratatului Atlanticului de Nord (1949), încheierea Războiului Rece (1990) și anexarea Crimeii de către Federația Rusă (2014). Acestei secvențialități îi corespunde un parcurs ciclic urmat de NATO. Din 1949 și până în 1990, Alianța a avut rolul de asigurare a apărării colective în eventualitatea unei agresiuni sovietice. În perioada 1990-2014, NATO și-a menținut potențialul de a asigura apărarea statelor membre în fața oricărui tip de agresiune, simultan cu asumarea a două noi misiuni: managementul crizelor și cooperarea internațională. Cu începere din 2014, NATO a acordat prioritate apărării colective, rolul secundar fiind atribuit noilor sarcini îndeplinite după 1990. Agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei din 2022 a consolidat această modificare a priorităților și a determinat Alianța să își accentueze postura de descurajare prin asumarea ca o primă sarcină fundamentală a descurajării și a apărării. În acest fel, NATO a revenit la rolul său inițial, dar, spre deosebire de perioada Războiului Rece, are o paletă mai largă de funcții.

Această traiectorie dovedește capacitatea Alianței de a se adapta la trei factori principali de care a depins evoluția sa: dinamica relațiilor cu URSS și, ulterior, cu Federația Rusă, schimbările produse în Europa odată cu prăbușirea comunismului și disoluția URSS,

profilul amenințărilor la adresa securității internaționale generate după încheierea Războiului Rece de către actori statali și non-statali. Rolul preponderent a revenit primului factor, astfel încât se poate spune că istoria NATO este, în mare parte, o expresie a raporturilor sale cu URSS/Federația Rusă.

Față de URSS și Federația Rusă, NATO a demonstrat atât disponibilitatea de a stabili relații de cooperare, cât și fermitate atunci când acțiunile acestora au reprezentat amenințări la adresa aliaților. Astfel, în timpul Războiului Rece, NATO a sprijinit politica de destindere, a participat, împreună cu Organizația Tratatului de la Varșovia, la inițiative din domeniul dezarmării și controlului armamentelor și a pus în aplicare abordării de tip dual-track. În aceeași perioadă, apărarea colectivă la nivelul Alianței s-a consolidat prin măsuri precum dezvoltarea structurilor militare și civile, creșterea cheltuielilor pentru apărare, amplificarea potențialului forțelor convenționale de a asigura apărarea teritorială, includerea armelor nucleare în strategia organizației. La finalul Războiului Rece, deschiderea NATO către URSS s-a manifestat prin invitația adresată acesteia de a se alătura nou-creatului Consiliu de Cooperare Nord-Atlantic. După disoluția URSS, cooperarea cu Federația Rusă a evoluat către un parteneriat prin includerea acesteia în Parteneriatul pentru Pace (1994), semnarea Actul Fondator privind relațiile, cooperarea și securitatea reciprocă și înființarea Consiliului Permanent NATO-Rusia (1997), devenit ulterior Consiliul NATO-Rusia (2022). Configurația relațiilor cu Federația Rusă a antrenat pentru NATO modificări semnificative în sfera apărării colective. Astfel, a fost diminuat bugetul alocat apărării, s-a renunțat la apărarea avansată, dimensiunea forțelor a fost redusă și li s-a atribuit un caracter preponderent expediționar, iar, la nivelul structuri de comandă, s-a operat o restrângere. Totodată, necesitatea recurgerii la arme nucleare a devenit puțin probabilă, ceea ce s-a reflectat în rolul colateral ce le-a fost atribuit în această perioadă. Agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei, începută în 2014, a erodat parteneriatul dintre NATO și Federația

Rusă și a condus în cele din urmă la încheierea acestuia, o realitate confirmată prin Conceptul strategic din 2022. Noile coordonate ale relațiilor cu Federația Rusă au obligat NATO să se focalizeze asupra descurajării și apărării, astfel încât NATO și-a readaptat structura de forțe la prioritatea acordată misiunii de apărare teritorială și a revenit la asigurarea prezenței avansate, inclusiv la nivel de infrastructură, prin desfășurarea unor grupuri de luptă în toate cele opt state de pe Flancul Estic. A fost readusă în actualitate problema creșterii efectivelor ce pot fi plasate sub comanda NATO și s-a reluat creșterea alocării bugetare pentru apărare, Summit-ul de la Vilnius din 2003 stabilind ca valoarea acesteia să fie de minim 2% din PIB.

După 1990, NATO a avut o contribuție majoră la stabilizarea Europei de Est și la promovarea valorilor democratice în acest spațiu. Un instrument important l-a reprezentat politica de extindere ce a răspuns dorinței fostelor state comuniste de integrare în spațiul euroatlantic. Începută în 1997 la Summit-ul de la Madrid, această nouă etapă a procesului de extindere s-a realizat în paralel cu instituționalizarea parteneriatului dintre NATO și Federația Rusă și, din acest motiv, nu a implicat dezvoltarea unei infrastructuri militare NATO în noile state membre sau prezența permanentă pe teritoriul acestora a forțelor Alianței. Prin aderarea Sloveniei în 2004, a Croației, Muntenegrului și Albaniei în 2009 și a Macedoniei de Nord în 2020, NATO a sprijinit și stabilizarea în Balcani, venind astfel în întâmpinarea aspirațiilor euro-atlantice ale acestor state. Aderarea Finlandei în anul 2023 și, recent, a Suediei corespunde unei noi realități în raporturile dintre NATO și Federația Rusă caracterizate de faptul că aceasta din urmă a devenit principala amenințare la adresa membrilor Alianței. Marcând o diferență semnificativă față de extinderile precedente, factorul determinant al demersurilor realizate de Finlanda și Suedia în vederea dobândirii statutului de membru al NATO l-a constituit pericolul reprezentat de Federația Rusă. De asemenea, pentru prima dată după 1990, includerea unor noi membri este corelată direct cu funcția NATO de descurajare și apărare. Prin urmare, în contextul creat de agresiunea pe scară

largă a Federației Ruse, extinderea NATO revine la elemente care au aparținut logicii primei etape din istoria sa, ceea ce reprezintă reflectarea în cadrul procesului de extindere a caracterului ciclic al evoluției NATO. Natura relațiilor cu Federația Rusă și, anterior, cu URSS, și-a pus o amprentă puternică asupra extinderii NATO, demonstrând prevalența acestui factor în evoluția NATO.

Extinderea NATO, care a condus la creșterea numărului de membri de la 12 la 32, precum și interesul pe care alte state, mai ales Ucraina și Georgia, îl au pentru dobândirea calității de membru, dovedesc vitalitatea Alianței și forța de atracție pe care a exercitat-o în mod constant. În actualul context de securitate, este necesară valorificarea într-o măsură cât mai mare a contribuției pe care politica de extindere o poate avea la asigurarea descurajării și apărării și la promovarea valorilor democratice.

Odată cu încheierea Războiului Rece, NATO s-a confruntat cu amenințări a căror sursă nu o reprezenta Federația Rusă, ci alți actori internaționali. În acest nou cadru de referință, NATO a trebuit să se adapteze specificului amenințărilor la adresa securității internaționale prin derularea mai multor tipuri de operații, precum cele de management al crizelor, de combatere a terorismului internațional și a pirateriei, ceea ce a făcut necesară dezvoltarea unui sistem de parteneriate la nivel regional și global și remodelarea procesului de generare a forțelor. Au apărut, astfel, Parteneriatul pentru Pace, care a avut și rolul de a facilita procesul de aderare, Dialogului Mediteranean, Inițiativa de la Istanbul, rețeaua de parteneri globali și s-au constituit parteneriatele cu Organizația Națiunilor Unite, cu Uniunea Europeană și cu OSCE; apartenența la Uniunea Europeană a majorității membrilor NATO a avut ca rezultat acordarea unei importanțe deosebite parteneriatului dintre cele două organizații. La nivelul structurii de forțe, adaptarea la sarcinile de tip expediționar s-a realizat prin creșterea capacității de dislocare și a flexibilității de angajare. Noile tipuri de operații realizate de către NATO au corespuns existenței unei relații de cooperare cu Federația Rusă, ceea ce arată încă o dată influența majoră pe care acest factor o are în modelarea dezvoltării NATO.

În contextul generat de agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei, atenția NATO s-a concentrat asupra consolidării capacității de apărare teritorială și de implementare a unei posturi eficiente pe Flancul Estic. Sub aceste auspicii, potențialul formulelor de cooperare și parteneriate dezvoltate de NATO capătă valențe particulare, în special din perspectiva reafirmării valorilor și intereselor de securitate comune. Parteneriatul NATO-UE reprezintă expresia cea mai elocventă în această direcție, potențialul multidisciplinar al cooperării dintre cele două organizații fiind cu atât mai relevant în actualul context de securitate.

Abilitatea NATO de a se adapta la transformările din mediul internațional de securitate a fost dublată de capacitatea de a menține solidaritatea între statele membre prin acomodarea unor perspective diferite. De la disensiunile generate în anii 1950 de admiterea în NATO a Republicii Federale Germania și până la diferențele de abordare manifestate în ultimul deceniu cu privire la distribuirea echitabilă între aliați a cheltuielilor aferente îndeplinirii sarcinilor fundamentale ale NATO, membrii Alianței au reușit de fiecare dată să identifice soluțiile adecvate. Depășirea divergențelor, care a fost posibilă datorită existenței unui set de valori comune, a constituit un element care a permis evoluția NATO, inclusiv prin facilitarea integrării noilor membri. Unitatea aliată în fața agresiunii Federației Ruse corespunde nivelului ridicat de coeziune pe care NATO l-a demonstrat atunci când s-a confruntat cu provocări majore la adresa apărării colective.

De-a lungul istoriei NATO, solidaritatea aliată s-a bazat fundamental pe relația transatlantică și pe angajamentul american în susținerea securității și apărării Europei. Prezența militară a SUA reprezintă vectorul central al parteneriatului dezvoltat în ultimii 75 de ani între cele două maluri ale Atlanticului, având la bază valorile și principiile democratice. Esența legăturii transatlantice a fost exprimată concludent în prevederile articolului 5 al Tratatului Atlanticului de Nord referitoare la exercitarea dreptului la apărare colectivă. După disoluția URSS, apariția unor situații care să justifice aplicarea articolului 5 a devenit mai puțin probabilă, dar atacurile

teroriste de la 11 septembrie 2001 au determinat activarea în premieră a acestui articol și au oferit membrilor europeni ai NATO oportunitatea de a fi solidari cu SUA. Începând cu 2014 și, mai ales, după declanșarea războiului din Ucraina în 2022, relevanța articolului 5 s-a accentuat semnificativ, SUA contribuind în mod decisiv la asigurarea posturii de descurajare și apărare a NATO. De asemenea, potențialul militar și economic al SUA a fost și rămâne indispensabil și pentru îndeplinirea tuturor celorlalte responsabilități asumate de NATO.

România a fost parte a evoluției NATO după 1990, inițial din postura de stat partener, iar, începând din 2004, din poziția de membru al Alianței. Orientarea către NATO a fost asumată la scurt timp după căderea regimului comunist, iar, după ce eforturile de aderare la NATO nu s-au concretizat la Summit-ul de la Madrid din 1997, România și-a demonstrat determinarea de a deveni membru al Alianței prin continuarea amplului proces de modernizare a forțelor sale armate și prin participarea la operații desfășurate de NATO. După ce a dobândit statutul de membru al NATO, România și-a consolidat credibilitatea prin contribuția la eforturile Alianței vizând asigurarea securității internaționale și prin implicarea în procesul de adaptare a acesteia la noile tipuri de amenințări. România este un promotor constant al întăririi relației transatlantice, al procesului de extindere și al creșterii implicării NATO pe Flancul Estic și în Regiunea Mării Negre. În contextul generat de agresiunea Federației Ruse împotriva Ucrainei, România își reconfirmă valoarea ca membru al NATO, având un rol important în asigurarea posturii aliate de descurajare și apărare, și beneficiază, totodată, de cea mai importantă garanție de securitate existentă în acest moment la nivel internațional, apărarea colectivă asigurată de Alianță.

Succesul NATO în circumstanțe istorice atât de diferite reprezintă o demonstrație elocventă a continuității relevanței sale. Intensificarea competiției strategice și revenirea în Europa a războiului pe scară largă confirmă încă o dată că NATO rămâne indispensabil pentru securitatea membrilor săi și pentru menținerea

ordinii internaționale fundamentată pe Carta ONU. Adaptarea la natura variabilă a amenințărilor și asigurarea coeziunii aliaților, caracteristici ale NATO timp de 75 de ani, îi permit Alianței ca, într-un moment definitiv al evoluției sale, să se reconfigureze într-un ritm accelerat pentru îndeplinirea cu prioritate a funcției de apărare colectivă.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- *A Report to the National Security Council by the Executive Secret on Basic National Security Policy, 30 octombrie 1953.*
- *A Report to the National Security Council by the Executive Secret on the United States Objectives and Programs for National Security, 14 aprilie 1950.*
- *A report to the President pursuant to the president's directive of January 31, 1950 (NSC-68), 7 aprilie 1950.*
- Allain, Jean-Claude, Guillen Pierre et al. (coord.), *Histoire de la Diplomatie Francaise*, vol. II, De 1815 a nos Jours, Editions Perrin, 2005.
- *Arms Control in the Cold War*, disponibil la adresa <https://www.fpri.org/article/2009/05/arms-control-in-the-cold-war/>, accesat la 14.01.2024.
- Bange, Oliver; Niedhart, Gottfried (coord.), *Helsinki 1975 and the Transformation of Europe*, New York, Berghahn Books, 2008.
- Benea, Ionuț, *Două decenii de război. Armata Română în Afganistan: cifre și imagini de arhivă*, disponibil la adresa <http://romania.europalibera.org/a/armata-romana-in-afghanistan/31370176.html>, accesat la 21 iunie 2021.
- Blackwell Jr., James A., *In the laps of the gods. The origins of NATO Forward Defense*, Journal of the US Army War College, vol. XV, nr.4, 1985, pp. 64-75.
- Bumgardner, Sherrod L. *Article 4 of the North Atlantic Treaty*, Emory International Law Review, vol. 34, nr. 71, 2019, pp. 71-83.
- Carpenter, Ted Galen, *Introduction: The Post-Cold War NATO Debate* în Carpenter, Ted Galen (coord.), *The Future of NATO*, New York, Routledge, 1995.
- Cătălina Mihai, *Cronologie. România a aderat la NATO după o primă tentativă nereușită în 1997*, disponibil la adresa www.mediafax.ro/politic/cronologie-romania-a-aderat-la-nato-in-2004-dupa-o-prima-tentativa-nereusita-in-1997-foto-12350569, accesat la 10.12.2023.

• Chiriac, Dănuț Mircea, Olariu, Cosmin Florian, *Doctrinal Evolution of the NATO Strategic Concept* în *Bulletin of Carol I National Defence University*, vol. 6, nr. 1, 2017, pp. 76-83.

• Cioculescu, Șerban Filip, *NATO la 70 de ani de existență: cât de necesar ar fi un nou concept strategic și cum ar trebui regândită descurajarea în actualul context internațional?*, *Monitor Strategic*, nr 1-2/2019, pp. 5-28.

• Cioculescu, Șerban Filip, *România în NATO, după 10 ani: evoluții, semnificație, perspective*, *Revista de Istorie Militara*, nr. 1-2/2014, pp. 41-55.

• Collins, Brian J., *NATO. A guide to the Issues*, Oxford, Praeger, , 2011.

• Consiliul Nord-Atlantic, *Final Communiqué*, 25 februarie 1952.

• Consiliul Nord-Atlantic, *Final Communiqué*, 26 septembrie 1950.

• Corvazier, Andre (coord.), *Historie Militaire de la France*, vol IV, De 1940 a nos jours, Paris, Presses Universitaires de France, 1994.

• Doise Jean, Vaisse, Maurice, *Politique étrangere de la France. Diplomatie et outil militaire. 1871-1991*, Paris, Editions du Seuil, 1992.

• Duffield, John S., *NATO's Functions after the Cold War*, *Political Science Quarterly*, vol. 109, nr. 5 (Winter, 1994-1995), pp. 763-787, disponibil la adresa https://www.jstor.org/stable/2152531?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents, accesat la 12.12.2023.

• Duroselle, Jean-Baptiste, André Kaspi, *Istoria Relațiilor internaționale*, vol. 2, București, Editura Științelor Sociale și Politice, 2006.

• Farigdon, Hugh, *Strategic Geography. NATO, the Warsaw Pact and the Superpowers*, London & New York, Routledge, 1989.

• Gaddis, John Lewis, *The Cold War*, Londra, Penguin Books, 2007.

• Gheciu, Alexandra, *Transcending old divisions? NATO and Russia after the Cold War*, *Politique américaine*, 2009/1 (nr. 13),

pp. 37 – 52, disponibil la adresa <https://www.cairn.info/revue-politique-americaine-2009-1-page-37.htm>, accesat la 8.01.2024.

- Gregory, Shaun R., *Nuclear Command and Control in NATO. Nuclear Weapons Operations and the Strategy of Flexible Response*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, MacMillan Press, 1996.

- How did NATO survive the Cold War? NATO's transformation after the Cold War from 1989 to the present, Video lecture by Jamie Shea, Deputy Assistant Secretary General for External Relations and acting NATO Spokesman, 06 noiembrie 2003, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_20526.htm?selectedLocale=en, accesat la 8.01.2024.

- *Interview with president Jimmy Carter*, disponibil la adresa <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/interviews/episode-18/carter2.html>, accesat la 10.01.2024.

- Ionescu, Mihail E. (coord.), *România-NATO Cronologie 1998-2004*, București, Editura Militară, 2004.

- Ismay, Hastings Lionel, *NATO: the first five years, 1949-1954*, Paris, North Atlantic Treaty Organization, 1955.

- Kay, Sean, *NATO and the CSCE: A New Russian Challenge* în Victor Papacosma, Mary An Heiss (coord.), *NATO in the Post-Cold War Era: Does it Have a Future?*, Londra, MacMillan Press, 1995.

- Kissinger, Henry A., *A Report to the National Security Council*, Washington (DC), The Executive Secretary on United States Objectives and Programs for National Security, 1950.

- Kissinger, Henry, *Diplomația*, București, Editura ALL, 2007.

- Kugler, Richard L., *Laying the Foundations: The Evolution of NATO in the 1950s*, Santa Monica (CA), The RAND Corporation, 1990.

- Lindley-French, Julian, Macfarlane, Neil, *NATO*, Londra, Routledge Global Institutions, 2007.

- Lindley-French, Julian, *The North Atlantic Treaty Organization: The Enduring Alliance*, Londra, Routledge, 2006.

- Lupișu, R. „Majoratul” României în NATO – o scurtă istorie: 18 ani de la aderarea la Alianța Nord-Atlantică, garant al securității

naționale în vremuri de război în Europa, disponibil la adresa www.caleaeuropeana.ro/majoratul-romaniei-in-nato-o-scurta-istorie-18-ani-de-la-aderarea-la-alianța-nord-atlantica-garant-al-securității-naționale-in-vremuri-de-razboi-in-europa/, accesat la 10.12.2023.

- Maier, George, *Noul Aliat – regândirea politicii de apărare a României la începutul secolului XXI*, (ediția a doua, revizuită și adăugită), București, Editura RAO, 2012.

- Maier, George, *Transformarea politicii de apărare a României. Trei teme de reflecție strategică*, Occasional Paper 5 (III), București: Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, 2004.

- Meleșcanu, Teodor, *Renașterea diplomației românești 1994-1996*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 2002.

- Ministerul Afacerilor Externe al României, *Consiliul NATO-Rusia*, iunie 2021, disponibil la adresa <https://nato.mae.ro/node/271>, accesat la 26.01.2024.

- Morgan, Michael Cotey, *The Final Act. The Helsinki Accords and the Transformation of the Cold War*, Princeton, Princeton University Press, 2018.

- National Defence University, *Allied Command Structures in the New NATO*, Washington, 1997.

- NATO *Membership Action Plan (MAP)*, 19.04.2023, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37356.htm, accesat la 23.01.2024.

- NATO, *A short history of NATO*, 3 iunie 2022, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm, accesat la 11.01.2024

- NATO, *Arms control, disarmament and non-proliferation in NATO*, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48895.htm, accesat la 14.01.2024.

- NATO, *Brussels Summit Communiqué*, 01.06.2021, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm?selectedLocale=en, accesat la 23.01.2024.

- NATO, *Crisis management*, 7 iulie 2022, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49192.htm, accesat la 11.01.2024.

- NATO, *Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation*, 28 mai 2002, disponibil la adresa <https://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>, accesat la 26.01.2024.

- NATO, *Declaration on Peace and Cooperation*, 08.11.1991, disponibil la https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23846.htm, accesat la: 23.01.2024.

- NATO, *Enlargement and Article 10*, 03.08.2023, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49212.htm, accesat la 17.01.2024.

- NATO, *Harmel Report. Administrative history*, disponibil la adresa <https://www.nato.int/cps/en/natohq/80853.htm>, accesat la 10.01.2024.

- NATO, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm>.

- NATO, *Istanbul Cooperation Initiative*, 01.09.2022, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52956.htm, accesat la data de 24.01.2024.

- NATO, *Istanbul Summit Communiqué*, 28.06.2004, disponibil la adresa <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>, accesat la 24.01.2024.

- NATO, *Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation*, 08.07.1997, disponibil la adresa <https://www.nato.int/docu/pr/1997/p97-081e.htm>, accesat la 23.01.2024.

- NATO, *Manualul NATO*, Bruxelles, NATO Office of Information and Press, 2001.

- NATO, *Mediterranean Dialogue*, 10.10.2023, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52927.htm, accesat la 24.01.2024.

- NATO, *NATO 2030 factsheet*, June 2023, disponibil la adresa https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/6/pdf/2106-factsheet-nato2030-en.pdf, accesat la 24.01.2024.

- NATO, *NATO Mission Iraq*, 1 decembrie 2023, disponibil la adresa disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_166936.htm, accesat la 11.01.2024.

- NATO, *Operations and missions: past and present*, 10 iulie 2023, disponibil la adresa <https://www.nato.int/cps/en/natohq/index.htm>, accesat la 11.01.2024.

- NATO, Overall Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Organization Area, mai 1957.

- NATO, *Relations with partners across the globe*, 11.04.2023, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49188.htm, accesat la 24.01.2024.

- NATO, *Relations with Russia*, 03 august 2023, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50090.htm, accesat la 26.01.2024.

- NATO, *Strategic Concept for The Defense of the North Atlantic Area, ianuarie 1950*.

- NATO, *Strategic concepts*, 18. Iulie 2022, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm, accesat la 22. 12. 2023.

- NATO, *Study on NATO Enlargement*, 05.11.2008, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24733.htm, accesat la 23.01.2024.

- NATO, *The Alliance's New Strategic Concept (1991)*, 01.06.1991, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm, accesat la: 23.01.2024.

- NATO, *The Alliance's Strategic Concept (1999)*, 24.04.1999, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, accesat la 23.01.2024.

- NATO, *The Brussels Summit Declaration*, 11.01.1994, disponibil la adresa https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease, accesat la 23.01.2024.

- NATO, *The Strategic Concept for the Defense of the North Atlantic Treaty Area, decembrie 1952*.

- NATO, *NATO PARTNERS*, 27.05.2020, disponibil la adresa <https://www.nato.int/cps/en/natohq/51288.htm>, accesat la 24.01.2024.

- Neacșu, M, *România și flancul estic al NATO, apărute de la Sibiu. A fost deschis comandamentul Alianței*, disponibil la adresa

<https://newsweek.ro/actualitate/romania-si-flancului-estic-al-nato-aparate-de-la-sibiu-a-fost-deschis-comandamentul-aliantei>, accesat la 10.05.2023.

- Nuti, Leopoldo, *NATO's Role in Nuclear Non-Proliferation and Arms Control: A (Critical) History*, Instituto Affari Internazionali, 03 ianuarie 2021.

- Office of the Historian, *The Evolution of NATO, 1988–2001*, disponibil la adresa <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/evolution-of-nato>, accesat la 8.01.2024.

- Pașcu, Ioan Mircea, *Bătălia pentru NATO. Raport personal*, București, Editura Proiect, 2007.

- Pedlow, Gregory W. (ed.), *NATO strategy documents 1949-1969*, Bruxelles, North Atlantic Treaty Organization, 1999.

- Petersson, Magnus, *NATO and the crisis in the international order. The Atlantic alliance and its enemies*, New York, Routledge, 2019.

- Risso, Linda (coord.), *NATO at 70: A Historiographical Approach*, Londra, Routledge, 2019.

- Rynning, Sten, *NATO Renewed: The Power and Purpose of Transatlantic Cooperation*, New York, Palgrave Macmillan, 2005

- Sayle, Timothy A., *Enduring alliance: a history of NATO and the postwar global Order*, Ithaca, Cornell University Press, 2019.

- Sendmeyer, Scott A., *NATO Strategy and Out-of-Area Operations*, Fort Leavenworth, Kansas, School of Advanced Military Studies, 2010.

- Smith, Mark, *NATO Enlargement during the Cold War. Strategy and System in the Western Alliance*, Londra, Editura: Palgrave Macmillan, 2000.

- Smith, Martin A., *Russia and NATO since 1991*, Londra, Routledge, 2006.

- Soutou, George-Henri, *La guerre froide 1943-1990*, Paris, Librairie Artheme-Fayar, 2010.

- Stoltenberg, Jens, *A Stronger NATO for a More Dangerous World. What the Alliance Must Do in Vilnius and Beyond*, Council on Foreign Relations, Foreign Affairs, 10 iulie 2023, disponibil la adresa

<https://www.foreignaffairs.com/europe/stronger-nato-more-dangerous-world-vilnius-jens-stoltenberg>, accesat la 12.01.2023.

- Sur, Daniel, *Sinuoasa relație a României cu NATO până la Summit-ul de la Praga*, Studii de securitate, nr. 1/ 2004, vol. 2, pp. 17-18

- Szabo, Stephen F., *Reunited Germany*, Political Science Quarterly, vol. 109, nr. 5 (Winter, 1994-1995), pp. 763-787, disponibil la adresa https://www.jstor.org/stable/2152531?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents, accesat la 11.12.2023.

- *The dual track decision and the intermediate – range nuclear force treaty the role of the Cruise and Pershing II Missiles*, disponibil la adresa <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA258524.pdf>, accesat la 14.01.2024.

- *The Nuclear Non-Proliferation Treaty (NPT), 1968*, disponibil la adresa <https://history.state.gov/milestones/1961-1968/npt>, accesat la 14.01.2024.

- Tratatul Atlanticului de Nord, Washington (DC), 4 aprilie 1949.

- Trauschweizer, Ingo, *Adapt and survive. NATO in the Cold War* în Mansoor în Peter R.,

- Murray, Williamson (coord.), *Grand Strategy and Military Alliances*, Cambridge, Cambridge University Press, 2016, pp. 166-194.

- Vătăman, Dan, *Organizații europene și euroatlantice*, București, Editura Lumina Lex, 2008.

- Weaver, John Michael, *NATO in Contemporary Times: Purpose, Relevance, Future*, Cham, Palgrave Macmillan, 2021.

- Wenger, Andreas; Mastny, Vojtech; Nuenlist, Christian, *Origins of the European Security System. The Helsinki Process Revisited, 1965-75*, Londra, Routledge, 2008.

LISTA ILUSTRAȚIILOR

- Iarna marcată de foamete a anului 1947, mii de oameni protestează în Germania de Vest împotriva situației alimentare dezastruoase. Pancarta transmite Vrem cărbune, vrem pâine, 31 martie 1947, sursa: <https://en.wikipedia.org>
- Locuitorii Berlinului privind o aeronavă C-54 aterizând la aeroportul Berlin Tempelhof, 1948, sursa: <https://en.wikipedia.org>
- Pagina de autentificare pentru o copie oficială a Tratatului Atlanticului de Nord, semnată și sigilată de Secretarul de Stat Dean Acheson, 4 aprilie 1949, sursă: <https://en.wikipedia.org>
- Președintele Statelor Unite Harry Truman și generalul Dwight Eisenhower la Aeroportul Internațional din Washington, Arlington, Virginia, 31 ianuarie 1951, fotografie de Abbie Rowe, sursa: <https://ww2db.com>
- Lordul Ismay, primul Secretar General al NATO (1952-1957), sursa: <https://www.nato.int>
- Nikita Hrușciiov, Anthony Eden, Selwyn Lloyd, Nikolai Bulganin, Geneva, 1955, sursa: <https://fineartamerica.com>
- Președintele Egiptului Gamal Abdel Nasser revenind la Cairo în aclamațiile mulțimii după anunțarea naționalizării Companiei Canalului de Suez, august 1956, sursa: <https://history.blog.gov.uk>
- Președintele John F. Kennedy și de Gaulle la finalul convorbirilor de la Palatul Elysee, 1961, sursa: www.wikipedia.org
- Tancurile americane M48 înfruntă tancurile sovietice T-54 la Checkpoint Charlie, octombrie 1961, sursa: <https://en.wikipedia.org>
- Președintele John F. Kennedy și Secretarul Apărării Robert McNamara, 29 octombrie 1962, sursa wikipedia.org
- Pierre Harmel, sursa: <https://www.nato.int>
- Președintele SUA Gerald Ford, Secretarul General al URSS Leonid Brejnev, Secretarul de stat american Henry Kissinger și ministrul de externe sovietic Andrei Gromîko, Helsinki, 1975, sursa: <https://www.osce.org>
- Mihail Gorbaciov și Ronald Reagan semnând Tratatul INF, Washington, 1987, sursa: <https://en.wikipedia.org>

- Cancelarul german Helmut Kohl și președintele Uniunii Sovietice, Mihail Gorbaciov, Bonn, noiembrie 1990, sursa: <https://www.presenza.com>

- Statele participante la Parteneriatul pentru Pace, 2002, sursa: www.nato.int

- Logo Forța de răspuns a NATO, sursa: <http://www.nato.int>

- Soldați neidentificați – ‘omuleți verzi’ – păzesc clădirea parlamentului din Crimeea, lângă un semn pe care scrie Crimeea Rusia, 2 martie 2014, sursa: NATO Review <https://www.nato.int>

- Aspecte de la Summit-ul NATO din Țara Galilor, 4-5 septembrie 2014, sursa: <https://www.gov.uk/government/topical-events/nato-summit-wales-cymru-2014>

- USS Porter în timpul exercițiilor de manevră cu fregata românească Regina Maria, sursa: <https://www.nato.int>

- Secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg, prezidează primul summit virtual NATO, organizat prin videoconferință securizată a doua zi după invazia pe scară largă a Rusiei în Ucraina, 24 februarie 2022, sursa: <https://www.nato.int>

- Summit-ul NATO de la Vilnius, 11 iulie 2023, <https://www.nato.int>

- Formule inițiale ale Structurii de comandă a NATO, sursa: Hastings Ismay, NATO, the first five years, 1949-1954, Bruxelles, 1954, p.282

- Corespondența geografică a Comandamentului Aliat Europa – valabilă, în linii generale, pentru întreaga perioadă a Războiului Rece, sursa: T. Young – Reforming NATO’s Military Structures, <https://www.semanticscholar.org/paper/Reforming-NATO’s-Military-Structures%3A-The-Long-Term-Young/8d4f556c7fd893a5048a020622d8aee3854e816c>

- Structura de comandă actuală a NATO, sursa: SHAPE și HQ ALLIED LAND COMMAND

- Fondatorii NATO, sursa: Rareș-Gabriel Bercaru prin intermediul platformei: <https://www.mapchart.net/lzmir>

- NATO și Pactul de la Varșovia (1983), sursa: Rareș-Gabriel Bercaru prin intermediul platformei: <https://www.mapchart.net/>

- Emisiune filatelică specială a Băncii Naționale Române din aprilie 2004, dedicată accederii României în cadrul NATO (<https://www.romfilatelia.ro/ro/2004-romania-membru-nato/>)

- Logo-ul Reuniunii șefilor de state și de guvern NATO desfășurat la București, în perioada 2-4 aprilie 2008, sursa: <http://www.nato.int>

CONTENTS

Foreword	7
<i>The building of NATO and the reconfiguration of European security</i>	13
<i>NATO in the early years of the Cold War</i>	25
<i>Adaptation of NATO in the context of Cold War crises</i>	37
<i>NATO between deterrence and detente</i>	47
<i>The end of the Cold War and the new role of NATO</i>	55
<i>NATO in a new security dynamic</i>	63
<i>The North Atlantic Alliance after 2014</i>	77
<i>Transformation of the NATO Command Structure</i>	87
<i>The expansion process</i>	99
<i>Romania and NATO</i>	105
<i>Conclusion</i>	115
Selective Bibliography	123
List of illustrations	131

*Operațiile tehnice, editoriale și tiparul au fost executate
la Centrul tehnic-editorial al armatei
sub cda. 2228/2024*